

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİMDALI
AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK VE AVRUPA BİRLİĞİ TÜKETİCİ HUKUKUNDA
İMALATÇININ HUKUKİ SORUMLULUĞU**

Zübeyde Meltem ÜSTÜN

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Yaşar Can GÖKSOY

2007

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi Projesi olarak sunduğum “Türk ve Avrupa Birliği Tüketici Hukukunda İmalatçının Hukuki Sorumluluğu” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

27 /03 / 2007

Zübeyde Meltem ÜSTÜN

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Zübeyde Meltem ÜSTÜN
Anabilim Dalı : KAMU HUKUKU
Programı : AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU
Tez/Proje Konusu : Türk ve Avrupa Birliği Tüketici Hukukunda İmalatçının Hukuki Sorumluluğu

Sınav Tarihi ve Saati:

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans tez/proje sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez/proje konusu gerekse tezin/projenin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI	☐	OY BİRLİĞİ ile	☐
DÜZELTME	☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	☐	ile karar verilmiştir.	

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. ***
Öğrenci sınava gelmemiştir. **

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Evet
Tez/Proje, burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.
Tez/Proje, mevcut hali ile basılabilir.
Tez/Proje, gözden geçirildikten sonra basılabilir.
Tezin/Projenin, basımı gerekliliği yoktur.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk ve Avrupa Birliği Tüketici Hukukunda İmalatçının Hukuki Sorumluluğu
Zübeyde Meltem ÜSTÜN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Avrupa Birliği Hukuku Programı

Avrupa Birliği'nin kuruluş aşamasının, Topluluğa üye devletlerin tüketici haklarına ilişkin mevzuatlarını henüz kendi iç hukuklarında oluşturmaya başladıkları döneme rastlaması sebebiyle, Topluluk kurucu Antlaşmalarında doğrudan tüketicinin korunmasına ilişkin herhangi bir atıf bulunmamaktadır. Topluluk, tek pazara geçiş aşamasında üye devletlerdeki imalatçının sorumluluğu da dahil olmak üzere tüketicinin korunması ile ilgili düzenlemelerin uyumlaştırılmasını kendisine amaç edinmiştir. Topluluk mevzuatı tüketici hukuku açısından ayrıntılı kuralları içermemekte birlikte Topluluk, temel yasal çerçeveyi oluşturarak detaylı yasal düzenlemeleri üye devletlerinin iç hukuklarına bırakmıştır. Ancak, son yıllarda yayımlanan Yönergeler, üye devletlerin ulusal yasal sistemlerine daha zor adapte edilen öze ilişkin yeni kurallar getirmiştir. Ulusal düzenlemeler, topluluk mevzuatı ile çelişik durumda olmadığı sürece yürürlükte kalacak ve tüketici hukukunu daha ayrıntılı biçimde düzenleyecektir.

Türkiye ise 70'li yılların başından bu yana yaptığı çalışmalar ile tüketici politikasına yaklaşımı ve tüketici politikasını hukuk düzenine dahil ediş şekli itibariyle ileri bir seviyeye ulaşmıştır. 8 Eylül 1995 yılında yürürlüğe giren Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun tüketicinin haklarını kullanma süresinin genişletilmesi, ücretsiz onarımda bulunabilme, Tüketici Mahkemelerinin kurulması gibi yenilikler getirmiştir. TKHK yeni hükümler getirmekle birlikte eski hükümleri tamamen ortadan kaldırmamış, TKHK'da bir hüküm bulunmayan durumlarda Borçlar Kanunu hükümleri kullanılmaya

devam etmektedir. Kanunun uygulanmasını ve denetimi tek bir merciye Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na vererek Kanunun uygulanmasına verdiği önemi kanıtlamıştır.

Özellikle de Topluluk hukukunda imalatçının tüketicinin karşısında kusursuz sorumlu olması ilkesinin tartışılmaz olarak kabul edilmesi ve ulusal mevzuatımızda bu konuda özel bir düzenlemenin olmaması bu konuyu 1985 tarihli Konsey Yönergesi ışığında inceleme gereksinimi doğurmuştur. İşte bu tez çalışmasında öncelikle Avrupa Birliği bünyesinde tüketici haklarına genel bir bakış ile giriş yapılmıştır. Tüketici Haklarının gerek AT'da gerekse'de Türkiye'de çıkışı ve gelişme aşamaları anlatılmış, daha sonra da imalatçının sorumluluğuna doğru yol alınmıştır. İmalatçının hukuki sorumluluğu, imalatçının ve ürünün tanımları ışığı altında ayrıntılı şekilde hem AT hem de Türk Hukuku açısından karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: 1) İmalatçı, 2) Ürün, 3) Kusursuz Sorumluluk

ABSTRACT

Master of Degree With Thesis

**The Legal Liability of The Producer in Turkish and European Union Consumer
Law**

Zübeyde Meltem ÜSTÜN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Institute of Social Sciences

The Programme of European Union Law

Due to the fact that the foundation stage of European Community coincided with the period when the EC member States have recently begun making legislations about the customer rights in their domestic laws, there is no directly attribution about the keeping the customer rights in the Community founding treaties. The Community has aimed at the adaptations of legislations about protecting the consumer rights, besides the liabilities of the producers in the EC member States during the transition period. Besides the Community legislation is not including detailed rules in terms of consumer laws, and the Community has transferred detailed legislations to the domestic laws of EC member States by drawing the legal outline. By the way, the directives, published in recent years, have put forward new rules about the origin which can be adapted difficultly to their national legal systems. National arrangements will remain in effect and consumer rights will be put in order as long as they are not conflicted with the Community legislations.

As for Turkey, since the very first days of 1970s, with the duties, performed, and in terms of the its approaches to the consumer laws and by method of counting the consumer policy, Turkey has gone ahead(reached an advanced level). Law on the Protection of Consumers, legislated in the date of 8th September 1995, has brought new regulations such as the extension the period of the utilization of the consumers' rights, asking free repayment and foundation of consumer court. Besides bringing new regulations, Law on the

Protection of Consumers has not repealed the entire ex-laws, Code of Obligations will be in effect in such cases which has not included in a regulation of Law on the Protection of Consumers. By transferring the execution of law and auditing duties the only department, Ministry of Industry and Trade, it has proved how it's attached importance to the application of the laws.

Especially, the fact that generally and indisputably acceptance of the principle of the producer's flawless responsibility against the consumer in Community Law and there has not been a special regulation in our National Programme, has caused to the necessity of examination in terms of Council Regulations dated back to 1985. In this thesis study, it is made an introduction with a general vision to the consumer rights under European Community Structure. The appearance and the development stages of the Consumer Rights both in EC and in Turkey have been described and then, come close to the responsibilities of the producer. The legal responsibility of the producer has been comparatively examined in detail in the light of the description of producer and product in terms of both EC Laws and Turkish Laws.

Key Words:

1) Producer, 2) Product, 3) Defective Liability

TÜRK VE AVRUPA BİRLİĞİ TÜKETİCİ HUKUKUNDA İMALATÇININ HUKUKİ SORUMLULUĞU

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNDE TÜKETİCİ HUKUKU VE TÜKETİCİNİN KORUNMASI

1. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA TÜKETİCİNİN KORUNMASI

SÜRECİ.....	3
1.1. Dünyada ve Avrupa Birliği'nde Tüketici Hukuku'nun Çıkışı ve Nedeni....	3
1.2. Avrupa Topluluğu'nda Tüketici Hukuku'nun Oluşum Aşamaları	5
1.2.1. Roma Anlaşmasına Kadar Geçen Süreç	5
1.2.2. Roma Anlaşması'nda Tüketici Hakları.....	7
1.2.3. Avrupa Tek Senedi'nde Tüketici Hakları	8
1.2.4. Üç Dönemden Oluşan Faaliyet Planı.....	8
1.2.4.1. Birinci Tüketiciyi Koruma Programı	8
1.2.4.2. İkinci Tüketiciyi Koruma Programı.....	10
1.2.4.3. Üçüncü Tüketiciyi Koruma Programı	10
1.2.5. Maastrich Antlaşmasında Tüketicinin Korunması	12
1.2.6. Amsterdam Antlaşmasında Tüketicinin Korunması.....	12
1.3. Avrupa Birliği Tüketici Hukuku'nun Yönergeler Doğrultusunda Genişlemesi.....	13
1.4. Çeşitli Tavsiye Kararları ve Yeşil Kitap.....	14
1.5. AB Anayasa Taslağında Tüketicinin Korunması.....	16

1.6.Türkiye’de Tüketicinin Korunması Mevzuatının Gelişmesi	17
2. AVRUPA BİRLİĞİNDE TÜKETİCİ POLİTİKASI.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ’NDE VE TÜRK HUKUKU’NDA KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İMALATÇININ SORUMLULUĞU İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

1. TÜKETİCİ.....	24
2. ÜRÜN	27
2.1.Genel Olarak Ürün Kavramı.....	27
2.2.Ürün Kavramına Dahil Olan Taşınırlar	31
2.2.1. Doğal Tarım Ürünleri ve Av Ürünleri	31
2.2.2. El Yapımı Ürünler ve Sanat Eserleri	32
2.2.3. Hizmet Edimleri	32
2.2.4. İnsan Organları ve Kan	34
2.2.5. Atıklar	35
2.2.6. Hayvanlar ve Mikroorganizmalar.....	35
2.2.7. Kullanılmış Eşyalar	36
2.2.8. Modernize Edilmiş ve Yeniden Tasarlanmış Ürünler	36
2.2.9. Basılı Eserler	36
2.2.10. Bilgisayar Programları.....	37
3. İMALATÇI.....	37
3.1. İmalatçı Kavramı.....	37
3.1.1. Genel Olarak	37
3.1.2. Gerçek İmalatçı	39
3.1.3.İmalatçı Benzeri Kişiler	40
3.1.4.İthalatçı	41
3.1.5.Dağıtıcı.....	42
3.2. İmalatçının Mütessesil Sorumluluğu	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMALATÇININ HUKUKİ SORUMLULUĞU

1. İMALATÇININ HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN ÇERÇEVESİ.....	47
2. İMALATÇININ SORUMLULUĞU İÇİN GEREKEN ŞARTLAR.....	51
2.1.ÜRÜNÜN AYIPLI OLMASI	53
2.1.1. Genel Olarak Ayıp.....	53
2.1.2. Ayıbın Çeşitleri	55
2.1.3. Ayıbın tespiti	58
2.1.3.1.Genel Olarak Güvenilirlik İlkesinin Belirlenmesi	60
2.1.3.2. Güvenilirlik ilkesinin Belirlenmesinde Aranan Kıstaslar	65
2.1.4. Ayıbın İhbarı	68
2.1.5.Ayıbın İspatı.....	71
2.1.6.Tüketiciye Ayıplı Malın Teslim Edilmesi Durumunda Tüketicinin Seçimlik Hakları.....	73
2.1.6.1. Sözleşmenin Feshi(Sözleşmeden dönme), Satış Bedelinin Tenzili.....	73
2.1.6.2. Ürününün Onarılması veya ayıpsız olanı ile değiştirilmesi	77
3. İMALATÇININ KUSURU	81
4.HUKUKA AYKIRILIK.....	84
5.ZARAR	85
5.1. Zararın tanımı.....	85
5.2. Zararın Tazmini ve Sınırları	91
5.3.Zararın İspatı ve Tazminatı talep Etmeye Yetkili Kişiler.....	94
6.İLLİYET BAĞI	96
6.1. Tanımı.....	96
6.2. İlliyet Bağını Kesen Durumlar	97
6.2.1. Zarara Üründeki Ayıpla birlikte Üçüncü kişinin Neden Olması.....	97
6.2.2. Zarara Üründeki Ayıpla Birlikte Zarar Görenin veya Onun.....	98
Sorumlu Olduğu Bir Kişinin Neden Olması	
6.3. İmalatçının Sorumlu Tutulmadığı Haller	98
6.3.1. Ürünün Başkası tarafından Piyasaya Sürülmüş Olması	100

6.3.2. Ürünün Piyasaya Sürüldüğü Sırada Ayıpsız Olması	101
6.3.3. Ürünün Ticari Amaçla ya da Mesleki Faaliyet Çerçevesinde Üretilmemiş Olması.....	102
6.3.4.Emredici Hukuk Kurallarına Uygun Üretilmiş Olması.....	103
6.3.5.Ürünün Piyasaya Sürüldüğü Andaki Bilimsel ve Teknolojik Bilgi Düzeyinin Üründeki Ayıbı Ortaya Çıkarmaya Yeterli Olmaması	104
6.3.6.Yan Parçanın Ayıplı Olmasının, Yan Parçanın İşlendiği Nihai Ürünün Yapımından veya Nihai Ürün Yapımcısının Verdiği Talimatlardan Kaynaklanması.....	106

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İMALATÇININ SORUMLULUĞUN SONUÇLARI

1. SORUMLULUĞU SINIRLAYAN VEYA ORTADAN KALDIRAN KAYITLAR.....	108
2. TÜKETİCİLERİN HAK ARAMA YOLLARI	109
3. ZAMANAŞIMI	113
4. HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRE	116
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	122

KISALTMALAR

AB. Avrupa Birliği

İKV İktisadi Kalkınma Vakfı

BK. Borçlar Kanunu

Bkz. Bakınız

E. Esas

TKHK Tüketiciyi Koruma Hakkında Kanun

Md. Madde

S. Sayı

s. Sayfa

vb. Ve bunun gibi

EU European Union

ABD Amerika Birleşik Devletleri

BEUC Tüketici Birlikleri Avrupa Bürosu

COFACE Avrupa Topluluğu Aile Organizasyonları Konfederasyonu

EUROCOOP Avrupa Topluluğu Tüketiciler Kooperatifi

CES Sendikalar Avrupa Konfederasyonu'nu

ECU Avro, Avrupa Birliği para birimi.

GİRİŞ

Son yıllarda gerek teknolojik ve bilimsel alanlarda hızla meydana gelen gelişmeler sonucu tüketicilerin artan zarar görme olasılıklarına karşı korunması gerekliliğinin daha fazla hissedilmesi gerekse tüketimin artması sonucu güçlü konumda olan işletmeler ile tüketici arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması ve üreticinin giderek güçlenmesi sonucu bu yönde yasal düzenlemeler getirilmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu yasal düzenlemelerin amacı, sadece tüketicilerin korunması değil aynı zamanda kamu yararını korumaktır. Tüketicilerin korunmadığı, piyasa koşullarının tek taraflı olarak ve güçlü olan taraf tarafından belirlendiği ortamda zarara uğrayan kişilerin haklarını kendi yöntemleri ile almaya çalışmaları kamu düzenini bozacaktır.

Günümüz tüketicisi ise, hızla artan ürün ve hizmet çeşitleri yoğunluğu altında, üreticiler tarafından yoğun pazarlama ve promosyon tekniklerinin hedefi konumunda olan ve bu sebeple de çıkarları korunması gereken bir kitle halini almıştır. Ülke ekonomisinin gelişimi için kalite kontrol ile kalitesiz mal ve hizmet sunumunun önlenmesi sonucunda kalitenin artışı sağlanacak, yurt dışı ekonomisi ile yarışabilme olanağına kavuşulması ve dolayısıyla rekabet gücünün artması mümkün olacaktır.

Avrupa'da ilk tüketiciyi koruma hareketi, 1947 yılında Danimarkalı Tüketiciler Konseyi'nin kurulması ile başlanmış ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerinde tüketiciyi koruma örgütlerinin kurulması ile devam etmiştir¹. 1 Temmuz 1977 tarihinden itibaren Topluluk içindeki ülkeler arasındaki gümrük vergileri kaldırılmış, Topluluğa yeni katılan üye ülkelerdeki imalatçılar öteki üye ülkedeki imalatçılar ile rekabet edebilme olanaklarına kavuşmuştur. Bununla birlikte tüketicilerin de, alım güçlerinin artmış ve paraları ile daha kaliteli ürünleri alma imkanına kavuşmuşlardır. Artık günümüzde tüketici, yapılan yasal düzenlemeler neticesinde ürünü, değişik diller konuşan ve değişik ticaret geleneğine sahip AT'na üye ülkelere herhangi birinden almış olsa dahi aldığı ürünün sağlamlık ve sağlık

¹ TANYERİ, Mustafa; TATLIDİL, Rezan; OKTAY, Mustafa; Avrupa Birliği'nin Tüketici Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu, İstanbul, 2001, s. 19.

standartlarına uygunluğuna, ürünün satış koşul ve niteliklerinin doğru ve aynı standartta olduğuna güven duymaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNDE TÜKETİCİ HUKUKU VE TÜKETİCİNİN KORUNMASI

1. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA TÜKETİCİNİN KORUNMASI SÜRECİ

1.1. Dünyada ve Avrupa Birliği'nde Tüketici Hukuku'nun Çıkışı ve Nedeni

Serbest rekabet piyasası kurallarına dayalı olarak oluşan ekonomik yapısı ve yaşadıkları hızlı teknolojik gelişmeler nedeniyle tüketicinin korunması alanında ilk örgütlü çalışmaları başlatan ülke ABD olmuş, tüketiciye yönelik ilk örgüt de 1891 yılında ABD'de faaliyete geçen Tüketici Birliği olmuştur². Böylece 1900'lü yılların başında başlayan Tüketici hareketleri 1960'lı yıllarda ABD Başkanı John F. Kenndy'nin ünlü dört tüketici hakkı olan güvenlik hakkı, bilgi edinme hakkı, seçme hakkı ve temsil edilme hakkını vurgulamasıyla ivme kazanmıştır. 1985 yılında Uluslar arası Tüketici Birlikleri Örgütü'nün (IOCU) önerisi ile Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen Tüketicinin Korunması İlkeleri Rehberi ile tüketici hakları belirlenmiş ve evrensel bir nitelik kazanmıştır³.

Piyasaya sürülen malların çokluğu, çeşitliliği karşısında tüketicinin bunların kalitesi, özel şartları hakkında yeterli karşılaştırma olanağının bulunmaması Tüketicilerin korunma gereksinimini ortaya çıkarmıştır⁴. Yine yeni malzemeler ve karmaşık imal yöntemleri kullanılması yüzünden, malların güvenlik ve sağlığa yararlık derecesi hususunda sağlam bir yargıya varabilecek bilgiye sahip olmamaları, tüketicilerin yeterli ve iyi derecede organize olamayışları buna karşın imalatçıların ve dağıtıcıların piyasaya egemen fiili tekel sahibi olacak biçimde örgütlenmiş olmaları ve imalatçı ve dağıtıcıların kendi lehlerine hazırlattıkları sözleşme şartlarının

² AKİPEK, Şebnem; Batı Ülkelerinde ve Avrupa Birliğinde Tüketicinin Korunması, YAZMAN, İrfan (Yayına hazırlayan); Türkiye'de Tüketici'nin Korunması Sorunlar- Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S.18, Ankara, 1996, s. 23.

³ T.C. Sağlık Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Tüketicinin Sağlık ve Güvenliği'nin Korunması, Ankara, 2002, s. 2.

⁴ KÖSE, Nida; Türk Hukukunda Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Korunması, İstanbul 2000, s.44.

tüketicilere dikte etmeleri tüketicilerin korunmasını gerektiren sebepler olarak tespit edilmiştir.

Avrupa Birliğinin esas amacı siyasi bütünleşme olsa da, siyasi bütünleşmeyi sağlayabilmesi için ekonomik bütünleşmeyi sağlaması gerekiyordu. Ekonomik bütünleşmenin gerçekleşmesi için ise Topluluk üye ülkelerinin ekonomi alanındaki kanunları arasında bir bütünlüğün de sağlanması gerekirdi. İşte bu amaçla tüketicinin korunması alanında da topluluk bünyesinde çeşitli çalışmalar yapılmış ve Topluluk, gerek iç pazarın kusursuz çalışması gerekse sosyal Avrupa fikrinin gerçekleşmesi amacıyla çeşitli sektörlerle ilişkin mal ve hizmetleri düzenlemek durumunda kalmıştır. Üye devletlerarasındaki farklı standartlar ticari faaliyetlerde bazı engellerin çıkmasına sebebiyet vereceği için Avrupa Birliği tek piyasa ekonomisini benimsediği için karşılıklı olarak üye devletlerin birlikte hizmette ve ürünlerdeki standartları ve kaliteyi belirlemeleri gerekli hale gelmiştir⁵. Ekonomik Entegrasyon, üye ülkelerdeki üretim sektörünün çerçevesini şekillendirmektedir, yani imalatçının sorumluluğu meselesinin de Birlik ülkelerinin ortak pazardaki sistem ile bütünleştirilmesi gerekmektedir⁶. Türkiye ise ithalat ve ihracatını en çok Avrupa Birliği ülkeleri ile gerçekleştirdiği için ekonomik alanda özellikle tüketici hukuku alanında Avrupa Birliği müktesabatına uyum göstermek zorunda olduğunun bilincine varmıştır. Topluluk, tüketici haklarını genellikle yönergeler çerçevesinde düzenlemiş, tüketicinin korunmasını topluluk tüzükleri ile düzenleme işini ise çoğunlukla ortak tarım politikası çerçevesinde gerçekleştirmiştir⁷. Ekonomik birlik hedefine yönelmiş olan Topluluğun bu amaçla gerçekleştirdiği en köklü reformlardan biri Avrupa Tek Senedi olup, bununla üye ülkeler arasında kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin hiçbir sınırlama olmaksızın serbestçe dolaşımını sağlayan Avrupa Tek Pazarı uygulamasına geçiş sağlanmaya çalışılmıştır.⁸ Topluluk'un üye devletlerin iç

⁵ European Parliament, European Community Directives in the Field of Consumer Protection and Public Health, Special Edition, Luxembourg, 1991, p. 9.

⁶ KRAUSE, Lawrence B.; European Economic Integretion And The United States, The Brookings Institution, Washington D.C., p. 73.

⁷ ERLÜLE, Fulya; Avrupa Topluluğu Konsey Yönergesi Çerçevesinde Yapımcının Sorumluluğu, İstanbul, 2002, s. 12.

⁸ ÇINARLI, Sinem; Türkiye Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği Uygulamasında Tüketicilerin İthal Ürünlerle Yönelme Eğilimleri-Gıda Ürünleri Üzerine bir Araştırma, İzmir, 2000, s. 7.

hukukları arasında uyum sağlama görevi, ortak pazarın düzenli bir şekilde işlemesi için işlevsel bir hale gelmiştir⁹.

1.2. Avrupa Topluluğu’nda Tüketici Hukuku’nun Oluşum Aşamaları

1.2.1. Roma Anlaşmasına Kadar Geçen Süreç

Üye devletlerdeki tüketicinin korunması mevzuatının farklı olması Avrupa Ekonomik Topluluğu düzeyinde ortak bir politikanın oluşturulmasının ve tüketicilerin bu çerçevede korunmasını gerekli hale getirmiştir. Avrupa Birliği Parlamentosu’nun, Komisyonun da teklifler sunmasını zorlayarak tüketicinin korunması ile ilgili olarak düzenlemeler yapılması konusunda etkisi bir hayli çok olmuştur¹⁰. Bu düşünce biçimi ile 1962 yılında Komisyon “Tüketici Sorunları Bağlantı Komitesi”ni, 1968 yılında ise Rekabet Genel Müdürlüğü bünyesinde “Tüketici İşleri Ünitesini” kurmuştur¹¹.

Avrupa Birliği’nin kurucu Anlaşmalarında tüketicilere ilişkin bir hüküm yer almamakla birlikte, tüketici politikası ilk kez 1968 yılında rekabet politikası çerçevesinde gündeme gelmiştir¹². 1970 yılında ise Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Hukuki İşbirliği Komitesi’nin önerisi üzerine, imalatçının sorumluluğu ile ilgili üye ülkelerin hukuk düzenlemelerinin uyumlaştırılmasına yönelik önlemlerin belirlenmesi amacıyla Uzmanlar Komitesi oluşturmuştur¹³. Uzmanlar Komitesi, 1972-1975 yılları arasında yedi toplantı yapmış ve “Ölüm ve Bedensel Zararlarda İmal atçının Sorumluluğuna İlişkin Avrupa Sözleşmesi Tasarısını hazırlamış, bu tasarı açıklayıcı bir raporla birlikte 1975 yılında üye devlet hükümetlerine ve Danışma Meclisi Hukuk İşleri Komitesine sunulurken ilgililerden Sözleşmeye ilişkin görüş ve eleştirilerini sunmaları talep edilmiştir¹⁴. Bu

⁹ PFISTER, Bernhard; Avrupa Ekonomik Topluluğu’nda Hukuk Uyumu, ÖZTAN, Bilge; ÖZTAN, Fırat (Derleyenler); Avrupa Birliği Hukukunun Durumu ve Perspektifleri, Ankara, 1990, s. 125.

¹⁰ European Parliament, European Community Directives in the Field of Consumer Protection and Public Health, Special Edition, Luxembourg, 1991, p. 10.

¹¹ ÇAĞLAR, Fatma; 4077 Sayılı Kanunla Ortaya Çıkan Tüketicinin Hak Arama Yolları, Ankara, 2001, s. 13.

¹² ÜLKER, İrfan Kaya; Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Turcab AB-Türkiye İşbirliği Derneği, s. 159.

¹³ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, İstanbul, 1980, s. 129.

¹⁴ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, İstanbul, 1980, s.130.

görüşleri değerlendiren Hukuki İşbirliği Komitesi, Sözleşmeyi Bakanlar Komitesi'nin onayına sunmuş ve 1977 yılında onaylanan Sözleşme üye devletlerin imzalarına açılmıştır. Bu sözleşme Strazburg Konvansiyonu olarak anılan toplantıda bazı üye ülkeler tarafından imzalanmakla birlikte bir yasama metni halini almamış olup, bundan sonra 1985 yılına kadar imalatçının sorumluluğuna ilişkin tartışmalar sürmüştür¹⁵.

Tüketiciler ile ilgili Topluluk politikasının esasen gelişmesi 1972 yılında devlet ve hükümet başkanları düzeyinde gerçekleşen Paris Zirve toplantısına dayanmakta olup, bu zirvede alınan kararlar doğrultusunda Tüketicinin Korunması ve Bilgilendirilmesi Politikası ile ilgili olarak Avrupa Birliği'nin "Tüketicinin Enformasyon ve Koruma Programı" 1975 yılında Konsey tarafından kabul edilmiştir¹⁶. Bu program ile kabul edilen tüketici hakları, tüketicinin sağlık ve güvenliğinin, ekonomik çıkarlarının korunması, tüketicinin bilgilendirilmesi ve eğitimi, örgütlenme ve ilerde temsil edinme hakkı olarak 5 kategori olarak belirlenmiştir¹⁷. Bu program dahilinde Komisyonun isteği üzerine Tüketici Danışma Komitesi kurulmuştur. Tüketici Danışma Komitesi, Tüketici Birlikleri Avrupa Bürosu(BEUC), Avrupa Birliği Aile Organizasyonları Konfederasyonu (COFACE), Avrupa Topluluğu Tüketiciler Kooperatifi (EUROCOOP) ve Sendikalar Avrupa Konfederasyonu'nu(CES) bünyesinde toplamaktadır¹⁸. Tüketicilerin Korunması ve Bilgi Toplama Programı adı ile anılan bu program, ticaret çevrelerinin ya da sanayinin tüketicileri sömürmesini önleyecek bir rekabet politikasının saptanması ve yasalar arasında bir benzeşim sağlayarak birbirlerinden farklı olan ulusal güvenlik, sağlık ve kalite standartlarını daha iyiye doğru aynı seviyeye getirmek olan 2 ana kategoriyi kapsayan önlemleri almaya yöneliktir¹⁹. Avrupa Komisyonu 1989 yılında özerk bir "Tüketici Politikası Servisi" oluşturmuş ve tek pazarda dolaşan mal ve

¹⁵ FOLSOM, Ralph H.; LAKE, Ralph B.; NANDA, Ved P.; European Union Law After Maastricht, A Practical Guide for Lawyers Outside The Common Market, Kluwer Law International, London p. 133.

¹⁶ ERLÜLE, s. 7.

¹⁷ T.C. Sağlık Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Tüketicinin Sağlık ve Güvenliği'nin Korunması, Ankara, 2002, s. 3.

¹⁸ AKİPEK, s. 27.

¹⁹ Avrupa Birliği Tüketicine nasıl yardım ediyor?, Marmara Hukuk Fakültesi , Ankara, 1983, s. 10.

hizmetlerin güvenilirliğinin artırılması ile Komisyon ile tüketiciler arasındaki iletişimi güçlendirme görevini bu Servise vermiştir²⁰.

1.2.2. Roma Anlaşması'nda Tüketici Hakları

Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları'nda her ne kadar Tüketicinin Korunması ile ilgili doğrudan bir madde bulunmasa da bugünkü Avrupa Birliği'nin temelini teşkil eden Roma Anlaşması'nın ortak tarım ve rekabet politikaları ile ilgili 39, 85 ve 86. maddelerinde tüketicilerden bahsedilmiştir²¹. Roma Anlaşmasının 2. maddesine göre ekonomik faaliyetlerin Topluluk içerisinde uyumlu bir şekilde geliştirilmesi, yaşam düzeyinin hızla yükseltilmesi Topluluğun görevleri arasında sayılmış ve Topluluk Tüketici mevzuatının dayanağını oluşturmuştur²². Anlaşmanın 30.maddesinde ise Toplulukta mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını amaçlayan ve dolayısıyla tüketicilere geniş bir mal ve hizmet seçme olanağı tanınması sağlanmıştır²³. 33. maddede, ürünlerin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılması gerekliliğinden bahsedilmiştir²⁴. Yine Roma Anlaşması'nın ortak tarım ile ilgili 39. maddesi tarımsal politikanın ana hatlarını çizmekte, Topluluğun hedefleri arasında pazarları sağlamlaştırmak, ihtiyaçların karşılanmasını güven altına almak ve tüketicilere yapılan satışlarda uygun fiyatlar sağlamayı saymaktadır²⁵.

Rekabet kuralları başlığı altındaki 83. maddenin 3. paragrafında ise müesseseler arasında tüketicilere de yarar sağlayacak bazı anlaşmalara müsaade edilmiştir. Aynı anlaşmanın rekabet politikaları ile ilgili 85. maddesinde tüketicilerin pazardaki rekabetten olumsuz yönde etkilenmemeleri için üye devletler arasındaki ticareti etkileyebilecek ve ortak Pazar içindeki rekabeti önleyecek, sınırlayacak ya da bozacak etkileri olan işletmeler arası tüm anlaşmaların, işletmelerin ortaklığı

²⁰ ÇAĞLAR, s. 15

²¹ KARLUK, Rıdvan; Avrupa Birliği ve Türkiye, 4. bası, İstanbul, 1996, s. 338.

²² ERLÜLE, s. 5.

²³ OKTAY, Mete; TATLIDİL, Rezan; TANYERİ, Mustafa; Avrupa Topluluğunda Tüketiciyi Koruma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1989, s. 85.

²⁴ KENT, Penelope; Law of the European Union, , Principal Lectrere in Law, Middlesex University Business School, Longman, Third Edition, p. 344.

²⁵ KILKIŞ, Yıldırım; Tüketici' nin Korunması, Pazarlamacı karşısında Tüketici, İstanbul, 1999, s. 41.

kararlarının ve çıkar yolu uygulamaların Ortak Pazar ile bağdaşmadığı ve yasaklanması, 86. madde de ise bir veya bir çok işletmenin ortak pazarda veya onun önemli bir bölümünde hakim durumdan usulsüz olarak yararlanmaların ortak pazarla bağdaşmadığı ve yasaklanması gerektiği belirtilmiştir²⁶.

1.2.3. Avrupa Tek Senedi'nde Tüketici Hakları

Tüketicinin korunması teriminin ilk kez yazılı metinlere girmesi ise 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile gerçekleşmiş ve Komisyonun tüm önerilerinde tüketicinin en yüksek düzeyde korunması koşulu yer almıştır²⁷. Avrupa Tek senedi ile Roma Anlaşmasına eklenen m. 100a (Yeni ATA m. 95)da üye devletlerin iç pazarın kurulması ve düzenli bir şekilde işlemesi için kanunların uyumlaştırılması prosedürü anlatılırken ortak pazarın oluşturulması sürecinde sağlık, güvenlik, çevrenin ve tüketicinin korunmasına ilişkin Komisyon önerilerinin azami seviyede bir korumayı sağlama gerekliliği belirtilmiştir²⁸. 1992 Avrupa Sözleşmesi ile bu konunun altı tekrar çizilmiş ve buna göre Topluluğun tüketici politikası, tüketici haklarının yerel, ulusal ve bölgesel çapta savunulmasına yönelik oluşmuştur²⁹. Aynı zamanda Ekonomik ve Sosyal Komiteye danışıldıktan sonra üye devletler tarafından özel bir destekleyici ve geliştirici politikanın uygulamasına geçilmesine karar verilmiştir³⁰.

1.2.4. Üç Dönemden Oluşan Faaliyet Planı

1.2.4.1. Birinci Tüketiciyi Koruma Programı

1992 yılında yürürlüğe giren Maastrich Antlaşması'na kadar Avrupa Birliği Kurumları üç dönem halinde faaliyet planı benimseyerek, mevcut yasal çerçeve içerisinde Tüketici Politikasını belirlemeye çalışmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu Parlamentosunun 20 Eylül 1972 tarihli oturumunda tüketicinin korunması konusunda

²⁶ ÇAĞLAR, s. 15.

²⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Eylül-Aralık 1998, AB ve Türkiye'de Tüketicinin Korunması Politikaları, s. 16.

²⁸ ULAŞ KISA, Seda; Avrupa Toplulukları Hukuku'nda Tüketici Hakları ve Tüketicinin Korunması, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul, 2000, s. 1166.

²⁹ ÇAĞLAR, s. 17.

³⁰ European Comission, Glossary Institution, Policies and Enlargement Of the European Union, 2000, s. 21.

daha etkili ve uyumlu bir politikanın izlenmesi hususu kabul edilmiş, daha sonra da Ekonomik ve sosyal Komitece konu ele alınarak Topluluk tüketici politikası konusunda hedef ve bunların kapsamaları kabul edilmiştir³¹. 1975 yılının Nisan ayında Avrupa Birliği Konseyi tarafından onaylanan bu program, tüketicinin güvenliği ve sağlığı, tüketicilerin ekonomik çıkarlarının korunması, tavsiye ve yardımlar, tüketicilerin bilgilendirilmesi ve eğitilmesi, tüketicilerin danışacakları kurumların olması ve temsil edilmeleri olmak üzere 5 temel amaç üzerine kurulmuştur³². 1975 ile 1980 yılları arasındaki programı belirleyen ve Topluluk Bakanlar Konseyince kabul edilen Birinci Tüketiciyi Koruma Programının hedefi Topluluk üyesi ülkelerdeki tüketicilerin korunmasının Topluluk düzeyinde uygulamaya konulması, üye devletlerin tüketici mevzuatının uyumlaştırılması ve tüketicinin korunmasını sadece mevzuat bazında değil uygulamasının da gerçekleştirilmesidir.

Birinci programda tüketici hakları, tüketicinin sağlığı ve güvenliğinin korunması hakkı, ekonomik çıkarlarının korunması hakkı, zararların tazmin edilmesi hakkı, bilgilendirme ve eğitime hakkı ile temsil edilme hakkı olmak üzere toplam beş ayrı kategoride incelenmiştir³³. Tüketicinin sağlık ve güvenliğinin korunması için tüketicinin kullanımına sunulan mal ve hizmetlerin normal koşullarda bir tehlike arz etmemesi, tüketicinin ayıplı mal ve hizmetler yüzünden uğradığı zararlar karşısında başvuracağı yerler konusunda tavsiye ve yardım alabilmesi ve hızlı bir şekilde tazmin edilebilmesi için gerekli tedbirlerin alınması, rekabet ve fiyat konusunda tüketicilerin bilgilendirilmesi, yasaların uyumlaştırılması, tüketicilerin topluluk düzeyinde temsil edilmesi gibi ilkelere dayanan bu program böylece Avrupa Tüketici Hakları Şartını da içine de almıştır³⁴.

³¹ KILKIŞ, s. 42.

³² Commission of the European Communities, Thirty Years of Community Law, The European Perspectives Series, p. 497.

³³ ERLÜLE, s. 9.

³⁴ T.C. Sağlık Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Tüketicinin Sağlık ve Güvenliği'nin Korunması, Ankara, 2002, s. 4.

1.2.4.2. İkinci Tüketiciyi Koruma Programı

1981 ile 1986 yılları arasındaki dönemi kapsayan ikinci tüketiciyi Koruma Programı Konseyin 19 Mayıs 1981 tarihli kararı ile kabul edilmiş ve birinci programı destekler biçimde daha ayrıntılı çalışmaların yapılmasını hedeflemiştir³⁵. Program dahilinde kapıdan satışlar, yanıltıcı ve haksız reklamlar, üreticinin sorumluluğu, tüketici kredileri gibi yeni hususlarla ilgili yönergelerin yürürlüğe girmesi de bu döneme rastlamıştır³⁶. Daha çok fiyat politikası hususu ile bu konuda gerek tüketici gerekse imalatçıların ve dağıtıcıların görüşüne başvurulmasının gerekliliğine dikkat çekilmiş ve tüketici temsilciler ile imalatçı ve dağıtıcı temsilcileri arasındaki diyoloğun dönemi üzerinde durulmuştur³⁷. Yine bu tarihler arasında Avrupa Birliği Konseyi 25.09.1985 tarihinde üye devletleri yasal düzenlemelerinde bağlayıcı kılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluğa İlişkin Direktif kabul edilmiştir³⁸. Bu Yönerge'nin 19. maddesine göre üye devletler bu Yönerge'nin yayımlanması tarihinden itibaren 3 yıl içinde yani 1988 yılına kadar bu konudaki düzenlemelerini iç hukuk kuralları olarak yürürlüğe koyacaklardır³⁹. Yine ürün sorumluluğu ile ilgili önemli bir Yönerge de 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Yönergeye göre ürünlerinin diğer kişilere vermiş olduğu zararlardan dolayı imalatçıların sorumlu olduğu ve özellikle tıbbi ürünlerde görülen beklenmeyen etkiler konusunda üretici sorumlu tutulmuştur⁴⁰.

1.2.4.3. Üçüncü Tüketiciyi Koruma Programı

Üçüncü program ise Konseyin 23 Haziran 1986 tarihli kararı ile yürürlüğe girmiş olup, topluluk içinde satılabilir ürünlerin güvenlik ve sağlık kurallarına uygun olması ve tüketici sağlık ve güvenliğinin daha ileri düzeyde korunması, tüketicilerin

³⁵ ERLÜLE, s. 8.

³⁶ BAYKAN Renan, Türkiye'de Tüketicinin Korunması Tedbirleri- Öneriler ve Ekonomik Etkileri, İstanbul, 1996, s. 81.

³⁷ Annual Reports On Consumer Policy In OECD Member Countries, Organisation For Economic Co Operation And Development, Paris, 1980, p. 185

³⁸ GÖKÇEN, Füsün; Tüketicinin Korunması-Zararların Tazmini, Çimento İşveren Dergisi, S. 16, s. 19.

³⁹ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 135.

⁴⁰ LEONARD, Dick; Guide To the European Union, The Economist, Eight Edition, s. 227.

ortak pazardan daha fazla yararlanabilmesi, tüketici çıkarlarının Topluluğun diğer politikalarında da gözetilmesi olmak üzere üç hedefi benimsemiştir⁴¹. Ayrıca, Topluluğun diğer politikalarında da tüketici haklarına yer verilmesi konusunda bir Yönetmelik çıkartılarak, Topluluk politikalarının tüketici hakları üzerindeki etkileri, tüketici görüşlerine yer verilmesi ve bu konuda periyodik olarak raporların yayımlanması öngörülmüştür⁴². Bu program ile 1987’de tüketicinin ürünü değiştirme hakkı ile ilgili olarak sorunun mahkemeler dışında çözümünü mümkün kılan, parlamento tarafından önerilen uzlaştırma büroları kurulması ile ilgili çalışmalar yapılmıştır⁴³.

Bu program 1992 yılında tamamlanmış olup, Birliğin Tüketici konusundaki bundan sonraki faaliyetlerini yönlendirmiş ve tüketicilerin ekonomik çıkarlarını garanti altına almıştır⁴⁴. 1989 yılında bağımsız bir tüketici Politikası Birimi oluşturulmuş ve aynı yıl Komisyon, “Yeni Atılım” adında tüketicinin çıkarlarının korunmasında gözetilmesi gereken öncelikli hususları kapsayan bir dizi ilke kararı çıkarmış ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Anlaşmasına kadar bu ilke kararları faaliyet planı olarak uygulanmıştır⁴⁵. Esasında Maastrich Anlaşmasına kadar tüketicinin korunması, Birliğin özel politikası olmamıştır⁴⁶. Birlik en son ise 1999-2003 dönemine ait tüketici yararına topluluk faaliyetlerini ve 1999-2001 dönemine ait Tüketici Politikası eylem planını kapsayan bir rapor hazırlayarak, AB Tüketici politikaları genel olarak değerlendirilmiş ve son yıllarda önceliğin tüketici politikalarının güçlendirilmesinin olduğu belirtilmiştir⁴⁷. Yine tüketici hakları yeniden gözden geçirilmiş ve temel ihtiyaçların giderilmesi hakkı, güvenlik ve güven duyma hakkı, mal ve hizmetlerin serbestçe seçilmesi hakkı, bilgi edinme hakkı, eğitilme hakkı, zararın karşılanması hakkı, sesini duyurma(temsil) hakkı,

⁴¹ ERLÜLE, s. 9.

⁴² T.C. Sağlık Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Tüketicinin Sağlık ve Güvenliğinin Korunması, Ankara, 2002, s. 8.

⁴³ T.C. Sağlık Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Tüketicinin Sağlık ve Güvenliği’nin Korunması, Ankara, 2002, s. 9.

⁴⁴ WEATHERILL, Stephen; BEAYMONT, Paul; EU Law, Penguin Books, 1993, p. 1032.

⁴⁵ AKİPEK, s. 29.

⁴⁶ KENT, p. 344.

⁴⁷ PARLAK, Belda Şenel; Tüketici Kredisinden Doğan Hukuki Uyuşmazlıklar ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Uygulaması, Ankara, 2001, s. 13.

sağlıklı bir çevreye sahip olma hakkından oluşan 8 adet evrensel tüketici hakkı tekrar belirlenmiştir⁴⁸.

1.2.5. Maastrich Antlaşmasında Tüketicinin Korunması

1993'de yürürlüğe giren Maastrich Anlaşması'nın tüketicinin korunması başlığını taşıyan 129a maddesi ile Topluluğa tüketicinin korunmasını yüksek seviyede gözetme ve bu seviyeye ulaşma görevi verilerek, ilk kez bu Anlaşma ile tüketicinin korunması ile ilgili doğrudan ve açık bir hüküm konularak Topluluk tüketici politikasına yasal bir zemin oluşturulmuştur. Anlaşmanın 129/a maddesi ile tüketicinin sağlığı, güvenliği, ekonomik ve yasal haklarının yanı sıra bilgiye ulaşma hakkının da korunması amaçlanmıştır⁴⁹. Yine aynı madde de ekonomik serbestliğin ve tek piyasanın oluşturulabilmesi için gerekli önlemlerin alınması gerektiği ve bu maddedeki önlemleri almak için Komisyonun Sosyal ve Ekonomik Komitenin görüşlerini aldıktan sonra özel kanunlar çıkarabileceği belirtilmiştir⁵⁰. Bu madde ile üye ülkelerin bu konudaki politikalarını tamamlayıcı ve destekleyici nitelikte bir tüketici politikası benimsenmiş ve Birlik Organlarının uyumlaştırma faaliyetleri ile dikkat edilmesi gereken asgari kurallar saptanmış ve son olarak üye ülkelere bu kuralların altında olmayan ancak daha sıkı olabilen kurallar getirme serbestisi getirilmiştir⁵¹.

1.2.6. Amsterdam Antlaşmasında Tüketicinin Korunması

Avrupa Birliği tüketicinin korunmasını hakkında yasal düzenleme yapma yetkisine haiz olmakla birlikte esasen 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile topluluk tüketici mevzuatı oluşturulması sürecine girilmiştir. Bu dönemde tüketicinin korunması, ortak pazarın sağlıklı şekilde oluşturulması için ve bununla sınırlı olmaktan çok tüketici politikasının yaratılmasını hedef almıştır. Amsterdam Anlaşmasınının 153. maddesinin 1. bendine göre (Maastrich Anlaşması'nda 129a madde) Topluluk, Tüketicilerin menfaatlerini

⁴⁸ TURHAN, Sezer; 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde "Tüketici Hakları", Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları, Ankara, Şubat-Mart 2001, s. 4.

⁴⁹ ÜLKER, s. 159.

⁵⁰ RUDDEN, Bernard; WYATT, Derrick; Basic Community Laws, Clarendon Press, Sixth Edition, Oxford, p. 91.

⁵¹ AKİPEK, s. 29.

yüksek seviyede korumak için tüketicinin sağlığının, güvenliğinin ve ekonomik menfaatlerinin korunmasına katkıda bulunacak ve tüketicilerin kendi haklarını korumaları için bilgilendirme, eğitime ve örgütlenme haklarını destekleyecektir⁵². Yine aynı maddenin 5. bendine göre üye ülkeler bu sözleşmeye göre onunla uyumlu olacak tüketiciye daha fazla koruma sağlayan önlemleri alabilecektir⁵³. Amsterdam Anlaşması'nda tüketicinin korunmasına yönelik hedefler belirlenmiş, ancak eylem için öncelikler ve alınacak tedbirlerden bahsedilmemiştir. 1994 yılında ise Tüketici Danışma Komitesi'nin adı Tüketici Komitesi olarak değiştirilmiştir. Avrupa Birliği, Kurucu Anlaşmalarla çalışmaması ve Komisyona bilgi verilmesi kaydıyla üye devletlerin tüketicilerin korunması ile ilgili daha sıkı önlemler almasına onay vermektedir⁵⁴. Yine üye devletler, Komisyon tarafından oluşturulan Birlik Sözleşmeleri doğrultusunda Birliğin tüketicileri koruma amaçlı aldığı önlemleri devam ettirmekle yükümlüdürler⁵⁵.

1.3. Avrupa Birliği Tüketici Hukuku'nun Yönergeler Doğrultusunda Genişlemesi

Avrupa Birliği Komisyonu, tüketicinin korunması ile ilgili olarak 3. ülkelerle ve diğer organizasyonla çalışmalarını sürdürmek yerine daha çok kendi bünyesinde düzenlemeler yapılması konusunda çabasını sürdürmüştür⁵⁶. Avrupa Birliği üye ülkeleri tarafından doğrudan uygulanabilecek düzenlemeler Regulationlardır ve genellikle düzenlemeler yönergeler ile yapılmakta olup, yönergeler ancak üye devletlerin bunları iç hukuk kurallarına adapte etmeleri ile mümkün olmaktadır⁵⁷.

Tüketici haklarının korunmasının tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi için çeşitli konularda yönergelerin yayımlanması yoluna gidilmiştir. Bu Yönergelerin başlıcaları yanıltıcı ve karşılaştırmalı reklamlarla ilgili olarak 97/55/EC sayılı

⁵² ERLÜLE, s. 7.

⁵³ FOSTER, Nigel G.; EC Legislation 2002/2003, Thirteenth Edition, Blackstone's, Oxford University Press.p. 47.

⁵⁴ ÜLKER, s. 159.

⁵⁵ European Commission, Glossary Institution, Policies and Enlargement Of the European Union, 2000, s. 21.

⁵⁶ EVANS, Andrew; A textbook on EU Law, Hart Publishing, Oxford, 1998, p. 565.

⁵⁷ European Parliament, European Community Directives in the Field of Consumer Protection and Public Health, Special Edition, Luxembourg, 1991, p. 11.

Yönerge ile değiştirilen 84/450/EC sayılı Yönergedir. Mesafeli satışlar 97/7/EC sayılı Yönerge ile kapıdan satışlar ise 85/577/EC sayılı Yönerge ile düzenlenmiştir⁵⁸. Fiyat ve etiketler konusunda gıdalar ile ilgili olarak 79/581/EEC sayılı ve gıda dışı ürünler ile ilgili olarak 98/6/EC sayılı Yönerge yayımlanmıştır⁵⁹. Tüketici kredileri ile ilgili en önemli Yönerge 87/102/EEC sayılı Yönerge olup⁶⁰, haksız sözleşme hükümleri ile ilgili olarak 99/13/EEC sayılı Yönerge, garantili satışlarla ilgili temel düzenleme ise 99/44/EC sayılı Yönerge ile, ürünlerin genel güvenilirliğine ilişkin düzenleme ise 92/59/EEC sayılı Yönerge⁶¹ ile yapılmıştır. Tez konumuzu oluşturan bir diğer düzenleme olan malların tüketiciye veya malına verdiği zararlarla ilgili olarak ürünler açısından sorumluluk 85/374/EEC sayılı Yönerge ile kabul edilmiştir⁶². İmalatçının Sorumluluğu ile ilgili Yönergeler ise haksız fiil hukukunun belirli kısımlarının alınması ve bunların harmonize edilmesinden oluşmaktadır⁶³. Paket turlar ve Seyahatleri düzenleyen 90/314/EEC sayılı Yönerge, devre mülk ile ilgili olarak çıkarılan 94/47/EC sayılı Yönerge, Oyuncakların Güvenliği hakkında 88/378/EEC sayılı Yönerge, gıda güvenliği ile ilgili olan 2000/13/EC sayılı Yönerge diğer başlıca Yönergelerdir.

1.4. Çeşitli Tavsiye Kararları ve Yeşil Kitap

Tüketiciler ile satıcılar arasındaki uyuşmazlıkların gerek mahkemeler yolu ile gerekse de mahkeme dışı kurumlarla çözümlenmesi amacıyla çeşitli tavsiye kararları alınmıştır. Tüketici sorunlarının, mahkeme olmamalarına rağmen bağlayıcı kararlar alabilen kurumlar tarafından çözümlenmesi ile ilgili olarak 98/257/EC sayılı tavsiye kararı ve tüketici sorunlarının uzlaşma ve müzakere yoluyla çözümüne yönelik kurumlar ile ilgili olarak 2001/310/EC sayılı tavsiye kararları kabul edilmiştir. 2001 yılında yayınlanan tavsiye kararına göre, bu kurumlar tarafsız, şeffaf, etkin ve adil

⁵⁸ LADDER Amor, Kaspersen Heenrick W.K. E-Directives: Guide to European Union Law on E-Commerce, London, Newyork, p. 12.

⁵⁹ KOCASOY, Aliye Banu; AB Konseyi ve Avrupa Parlemtosu 98/6/EC Esas nolu Tüketicilerin kendilerine sunulan Ürünlerde Fiyatların Belirtilmesi Hususunda Korunmaları Konulu Ortak Yönergesi ve Türk Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, İzmir, 2003, s. 6

⁶⁰ TWİGG-FLESNER, Christian; Türkiye'nin Tüketici Koruma Mevzuatının Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması, CANSEVDİ, Hürrem(Editör); İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2001, s. 22.

⁶¹ RAWLINSON, William; CORNWELL-KELLY, Malachy; European Community Law, A Practitioner's Guide, Second Edition, London, 1994, p. 259.

⁶² FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 133.

⁶³ MICKLTZ, Hans-W; WEATHERİLL, Stephen; European Economic Law, Asgate, Sydney, p. 361.

olacaktır. Tüketiciler dışında mahkemelere başvurabilecek olanlar, üye devletlerdeki tüketicilerin toplu korunmasından sorumlu kamu kuruluşu ile haklı çıkarı olan özel organizasyonları kapsamaktadır.

2001 yılında AB Komisyonu Tüketicinin Korunması ile ilgili olarak o güne dek meydana gelen gelişmeleri değerlendiren Yeşil Kitap yayınlamaya, tüketici çıkarlarına ilişkin ulusal mevzuatların farklılık göstermesinden dolayı, tek pazarın tamamlanmasına karşılık tüketicilerin güven eksikliği sebebi ile tek pazarın avantajlarından gerektiği gibi yararlanamadıklarını tespit etmiştir⁶⁴. Yeşil Kitap, tüketicilerin ve şirketlerin çıkarlarını korumaya yönelik eşit ticari uygulamaları garanti altına alan bir düzenleyici sistemin oluşumunu öngörmüştür.

Bu değerlendirme kapsamında tüketici korunmasını kapsayacak bazı düzenlemelerin daha yapılacağı öngörülmüştür. Yine bu konudaki yasa ve yönetmelikler imalatçı, dağıtıcı ve ithalatçı firmaların pazara sundukları ürünlerin güvenliği konusunda taahhüde girdikleri yönünde olup, güvenliği olmayan ürünler ile tehlikeli nitelikteki tüketim mallarının Topluluk içinde satışını da yasaklamaktadır⁶⁵.

Yönetmeliklerin kapsamı ayıplı ürünlerin değiştirilmesi konusunda rehber niteliğindedir ve çeşitli öneriler getirmektedir. Yine bu Yönetmeliklere göre ayıplı ürünlerin değiştirilmesi ile ilgili olarak yasal yollar her zaman açık olmakla birlikte Parlamento tarafından önerilen gönüllü büroların uzlaşma görevini üstlenmesinin sorunların çözümünün kolaylaştırıcı nitelikte olduğu kabul edilmektedir.

Topluluktaki her üye devletin milli kuralları farklı bir düzenlemeyi öngörse de her üye devlet diğer üye devletin mevcut kurallarını kendisinininkinin karşısında aynı değerde kabul edecek ve sonuç olarak ihracat yapacak devletin kurallarına uygun olarak imal edilen bir mal kendi ülkesinde de piyasaya sürülebilecektir⁶⁶.

⁶⁴ TEKİNALP, Gülören; TEKİNALP, Ünal; Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul, 2000, s. 656.

⁶⁵ TANYERİ, TATLIDİL, OKTAY, s. 47

⁶⁶ PFISTER, s. 155.

1.5. AB Anayasa Taslağında Tüketicinin Korunması

18 Temmuz 2003 tarihinde Roma'da Avrupa Konseyi Başkanı'na sunulduğu haliyle Avrupa için bir Anayasa oluşturan Anlaşma Taslağı'nın nihai metninde tüketici haklarına da yer verilmiştir. Öncelikle I. Bölüm, Başlık II' de Temel Haklar ve Birlik vatandaşlığı başlığı altında bulunan 13. maddede Birliğin ortak yetki alanları anlatılırken aynı maddenin 2. paragrafında Birlik ve üye devletlerarasında paylaşılan ortak yetkili olduğu alanlar arasında tüketicilerin korunması da sayılmıştır. Yine Taslak metninin II. Bölümünde Birliğin temel haklar Anlaşması başlığı altında bulunan Başlık II Özgürlükler bölümünün madde II-38. maddesinde Tüketicilerin korunması başlığı altında Birlik politikalarının tüketicilere yüksek düzeyde koruma sağlayacağı belirtilmiştir. III. Bölüm Birliğin Politikaları ve İşleyişi ile ilgili olan Başlık I'de genel uygulamaya yönelik maddeleri içeren madde III-5.'deki diğer Birlik ve faaliyetlerinin tanımlanması ve uygulanmasında, tüketicilerin korunması ile ilgili gerekliliklerin dikkate alınması şartı getirilmiştir. Yine III. Bölüm altında olan ancak Başlık III' de İç politikalar ve faaliyetler adı altında biçimlenen Kısım I'de iç Pazar Bölüm 5 Rekabet Kuralları çerçevesinde tüketicileri koruyucu çeşitli tedbirler alınmıştır.

Yine III. Bölüm, Başlık III, Kısım III'de bulunan diğer bazı alanlardaki Politikalar başlığı altında bulunan Tarım ve Balıkçılık konulu Bölüm 4'ün altındaki madde III-123'ün (e) bendi gereğince ortak tarım politikasının hedefleri arasında malların tüketicilere makul fiyatlarla ulaştırılmasının sağlanması gerekliliği belirtilmiştir. Aynı bölüm, başlık ve kısmın 6. Bölümünde bütünüyle Tüketicinin korunması başlığı ile Tüketici hakları daha kapsamlı biçimde düzenlenmiştir. Buna göre aynı başlık altında özellikle madde III-132'nin 1. paragrafında tüketicilerin çıkarlarının desteklenmesi ve yüksek tüketici korunmasının sağlanması için Birlik, tüketici sağlığının, güvenliğinin ve ekonomik çıkarlarının korunması yanı sıra tüketicilerin bilgiye, eğitime erişmelerini ve çıkarlarını korumak üzere örgütlenmelerini desteklemeye katkıda bulunacağı hükmü getirilmiştir. Yine aynı maddenin 2. paragrafında ise bu konuda gereken tedbirlerin alınacağı 4. paragrafında da herhangi üye bir ülkenin daha ağır koruyucu hükümler sürdürmekten ve başlatmaktan alıkonamayacağı belirtilmiştir.

1.6. Türkiye’de Tüketicinin Korunması Mevzuatının Gelişmesi

Her ne kadar Türkiye’de 1970 yıllarına kadar tüketicinin korunması ile ilgili doğrudan düzenlemeler yapılmamışsa da genel olarak kamu düzeninin korunmasına yönelik olmakla birlikte endüstriyel ürünler, standartizasyon ve sağlığın korunması ile ilgili tüketicinin de dolaylı olarak korunduğu bazı yasalar çıkarılmıştır⁶⁷. Bunlardan bazıları 1928 tarihli Ispençiyari ve Tıbbı Mülahazalar Kanunu, 1930 tarihli Umumi Hıfzı Sıhha Kanunu, 1930 tarihli Ticarete Tağşişin Meni Kanunu, 1931 tarihli Ölçü ve Ayarlar Kanunu, 1936 tarihli Endüstriyel Mamulatin Maliyet ve Satış Fiyatlarının Kontrolü ve Tespiti Hakkında Kanun, 1938 tarihli Pazarlıksız Satış Mecburiyetine Dair Kanun ve 1960 tarihli Türk Standartları Enstitüsünün Kuruluşuna Dair Kanun sayılabilir⁶⁸. Ancak bu Kanunlar ayıplı ürünün kişilere vermiş olduğu zararlardan dolayı imalatçının sorumluluğunu düzenlememişlerdir⁶⁹. 1974 yılında dönemin hükümeti başkanlığı’nda Tüketici’yi Koruma Genel Müdürlüğü oluşturulmuş, ancak Kıbrıs sorununun gündeme gelmesi ile bu kurum da unutulmuştur. Avrupa Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti 12 Eylül 1963 tarihinde bir Ortaklık Anlaşması imzalamışlardır ve bu Anlaşmada Tüketici Korumasına yönelik hükümler bulunmaktadır⁷⁰. 1970 yılında TSE ve Ticaret Bakanlığı’nın ortaklaşa düzenlediği seminer ile konu ilk kez ele alınmış ve 1982 Anayasası’nın tamamen tüketicilere ayrılmış bir madde ile de tüketici hakları korunmuştur⁷¹.

Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan “sosyal devlet ilkesi gereği vatandaşların sosyal durumları ve refahlarıyla ilgilenerak onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı ödev bilen devlettir” ibaresi ile tüketicileri koruma görevi devlete verilmiştir. Anayasa’nın 17. maddesinde düzenlenen sağlık ve güvenliğin korunması hakkı, yine Anayasa’nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyeti, 40. maddeye göre Anayasa ile “tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir” ibaresi

⁶⁷ LASOK, Dominik; Turkey And The European Community, İstanbul, 1993, p. 302.

⁶⁸ KÖSE, s. 15.

⁶⁹ ÖZSUNAY, Ergun; The Liability of Producer in Turkish Law, Avusturya ve Türkiye’de Tüketicinin Korunması, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mukayeseli Hukuk Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul, 1983, s. 68.

⁷⁰ İktisadi Kalkınma Vakfı, Türkiye’nin Tüketici Koruması Mevzuatının Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması, S. 155, İstanbul, 1999, s. 12.

⁷¹ PARLAK, s. 15.

gereği tüketici hakları dolaylı olarak Anayasa'mız ile güvence altına alınmıştır. Yine Anayasa'nın 56. maddesiyle devletin herkesin beden ve ruh sağlığını korumak üzere gerekli hizmetleri planlayıp yönlendireceği, bu amaçla kamusal ve özel kesimlerdeki ilgili sağlık ve sosyal kurumlarını denetleyeceği düzenlenmiştir⁷².

Anayasa'nın 171. maddesine göre "Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin arttırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır" hükmü ile 167. maddesinin birinci fıkrası ile de para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirlerin alınması Devletin görevleri arasında sayılmaktadır hükmü yer almıştır⁷³. Yine Anayasa'nın 172. maddesi gereğince Devlet Tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirleri alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder maddesi ile tüketici haklarını garanti altına almıştır. Ceza hukukunda dolandırıcılık, üründen zarar görme durumunda kavuşturma yapılması, Ticaret Hukuku'nda haksız rekabet hükümlerinin uygulanması, Borçlar Hukuku'nda irade sakatlıkları, İdare Hukuku'nda faaliyet izninin alınması, etkinliklerin denetlenmesi gibi hükümler de Tüketici'nin korunmasına vesile olan hükümlerden bazılarıdır⁷⁴. Yine MK 2. maddedeki iyiniyet ilkesinden yararlanılarak imalatçının sorumluluğu yoluna gidilmeye de çalışılmıştır⁷⁵.

22. Aralık 1995 tarihinde onaylanan Gümrük Birliği'nin son aşaması olan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nda ise tüketicinin Korunması ilkesine atıfta bulunulmuş, konuya serbest ticaret kuralları ve rekabet politikasının hükümleri çerçevesinde değinilmiştir.

⁷² ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara, 2001, 2. Bası, s. 26.

⁷³ ÇAĞLAR, s. 40.

⁷⁴ KÖSE, s. 16.

⁷⁵ ÖZSUNAY, Ergun; The Liability of Producer in Turkish Law, Avusturya ve Türkiye'de Tüketicinin Korunması, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mukayeseli Hukuk Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul, 1983, s. 71.

15-16 Haziran 1998 Cardiff’de yapılan Avrupa Konseyi Toplantısında alınan dönem Başkanlığı Kararlarında Konsey, Türkiye’yi üyeliğe hazırlama amaçlı Avrupa stratejisini devam ettirme konusunda Avrupa Komisyonu’na, Dönem Başkanlığı’nda Komisyon ve Türk Yetkililerini Türkiye’nin mevzuatını ve uygulamalarını AB müktesebatı ile uyumlu hale getirme çabalarının sürmesi konusunda çağrıda bulunmuştur⁷⁶.

1995 tarihli Merkez ve Doğu Avrupa Ortak Ülkelerinin İç Pazara Entegre Olmalarına Hazırlanmalarına Yönelik Beyaz Kitabın Ekinin 23. Bölümünde, ortak ülkelerin AB’ye katılmaya hazırlıkta tüketici alanında gerçekleştirmeleri gereken mevzuat uyumlaştırması detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

4 Kasım 1998 tarihinde ise Avrupa Komisyonu yayımlamış olduğu Türkiye’nin Katılıma İlişkin İlerleme Raporunda, Türkiye’deki tüketici korumasının daha iyi bir hale getirilmesi ve uyum düzeyinin yükseltilmesi için sinai ürünler ve gıda maddeleri için erken uyarı sistemlerinin oluşturulması, mevzuat uyumlaştırılması için kapsamlı bir plan ve tüketici birliklerinin desteklenmesi olmak üzere üç eylem planı öngörmüştür⁷⁷.

İmalatçı tüketici ve zarar gören 3. kişilere karşı TKHK’nun çıkarılmasından önce haksız fiil, sözleşme ve sözleşme dışı sorumluluk hukukuna göre yükümlülük altına alınmaya çalışılmıştır⁷⁸. Eğer alıcı ile satıcı arasında sözleşme mevcut ise imalatçının sorumluluğu sözleşmeden kaynaklanan sorumluluk olarak ele alınmış, ancak imalatçı ile satıcı aynı kişi olmadığı durumlarda ya da zarar görenin 3. kişiler olması durumunda imalatçıyı bu hükümlere göre sorumlu tutmak bir hayli zor olmuştur.

⁷⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı, Türkiye’nin Tüketici Koruması Mevzuatının Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması, İstanbul, S. 155, 1999, s. 13.

⁷⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı, Türkiye’nin Tüketici Koruması Mevzuatının Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması, S. 155, İstanbul, 1999, s. 13.

⁷⁸ ÖZSUNAY, Ergun; The Liability of Producer in Turkish Law, Avusturya ve Türkiye’de Tüketicinin Korunması, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mukayeseli Hukuk Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul, 1983, s. 68.

Tüketicilerin korunması ile doğrudan ilgili olan ilk yasal düzenleme 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun 08.10.1995 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, bu düzenlemeden sonra 21.02.1997 tarihi itibariyle uygulama yönetmelikleri ve tebliğler yürürlüğe girmiş ve 15.01.1997 tarih ve 4226 sayılı Kanun ile TKHK'da önemli bazı değişiklikler yapılmıştır⁷⁹. Bu Kanun ile Tüketici Konseyi, Reklam Kurulu, Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri, Tüketici Mahkemeleri gibi Kurumların oluşumu sağlanmış ve tüketicinin devlet eliyle koruma alanları belirlenmiştir⁸⁰. TKHK ile dağınık biçimde var olan tüketici hakları ile yeni düzenlenen koruma sistemleri tek bir Kanunda birleştirilmiş ve bir bütün haline getirilmiştir. Türkiye'nin tüketici koruması başka düzenleme tarzları ile sağlanabileceği halde Kanun Koyucu seçimini, düzenlemeyi tek ve kapsamlı bir kanun hazırlayarak gerçekleştirmiştir⁸¹. Yine 4822 sayılı yasa ile 06.03.2003 tarihinde 4077 sayılı TKHK' da özellikle 2., 3. ve 4. maddelerde bazı değişiklikler yapılmıştır. Ancak Kanun Koyucu, TKHK ile tüketiciyi sadece bu düzenleme ile korumayı amaçlamamış, tüketicinin korunmasını TKHK'un yanında, Medeni Kanun'daki ve Borçlar Kanunu'ndaki hükümlerle de hakların yarışması prensibi gereği olarak ve tüketiciye bir seçimlik hak vermek suretiyle korumaya devam etmiştir.

2. AVRUPA BİRLİĞİNDE TÜKETİCİ POLİTİKASI

Tüketici politikasının önemi anlaşıldıkça Avrupa Birliği Komisyonun önerisi üzerine 1989 yılında Tüketici Politikası servisi oluşturulmuştur⁸². Avrupa Birliği tüketici politikasının amacı, en üst seviyede tüketicinin korunmasını sağlamak amacıyla ekonomik çıkarları korumak, sağlık ve güvenlik ile ilgili esaslı gereksinimleri sağlamak ve Avrupa Birliği vatandaşlarının bu konudaki ihtiyaçlarını karşılamaktır⁸³. Birliğin tüketici politikası, öncelikle tüketici ve imalatçı arasındaki

⁷⁹ AKIN, Cengiz; Türkiye'de Tüketicinin Korunması Hareketi ve Tüketicinin Korunmasına İlişkin Mevzuat, Ankara, 1998, s. 54.

⁸⁰ PARLAK, s. 14.

⁸¹ İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Eylül-Aralık 1998, AB ve Türkiye'de Tüketicinin Korunması Politikaları, s. 21.

⁸² International Consumer Research Institute, International Consumer Policy Bureau, Guidelines for Consumer Policy in Central and Eastern Europe, 2000, p. 13.

⁸³ European Communities, Consumer Policy Strategy 2002-2006, Communication From The Commission to The European Parliament, The Council, The Economic and Social Committee and the Committee of The Regions, Belgium 2002, p.7.

eşitliğin ve şeffaflığın sağlanmasıdır⁸⁴. İmalatçının sorumluluğu hakkında yapılan düzenlemeler ise tüketici politikasının enstrümanlarından biridir.

Avrupa Birliği'nde tüketici hakları, tüketicinin sağlık ve güvenliği'nin korunması, tüketicinin ekonomik çıkarlarının korunması, tüketicinin tazmin edilme hakkı, tüketicinin bilgilendirilme ve eğitilme hakkı, tüketicinin temsil edilme hakkı olmak üzere beş ana başlık altında toplanabilir.

Tüketicinin sağlık ve güvenliğinin korunması hakkı, tüketicinin satın aldığı mal ve hizmetlerin kullanım öncesinde, kullanım sırasında ve kullanım sonrasında tüketici sağlığı ve güvenliği açısından herhangi bir tehdit oluşturmaması için hem Topluluk çevresinde, hem de üye devletler bazında ilgililer tarafından her türlü önlemin alınması ve gerektiğinde tüketicinin önlem alınmasını talep edebilme hakkıdır⁸⁵.

Tüketicinin ekonomik çıkarlarının korunması hakkı ise tüketicinin üretici, satıcı veya hizmeti sunanın gücünü kötüye kullanma riskine karşı korunması ve aynı zamanda yaptığı ödemenin karşılığını tam olarak alabilmesi hakkıdır. Tüketicinin ekonomik çıkarlarının korunması amacıyla Avrupa Birliği tarafından yayınlanan en önemli Yönergelerden biri de imalatçının sorumluluğuna ilişkin olanıdır.

Tüketicinin tazmin edilme hakkı, tüketiciye ayıplı bir malın satılması veya yanlış ya da eksik bir hizmetin sunulması karşısında, tüketicinin uğradığı maddi veya manevi zararın giderilmesi ya da tüketicinin hakkının korunması amacıyla gerekli yasal tedbirlerin alınması ve bunun etkili bir şekilde kullanılması olarak tanımlanmaktadır⁸⁶. Avrupa Birliği'nde bu konu ile ilgili hızlı mahkemelerin kurularak, yargılama sürecinin hızlandırılması ve zararların tazmini konusundaki anlaşmazlıkların ihtisas mahkemeleri tarafından doğru ve hızlı şekilde

⁸⁴ International Consumer Research Institute, International Consumer Policy Bureau, Guidelines for Consumer Policy in Central and Eastern Europe, 2000, p. 5.

⁸⁵ ÇAĞLAR, s. 30.

⁸⁶ ÇAĞLAR, s. 32.

sonuçlandırılması konusundaki çalışmalar her ne kadar yoğunlaşmışsa da bazı eksiklikler bulunmaktadır⁸⁷.

Tüketicinin bilgi edinme hakkı ise, ihtiyaç duyduğu anda yazılı, görsel ve sözlü tanıtımlarla ürün, hizmet ve bunu sunan firmalar hakkında doğru, tutarlı, yeterli ve eksiksiz bilgiye sahip olmasını kapsar. Tüketicinin temsil edilme hakkına gelince, tüketicilerin hak ve yararları ile ilgili olarak doğrudan ya da dolaylı olarak çeşitli kurum ve kuruluşlarca alınan kararlara örgütleri aracılığıyla demokratik biçimde katılmaları ve karar alma konusunda söz hakkına sahip olmaları demektir. Tüketici haklarının, sadece kendi yaşadığı ülkede değil diğer Avrupa Birliği üyesi ülkelerde aynı şekilde korunması önem taşımaktadır. Örneğin Tüketici kendi ülkesinde bir mal satın aldığı zaman bulunduğu ülkenin hukuku çerçevesinde korunur, ancak diğer Avrupa Birliği üyesi ülkede alışveriş yaptığı zaman da aynı korumanın tüketici için o ülkede de geçerli olabilmesi için Avrupa Birliği üyesi ülkelerdeki tüketici konusundaki kanunların uyumlaştırılması şart görünmektedir⁸⁸. Tüketici hakları öncelikle malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı ve rekabet üzerine kurulu Birlik hukuku aracılığı ile korunacaktır⁸⁹. Tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuk açısından ise “irade serbestliği” ilkesinin tüketiciyi koruma düşüncesiyle önemli ölçüde sınırlandırıldığı görülmekle birlikte genelde tüketicinin mutad meskeni yasasına yetki tanınmıştır⁹⁰. Tüketici Politikası alanında yasal düzenlemeler üç çeşit önlem getirmiştir, bunlardan birincisi tüketici menfaatleri ile ilgili mal ve hizmetlerle ilgili önlemler, ikincisi tüketicilerin korunması ile ilgili özel düzenlemeler ve üçüncü olarak Maastrich anlaşmasının 129a maddesinin sağlamış olduğu düzenlemelerdir⁹¹.

⁸⁷ OKTAY, TATLIDİL, TANYERİ, s. 88.

⁸⁸ ÖZTEKİN GELGEL, Günseli; Topluluk Bünyesinde Hukukların Uyumlaştırılması ve Tüketicinin Korunması, Prof. Dr. Nihal Uluocak’a Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1999, s. 107.

⁸⁹ GORMLEY, Laurence W.; Introduction to the Law Of European Communities, Kluwer Law International, Third Edition, London, p. 1102.

⁹⁰ ULUOCAK, Nihal; Milletlerarası Tüketici ve İş Akitlerinde Tahkim Şartının Geçerliliğine Dair Fransız Yargıtay’ının ve Doktrinin Görüşleri, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ’a Armağan, 1997–1998, sayı 1-2, s. 517.

⁹¹ GORMLEY, p. 1108.

Tüketici politikası, tüketicilerin ekonomik büyümeyi sağlayacak olan malların ve hizmet piyasalarının işleyişinde önemli bir rol oynamalarını amaçlamaktadır ve tüketicilere geniş yelpazede seçenek sunarak rekabet politikasının da uygulanmasını sağlamak tüketici politikasının önemli amaçlarından biridir⁹². Üye ülkelerin görevleri sadece Birlik tarafından alınan önlemleri uygulamak değil aynı zamanda gerekli iç hukuk normlarını düzenlemekle birlikte bunları da uygulamak olacaktır⁹³. Birliğin tüketici konusundaki amacı güvenli ürün politikası oluşturmak olup, tüketicinin korunmasını garanti altına almak amacıyla ürünlerin uygun seviyede güvenli ve sağlıklı üretilmesini sağlayacak yasal düzenlemeleri yapmak, yerel yetkililerle işbirliği yaparak çeşitli programlar hazırlamak, ürünlerde sağlık ve güvenliği kontrol altına alacak kolaylıkları Birlik bünyesinde yaratmak ve tüketicilerin eğitilmesi ve bilgilendirilmesi konusunda gereken tedbirleri almaktır⁹⁴.

⁹² International Consumer Research Institute, International Consumer Policy Bureau, Guidelines for Consumer Policy in Central and Eastern Europe, 2000, p. 5.

⁹³ LASOK, p. 302.

⁹⁴ European Communities, Commission, Bulletin of the European Communities, Supplement 6/86, A new Impetus for Consumer Protection Policy, 1986, p.11.

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VE TÜRK HUKUKU'NDA
KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İMALATÇININ SORUMLULUĞU İLE
İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

1. TÜKETİCİ

Tüketici, doktrinde genellikle özel veya profesyonel olmayan amaçlarla üreticiler, dağıtıcılar, satıcılar ve hizmet sunucular tarafından pazara sürülmüş ürün veya hizmetlerden faydalanan gerçek kişi olarak tanımlanmaktadır⁹⁵.

1993-1995 yıllarını kapsayan Avrupa Birliği Komisyonu Tarafından hazırlanan 2. Eylem Planında tüketici, mal yada hizmet edimlerini mesleki amaçlar dışında kullanım amacıyla satın alan gerçek veya tüzel kişiler olarak tanımlanmıştır⁹⁶. Yine İsviçre Federal Mahkemesi de bir kararında tüzel kişilerin de tüketici olabileceği görüşüne yer vermiştir.

Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen 24.07.1990 tarihli Yönerge'nin 2. maddesinin 3. bendinde ise sadece gerçek kişiler tüketici olarak değerlendirilmektedir⁹⁷. Genel anlamda bu güne kadar yayımlanan tüm Yönergelerden ortak bir tanım çıkarmak gerekirse tüketici, mesleki bir saik ile hareket etmeksizin hukuki işlemler yapan gerçek kişi olarak tanımlanmakta olup, Adalet Divanı vermiş olduğu kararlarda ise ilgili, bilgili veya en azından bilgilenebilecek bir tüketiciden bahsetmekte olup karar vermekten aciz ve her şartta korunması gereken bir tüketiciden söz etmemiştir⁹⁸. TKHK'na göre, bir mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alan ve son olarak kullanan veya tüketen gerçek veya tüzel kişi tüketici olarak tanımlanmakla birlikte yapılan yasa değişikliği ile mal veya hizmeti ticari veya mesleki olmayan amaçlarla edinen, kullanan ve yararlanan kimse olarak farklı bir şekilde anlatmaya çalışmıştır.

⁹⁵ İktisadi Kalkınma Vakfı, Türkiye'nin Tüketici Koruması Mevzuatının Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması, S. 155, İstanbul, 1999, s. 7.

⁹⁶ KÖSE, s. 7.

⁹⁷ PARLAK, s.1.

⁹⁸ TEKİNALP, Gülören; TEKİNALP, Ünal; s. 656.

Kanımızca tüzel kişileri kapsam dışında tutmak doğru değildir, çünkü çoğu zaman güçlendirme, tedavi, eğitim, ekonomik destek gibi ideal amaçlarla hareket eden dernek, vakıf gibi tüzel kişilerin de korunmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Ancak tüzel kişiler içinde yer alan ticaret şirketlerinin işlemleri istisnasız olarak ticaridir ve yapılan işlemler TKHK'nun kapsamı dışında kalır. Malın özel amaçlı olarak kullanılması, malın azalması, aşınması, biçim değiştirmesi, tükenmesi, değerini yitirmesi sonucunu doğurabilecek bir amaçla satın alınması anlamına gelmektedir. Tüketici edindiği mal veya hizmeti ticaret veya meslek icra etme gayesi ile değil, kişisel ihtiyacı için kullanılmalıdır. TKHK'da tüzel kişiler de tüketici olarak değerlendirilir, ancak bu da uygulamada tüzel kişilerin aynı zamanda tacir olmaları durumunda ürünü nihai tüketici olarak mı yoksa ticari amaçla mı satın aldıkları gibi bazı konuların irdelenmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir⁹⁹.

Bir malı nihai olarak yani kendi veya yakınlarının kullanımı veya yararlanması için tüketmek maksadıyla satın alan kişi tüketici kavramına dahil edilmiş, satın aldığı malı kendi ticari faaliyetine kullanmak maksadıyla satın alan kişi tüketici kavramına dahil edilmemiştir. Yani malın tüketici tarafından nihai olarak satın alınması, malı olduğu gibi ya da başka bir malla birleştirerek, işleyerek, üretimde ham madde olarak kullanarak tekrar satılmaması ve çıkar karşılığı başkalarına devredilmemesi gerekir¹⁰⁰. Kanımızca kar amacı gütmeyen tüzel kişilerin ticari olmayan faaliyetlerinden dolayı tüketici sayılmaları doğru olacaktır. Doktrinde de bir işletme sahibinin işletmesinin daimi ihtiyaçları için satın almış olduğu mal ve malzemelerden dolayı da tüketici sayılmaları gerektiği savunulmaktadır¹⁰¹. AB Yönergeleri'nde ise malı kendi ticari faaliyetinde kullanan gerçek kişi de tüketici olarak kabul edilmiştir¹⁰². Örneğin Avrupa Konseyi'nin 24 Temmuz 1990 tarihli Yönerge'nin 2. maddesinin 3. bendinde bir işletme ya da ticarethane sahibi, mesleğinde, işletmesinde ticarethanesinde kullanmak koşulu ile yalnızca kendi

⁹⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Eylül-Aralık 1998, AB ve Türkiye'de Tüketicinin Korunması Politikaları, s. 27.

¹⁰⁰ ZEVLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 44.

¹⁰¹ ATASOY, Ömer Adil; TAŞKIN, Mustafa; ACAR, Hakan; Tüketiciyi Koruma Hukuku, İlgili Mevzuat ve Yargıtay Kararları, Ankara, 2000, s. 8.

¹⁰² KOCASOY, s.11.

kullanımı için ürünü satın alması halinde tüketici sayılmıştır¹⁰³. Ancak Avrupa Birliği ülkelerinde de gerek bazı mahkeme kararlarında gerekse de öğretide tüzel kişilerin de tüketici sayıldığı bazı görüşlere rastlanılmaktadır¹⁰⁴.

TKHK' a göre tacir niteliğindeki tüzel kişilerin bütün muamele, fiil ve işleri ticari iş sayılacağından tüzel kişilerin bir mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alarak nihai olarak kullanmaları veya tüketmeleri de mümkün olmayacağından sadece ticari amaç gütmeyen tüzel kişiler tüketici sayılacaklardır¹⁰⁵. TKHK'a göre satıcı, "kamu kurum ve kuruluşları da dahil olmak üzere tüketiciye mal ve hizmet sunan gerçek veya tüzel kişiler" olarak tanımlanmış olup, tüketicilere mal ve hizmet sunan kişi ve kuruluşların satıcı sayılabilmeleri için de bu işi ivaz karşılığı yapmaları ve bu bedel karşılığı mal ve hizmet sunumunun süreklilik taşıması gerekmektedir¹⁰⁶. Satıcının tüzel ya da gerçek kişi olması önem arz etmemekte, mal ve hizmeti sürekli bir mesleki faaliyet sonucunda tüketiciye ivaz karşılığında sunan kişi olması yeterli olmaktadır. Türk Hukukunda Etiket ve Tarife Listelerinin Şekli hakkında çıkarılan Yönetmelikte ise satıcı, imalatçı, üretici ayrımı yapılmamış kamu kurum ve kuruluşları da dahil olmak üzere tüketiciye mal sunan gerçek ve tüzel kişiler bu kavrama dahil edilmiştir. AB Yönergesi'nde ise kamu kurum ve kuruluşları satıcı kavramı içersinde ele alınmamıştır. Kanımızca her ne kadar TKHK'da tacir olmayan tüzel kişiler tüketici olarak kabul görmüşse de tacir olsa da ürünü ticari amaçla yani alıp satmak amacıyla kullanmadığı sürece tacir tüzel kişilerin de tüketici sayılmaları gereklidir.

Yapılan hukuki işlemin çeşidinin, tüketici kavramının tanımlanmasında önemi yokmuş gibi görünse de hukuki işlem, hukuki bir sonucun, hukuk düzenince bu sonuca yönelen bir irade açıklamasına bağlandığı ve bu açıklamanın içeriğine

¹⁰³ ZEVKLİLER, s. 51.

¹⁰⁴ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 45.

¹⁰⁵ PARLAK, s. 18.

¹⁰⁶ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s.44.

uygun olarak gerçekleştirdiği takdirde söz konusu olan bir ya da birden fazla kişinin hukuksal etki yaratmaya yönelik irade açıklaması olduğu için tüketici sözleşmelerinin de içeriğinin tanımlanması gereklidir. TKHK'nun 2. maddesinde günlük yaşamda mal ve hizmet piyasalarında tüketicilerin taraflardan birini oluşturduğu her türlü hukuki işlemlere bu kanunun uygulanacağı belirtilmiştir. Yine Avrupa Birliği ülkelerinde de tüketicinin korunması ile ilgili kurallar bu çeşit sözleşmelerle ilgili sorunlarda uygulanmaktadır¹⁰⁷. Tüketici sözleşmeleri, tüketiciye ivaz karşılığı bir mal ya da hizmetin sunulması şeklinde olmalı, mal ya da hizmet özel kullanım veya tüketim amacıyla nihai olarak tüketici tarafından satın alınmalıdır. Yine imalatçı üretimde kullanmak üzere bir ürün satın alırsa tüketici sayılmayacaktır. Yani hukuki işlemin çeşidi ve amacı, alıcının tüketici olup olmadığını belirlemede önemli rol oynayacaktır.

2. ÜRÜN

2.1. Genel Olarak Ürün Kavramı

Ürün kavramı ilk olarak üye devletlerin ayıplı ürünlerden doğan sorumlulukla ilgili hukuki ve idari düzenlemelerinin uyumlaştırılması amacıyla çıkarılan 25.07.1985 tarih ve 85/374/AET(85/210/AET) sayılı hatalı ürünlere ilişkin olarak çıkarılmış Konsey Yönergesi'nin 2. maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre ürün, başka bir taşınır veya taşınmazla bağlı olsalar bile her türlü taşınırdır¹⁰⁸. Bu tanım daha sonra Konsey'in 10.05.1999 tarihli 1999/34/AT sayılı "Üye Devletlerin Ayıplı Ürünlerden Doğan Sorumlulukla İlgili Hukuki ve İdari Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasına İlişkin Konsey Yönergesi'nin Değiştirilmesine İlişkin Avrupa Topluluğu Konsey Yönergesi" ile aynı şekilde ifade edilmiştir. Bu Yönergenin 1. maddesine göre "Bu Yönergenin uygulanmasında ürün, başka bir taşınır veya taşınmazın bir parçasını da oluştursa her türlü taşınırı ifade eder". Hem 25.07.1985 tarihli Konsey Yönergesine göre hem de TKHK'a göre ticaret konusu her türlü eşya ürün sayılmıştır. Taşınırdan ve taşınmazdan ne anlaşılması gerektiği ise 1985 tarihli Yönerge'de açıklanmamakla birlikte, bunların her üye ülkenin kendi iç hukukuna

¹⁰⁷ KÖSE, s. 3.

¹⁰⁸ FOSTER, p. 577.

göre yorumlaması gerektiği söylenebilir¹⁰⁹. TKHK’unda doğrudan ürün tanımlanmamış ancak madde 3/c’de mal, alışverişe konu olan taşınır eşyayı, konut ve tatil amaçlı taşınmaz malları ve elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri gayri maddi mallar olarak tanımlanmıştır. Bu maddede yapılan mal tanımında tüketici işlemine konu olan mallardan bahsedildiği için malın tüketim malı olması yani kişisel kullanım veya tüketim için üretilmiş bir malın ivaz karşılığı bir tüketici işlemine konu edilmesi gerekir¹¹⁰. Bu durumda ticari amaçla kullanılan bir malın ayıplı üretilmesinden kaynaklanan durumlarda TKHK kapsamında imalatçının sorumluluğuna gidilemeyecektir. Ancak 1985 tarihli yönerge de ürün kavramı tüketim malları veya kişisel ihtiyaçların giderilmesi amacıyla hizmet eden diğer malları kapsayacak şekilde tanımlandığından, sorumluluğun objesi olan ürünün mesleki veya ticari amaçlara hizmet eden yada kişisel kullanım veya ihtiyaçlar için üretilmiş bir mal olması da önem taşıyamayacaktır¹¹¹.

1999 tarihli Yönergedeki tanımdan anlaşılacağı üzere ise taşınmaz eşyalar ürün kapsamına sokulmamıştır. Bu taşınmaz eşyalara araziler, yer veya toprakla maddi bağlantı içinde olan ve bu nedenle arazinin bütünleyici parçası sayılan binalar hatta köprü, cadde gibi yapılar da girmektedir¹¹². Yönerge, bir taşınır veya taşınmaza bağlı olsa bile her türlü taşınırı ürün olarak nitelendirmiş ve bu nitelendirme ile eşya hukukuna hakim olan ilkelere ayrılarak yapımcının kusursuz sorumluluğu ilkesini pekiştirmiştir. Daha önce taşınır bir mal olduğu halde bir taşınmazın ayrılmaz parçası haline gelen eşya MK 619, 644. maddelere göre bu birleşmeden sonra taşınmaz hükümlerine tabi olduğu halde hem TKHK’a hem de 25.07.1985 tarihli Yönerge göre ticari mal sayılır ve menkul kavramına dahil edilerek yasa kapsamına girmektedir¹¹³.

¹⁰⁹ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 137.

¹¹⁰ HAVUTÇU, Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu, Ankara, 2005, s.122.

¹¹¹ HAVUTÇU, s. 69.

¹¹² ERLÜLE, s. 53.

¹¹³ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye’de Tüketicinin Korunması Sorunları Perspektifleri, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s.46.

Örneğin taşınır bir eşyanın taşınır bir eşyaya bağlı olması halinde yedek parça imalatçısının sorumluluğu, taşınır eşyanın taşınmaz eşyaya bağlı olması durumunda da arazi üzerinde kurulu binanın inşaatının hammadde imalatçısının sorumluluğu doğacaktır¹¹⁴.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 2. maddesinde de bu kanunun mal ve hizmetleri kapsadığı şeklinde açıklama yapılarak ürün kavramı açıklanmak istenmiştir. Aynı Kanunun 3. maddesinde mal, ticaret konusu taşınır eşya olarak, hizmet ise bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan bedeni ve/veya fikri faaliyetler olarak tanımlanmıştır. Yine Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da da genel hükümlerin taşınmazlar için gereken korumayı sağladığı gerekçesi ile taşınmazlar mal tanımına dahil edilmemiştir¹¹⁵. 1985 tarihli Yönerge'de hangi amaca hizmet ederse etsin taşınmaz mallar kapsam dışında bırakılırken, TKHK'nu 3/c sayılı maddede konut ve tatil amaçlı taşınmaz mallar Kanunu'nun uygulama alanı açısından mal kapsamına dahil edilmiştir¹¹⁶. Tatil ve konut amaçlı gayrimenkullerin mal olarak kabul edilmesi TKHK'nun başlangıcında değil, 2003 yılında yapılan 4822 sayılı kanunla yapılan değişiklik sonucu gerçekleşmiştir. Bu konu ile ilgili AT Yönergeleri dikkate alınarak hazırlanan söz konusu Kanunda Yönergede olduğu gibi elektrik konusunda ise açık bir ifade bulunmamaktadır¹¹⁷. Nükleer enerji kullanımından doğan zararlar ise Yönergenin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Üye devletlerin bir kısmının elektriği taşınır eşya bir kısmının ise sadece enerji olarak nitelendirmesinden dolayı oluşacak karışıklığı gidermek için Yönerge elektriğin de açıkça ürün kavramına dahil olduğunu belirtmiştir. Böylece elektrik enerjisinin gerek ani voltaj düşüklükleri veya yükselmesi gerekse elektrik kesintileri sebebiyle vermiş zararlara karşı tüketicinin korunması da sağlanmış olacaktır.

Yönergede elektrik enerjisinin ürün olarak kabul edilmesi diğer enerji türlerinin de ürün olarak sayılıp sayılmayacağı sorusunu akla getirmekle birlikte

¹¹⁴ ERLÜLE, s. 54.

¹¹⁵ PARLAK, s.17.

¹¹⁶ HAVUTÇU, s. 120.

¹¹⁷ ERLÜLE, s. 70.

çeşitli enerjiler açısından konu ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Örneğin gaz sınırlandırılabilen maddi bir varlık olduğu için taşınır eşya olarak kabul edilmiştir. Isı iletkeni olarak su veya su buharının kullanıldığı hallerde su ve su buharı da maddi bir varlık olduğu için ürün olarak kabul edilmekle birlikte yüksek buhar basıncı sebebiyle oluşacak zararlarda ise ısı sadece enerji olarak kabul edilmiştir¹¹⁸. Ancak Yönergedeki enerji kavramını sadece elektrik enerjisi ile sınırlamak gerektiğini savunan görüş daha ağır basmakta ve gerekçe olarak da yasa düzenleyicilerin elektrik enerjisi dışındakileri de kavrama dahil etmek isteselerdi maddede “her türlü enerji özellikle de elektrik” demekle yetinecekleri gösterilmektedir¹¹⁹. Ayrıca diğer enerjilerin de kavrama dahil edilmesi Yönerge ile düzenlenmeyen bir çok noktanın olduğu anlamına gelecektir ki bu da Yönergenin amacına ve hedeflerine aykırılık oluşturacaktır. TKHK’da açık bir ifade yer almasa da elektrik de ürün kavramına dahil edilmiştir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda elektrik enerjisini ürün kavramı dışında sayan bir beyan olmadığı için ve Türk Medeni Kanunu’nun 762. maddesinde de kişilerin egemenliğine tabi kılınabildikleri nispette elektrik enerjisi, atom enerjisi gibi tabi kuvvetleri taşınır eşya saydığından elektrik enerjisini de ürün kavramına dahil etmek yerinde olacaktır¹²⁰.

Elektrik enerjisinde olduğu gibi Yönerge’de su, gaz, doğalgaz ve diğer enerji çeşitleri ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Nükleer kazalar ise gerek uluslar arası anlaşmalar gerekse de Birliğin bu konuda özel düzenlemeleri sebebiyle Yönerge’nin 14. maddesine göre kapsam dışında bırakılmıştır¹²¹. Menkul kıymetler ise taşınır eşya sayılmadığından ürün kavramına dahil olmayacaklardır¹²². Fikirler ve hesaplamalar ürün olarak kabul edilmemekle birlikte zarara sebep olan ayıplı ürüne ait olan patent ürün olarak kabul edilebilecektir. İnsan vücudu ise ürün olarak kabul edilemez.

¹¹⁸ ERLÜLE, s. 56.

¹¹⁹ ERLÜLE, s. 56.

¹²⁰ ERLÜLE, s. 70.

¹²¹ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; Law and Institutions of the European Union, Sixth Edition, London, 1994, p. 736.

¹²² PARLAK, s. 18.

2.2.Ürün Kavramına Dahil Olan Taşınırlar

2.2.1. Doğal Tarım Ürünleri ve Av Ürünleri

1985 tarihli Yönergeye göre tarım ürünleri, bu ürünlerde ayıba sebebiyet veren işlenmiş ürünler hariç denizlerden ve topraktan elde edilen ürünler olarak tanımlanmaktadır¹²³. 1985 tarihli Yönerge de doğal tarım ürünleri ürün kavramına dahil edilmemiş olup, bu tarım ürünleri içersine topraktan elde edilen ürünler, deniz ve çiftlik ürünleri girmektedir. Doğal tarım ürünlerini ve av hayvanlarını kapsam dışında bırakan 1985 tarihli Yönerge, bunları sınıai bir yöntemle işlenerek biçim değiştirip, başka mallarla karıştırılıp piyasaya sürülmesi halinde bunların da ürün olduğu sonucuna varmıştır¹²⁴. 1999 tarihli Yönergenin 1. maddesi ile 1985 tarihli Yönergenin 2. maddesi değiştirilerek işlenmemiş doğal tarım ürünleri ve av ürünleri de ürün kavramı içersine dahil edilmiştir. Bu değişikliğin sebepleri son yıllarda AB ülkeleri içersinde sorun doğurmuş olan hastalıklı hayvanlardan elde edilen ürünlerin vermiş olduğu zarar ve işlenmemiş olsa da bu hayvansal ve tarımsal ürünlerin gen teknolojisi kullanılarak değiştirilmiş olma olasılıkları ve bunlardan doğacak olan zararların da Yönergenin kapsamına alınması çabasıdır¹²⁵. Buna göre doğal tarım ürünleri, topraktan elde edilen ürünlerle hayvancılık ürünleri ve balıkçılık ürünleridir.

Tarım ürünlerinin işlenmiş toprakta özel yetiştirilmeleri ile işlenmemiş toprakta kendiliğinden yetiştirmeleri ve ondan sonra ticari öge olmaları arasında fark bulunmamakta, her ikisi de tarım ürünü olarak değerlendirilmektedir. Toprakta elde edilen ürünler ise toprakta yetişen her türlü tahıl, hububat gibi ekili ürünler olmak üzere tüm sebze ve meyveler, tütün gibi tüm bitki türleri ile bitkilerin ayrılmaz parçalarını oluşturan yaprakları, çiçekleri ve dalları da kapsamaktadır¹²⁶. Bunun yanı sıra orman ürünleri ile serada yetiştirilen ürünler de topraktan elde edilen ürünler arasında sayılmaktadır.

¹²³ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; p. 733.

¹²⁴ ATASOY, TAŞKIN, ACAR, s. 34.

¹²⁵ ATAMER, Yeşim M.; Tüketicinin Korunması Hukuku, Yapımcının Sorumluluğu, V. Bölüm, TEKİNALP, Ünal (Proje Yöneticisi); "Türk Hukukunun Avrupa Birliği Hukukuna Uyum- Acquis Communautaire'in Alınması- Açıklamalar, Değerlendirmeler, Öneriler, İstanbul, 2001, s. 381.

¹²⁶ ERLÜLE, s. 58.

TKHK' nda tarım ürünü ya da endüstri ürünü ayrımı yapılmamış ve ticarete konu olmak kaydıyla hem doğal tarım ürünleri (topraktan elde edilen ürünler ile hayvancılık ve balıkçılık ürünleri) hem de av hayvanları ve ürünleri de mal kavramına dahil edilmiştir.

Hayvancılık ürünleri hem kendileri hem de onlardan elde edilen, süt, yumurta, post ve gübre gibi yan ürünlerini içermektedir. Balıkçılık ürünleri ise, denizlerden, göllerden, akarsular veya nehirlerden tutulan ya da toplanan deniz canlıları ile suni göllerde üretilen deniz ürünleri ve inci gibi bu ürünlerden elde edilen ek ürünleri de kapsamaktadır¹²⁷. Av ürünleri ise, doğada özgürce dolaşan tüm av hayvanlarını ve deri, post gibi onlardan elde edilen ürünleri anlamına gelmektedir.

2.2.2. El Yapımı Ürünler ve Sanat Eserleri

1979 tarihli Yönerge ile el yapımı ürünler ve sanat eserleri ürün kavramı dışında bırakılmış olsa da 1985 tarihli ve 1999 tarihli Yönergelerde ürün kapsamı dışında bırakılmayarak bu tür eserlerin de ürün kapsamı içerisinde olduğu kabul edilmiştir. Buna göre, el yapımı ürünü imal eden zanaatkar ürünün ayıplı olmasından dolayı başkasının zarar görmesi halinde, ayıplı bir sanat eserin zarara sebebiyet vermesi halinde de sanat eserini imal eden sanatçı kusursuz olarak 3. kişilere karşı sorumlu olacaktır¹²⁸.

2.2.3. Hizmet Edimleri

1985 tarihli Yönergede ürün, her türlü taşınır eşya olarak tanımlanmış ve maddi bir varlığa sahip olmayan yalnız hizmet edimleri bu kavrama dahil edilmemiştir. Buna göre, yalnız hizmetler ürün olarak nitelendirilmemekle birlikte, örneğin lokanta işletenin üretmiş olduğu yemeklerde olduğu gibi bir hizmetin yerine getirilmesi amacıyla meydana getirilen taşınırlar ürün olarak nitelendirilirler¹²⁹. Avrupa Birliği Komisyonu 1990 yılında Hizmet Edimlerinden Doğan Sorumluluğa

¹²⁷ ERLÜLE, s. 58.

¹²⁸ ERLÜLE, s. 59.

¹²⁹ ERLÜLE, s. 60.

İlişkin bir Yönerge çıkarılmasını önermekle birlikte henüz bu Yönerge Konseytarafından kabul edilip, yayımlanmamıştır.

TKHK'nun 2. maddesinde ise Kanunun tüketiciye sunulan mal ve hizmetlerle ilgili sözleşmeleri kapsadığı belirtilmiş ve hizmet de bir ücret karşılığında yapılan bedeni ve/veya fikri faaliyetler olarak tanımlanmıştır. Yaptığı hizmeti satan kişi, taahhüt ettiği hizmeti kendisi bizzat yapabileceği gibi başka kişiler aracılığı ile de yapabilecektir¹³⁰. TKHK, Yönergeden ayrı olarak yalnız hizmetleri de Kanunun uygulama alanına almıştır. Ancak bu hizmetler, ücret karşılığında ya da en azından para ile ölçülebilen bir fiil ya da hareketin karşılığında yapılması halinde Kanun kapsamında değerlendirilecektir¹³¹. TKHK'nun 2. maddesinin (h) bendinde imalatçı, tüketiciye sunulmuş olan mal veya hizmetleri ya da bu mal veya hizmetlerin ham maddelerini yahut ara mallarını üretenler olarak tanımlanmış olmakla birlikte gerek hizmet ediminin imal edilmesi mümkün olmayacağı için gerekse de hizmet ediminin bir ham maddesinin ya da ara mallarının bulunması mümkün olmayacağı için bu tanım hizmetler açısından pek doğru bulunmamıştır¹³². Ancak TKHK'nun 2. maddesinde bu kanunun tüketiciye sunulan mal ve hizmetlerle ilgili sözleşmeleri içerdiği açık bir şekilde yazıldığı için ürün kavramı içersine tüm hizmetlerin girdiği kabul edilmektedir. Yine bu Kanunun 3. maddesinin (d) bendine göre hizmet, “bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan bedeni ve/veya fikri faaliyetleri ifade eder” ifadesi ile tanımlanmıştır. Hizmetin mutlaka para ya da para dışında ölçülebilen bir fiil ya da hareketin yapılması şeklinde bir bedel karşılığında yerine getirilmesi gerekmektedir. Hizmetin niteliği gereği ayıbın varlığı halinde bayiinin, acentanın, imalatçının veya ithalatçının hizmeti sunanla birlikte sorumlu olacağı söylenemeyecektir¹³³. Ürün dolayısıyla hizmet sorumluluğuna ilişkin bir düzenleme Kanunlarımızda ayrıca yapılmamış ve TKHK ile imalatçının sorumluluğu düzenlenmeye çalışılmıştır¹³⁴.

¹³⁰ KÖSE, s. 11.

¹³¹ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 46.

¹³² ERLÜLE, s. 73.

¹³³ ZEVKLİLER, s. 92.

¹³⁴ ERLÜLE, s. 72.

2.2.4. İnsan Organları ve Kan

İnsanın bedeni üzerindeki hakkı mülkiyet hakkına değil kişilik hakkına dayandığından ve insan organları eşya olarak nitelendirilemeyeceğinden bunların ürün olarak nitelendirilmesi mümkün olmadığı gibi bunlardan birini bağışlayan kişi de imalatçı olarak kabul edilmeyecektir. AT Yönergelerine göre, insan bedeninden ayrılan organ veya kanın ayıplı olduğunu bilmeden başkasına ister bir bedel karşılığında isterse bedelsiz olarak versin bu onun imalatçı olarak sorumlu olarak tutulması için yeterli olmayacaktır¹³⁵. Çünkü baskın görüşe göre organın ya da kan gibi insan bedeninden elde edilen maddelerin bir bedel karşılığında verilmesi ticarileşmesi anlamına gelmeyecek fakat organ ya da kan sahibinin değer elde etmesini denkleştirme aracı olarak kabul etmek gerekecektir¹³⁶.

Türk Hukukunda ise 2857 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu'nun 3. maddesinin (d) bendine göre her ne kadar kan temininde bağış yolu esas olmakla birlikte gerektiğinde ücretle de alınabileceği belirtilmişse de kan ürünleri tüketici kanunundaki ürünlerden sayılmamaktadır. Öncelikle yine aynı maddenin (g) bendi gereğince gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişilerinin

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan izin almak ve aynı Bakanlıkça belirlenen esaslara uymak kaydıyla sadece test serumu , plazma ve plazma ürünleri üretim faaliyetlerinde bulunabilecekleri söylenmekle kan ürünlerinin ticaretinin yapılamayacağı sonucu çıkarılmaktadır. Yine aynı Kanunun geçici 1.maddesine göre Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, tıp fakülteleri, Türkiye Kızılay Derneği ve sağlıkla ilgili kurum ve kuruluşlar dışında kalan gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişilerce açılmış bulunan kan merkezleri bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 6 ay içinde sahipleri tarafından tasfiye edilecekleri yazılıdır. Böylece gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişilerinin kan ürünlerinin ticaretini yapma imkanı ortadan kaldırılmış, kan ürünlerini sadece sağlık resmi kuruluşlarının kişilere temin edebilmesi olanağı verilmiştir. Kuruluşlar ise alınacak kanın yerine yenisinin bağışlanması koşulu ile bir bedel

¹³⁵ ERLÜLE, s. 61.

¹³⁶ ERLÜLE, s. 62.

karşılığı olmadan kan ürünlerini temin ederek, kan ürünlerini özel kanun konumunda bulunan Kan ve Kan Ürünleri Kanunu'na göre TKHK'daki anlamıyla ürün olarak kabul etmemiştir. Eşya hukukuna göre de insan kanı ve organları taşınır eşya sayılmadığından, insan vücudundan ayrıldıktan sonra dahi ivaz karşılığında alışverişe konu edilmeyeceklerdir ve dolayısıyla tüketici hukuku açısından ürün sayılmayacaklardır¹³⁷

2.2.5. Atıklar

Atıklar taşınır eşya olmalarına rağmen bir amaca hizmet etmek için üretilmedikleri için ürün olarak kullanılabilirlik vasıfları bulunmamaktadır. Atıklar kullanım amacını yitirdiği için ve ürünün kendisinden haklı olarak beklenen güvenilirliği sağlaması kriterini gerçekleştirmediği için ürün olarak nitelendirilemeyecektir¹³⁸. Ancak endüstri atıklarının ve diğer atıkların toplanarak tekrar işlenmesi ve hammadde olarak yeniden kullanılabilir duruma getirilmesi halinde ve bu tür bir hammaddenin ayıplı olmasından dolayı bir kişinin zarar görmesi halinde ham madde imalatçısının sorumluluğu söz konusu olacaktır.

2.2.6. Hayvanlar ve Mikroorganizmalar

1985 tarihli Yönergede 1999 tarihli Yönerge ile yapılan değişiklik sonucunda artık doğal tarım ürünleri ve ticari amaçla üretilmek kaydıyla hayvanlar ve onlardan elde edilen hayvancılık ürünleri de ürün olarak sayılmıştır. Konsey Yönergelerine göre bakteri, basil, virüs gibi mikroorganizmalar ise maddi varlık olsalar dahi eşya değildir ve bilimsel olarak hayvan da sayılmadıkları için ürün değildir. Ancak, mikroorganizmaların imalatçının sorumluluğuna yol açabilmeleri için onların üretimi için özel olarak kurulmuş tesislerde veya işletmelerde üretilerek ticari amaçla kullanılmaları gerekmektedir¹³⁹.

¹³⁷ HAVUTÇU, s. 121.

¹³⁸ ERLÜLE, s. 63.

¹³⁹ ERLÜLE, s. 65.

2.2.7. Kullanılmış Eşyalar

1985 tarihli AT Yönergesine göre ürünü ilk alan şahsın bunu başkasına temlik etmesi halinde de imalatçının sorumluluğunun devam ettiği kabul edilmektedir. Yine Yönergeye göre imalatçının sorumluluğu 10 yıldır ki bu da ürünün birden fazla kişi tarafından kullanılması halinde de imalatçının sorumlu tutulacağı ilkesini desteklemektedir. Ancak ürün 10 seneden fazla süredir piyasada bulunuyorsa imalatçının sorumluluğu doğmayacak ve aksine ürün yok edilme aşamasında olsa dahi ürünün piyasada olma süresi 10 yılı geçmemişse de imalatçının bu durumda sorumluluğu doğacaktır. TKHK'da ise 2. el mallar kullanılmış eşyalar olmaları sebebiyle Kanun kapsamında değerlendirilmemektedir.

2.2.8. Modernize Edilmiş ve Yeniden Tasarlanmış Ürünler

Yine AT Yönergelerine göre bir ürünün onarılması ve bakımının yapılması halinde bu işlemleri yapanı imalatçı olarak vasıflandırmak mümkün olmayacak, ancak bir ürünün tamamen elden geçirilerek yeniden yapılandırılması ve modernize edilmesi halinde ise yeni bir üründen söz edilebilecektir.

2.2.9. Basılı Eserler

Her ne kadar Konsey Yönergelerine göre kitap, harita, dergi gibi basılı eserlerin kendisinin ürün olduğu kabul edilse de bu eserlerinin içeriklerinin niteliği tartışmalıdır. Bir ürünün sadece maddi ve fiziksel varlığının yarattığı tehlikelerin sorumluluk kapsamında olduğunu kabul eden görüşe karşın daha baskın olan diğer görüşe göre basılı eser ve onun içeriğinin ayrılmaz bütün olmasından dolayı ürün vasfının içeriği de kapsayacak şekilde anlaşılması gerektiğidir¹⁴⁰. Yönerge maddi varlığa sahip olmayan fikir ve sanat ürünlerini ise ürün kapsamı dışında bırakarak sadece basılı eser olup, maddi varlığa dönüşen cisimleri sorumluluğun süjesi olarak kabul etmiştir.

¹⁴⁰ ERLÜLE, s. 67.

2.2.10. Bilgisayar Programları

Bilgisayar disketleri ve diskleri de taşınır eşya olduğu için AT Yönergesine göre ürün olarak kabul edilmekle birlikte diskete yüklenmiş bilgisayar programları da kitap ve basılı eserlerin içeriklerinde olduğu gibi tartışmalıdır. Bir kısım görüşe göre bilgisayar programları sadece fikir ürünleri olarak kabul etmekte ve maddi bir varlık olmadıkları yönündedir. Bilgisayar yazılımını ise standart ve bireysel olmak üzere ikiye ayırarak incelemek gerekmektedir, standart olanlar ürün olarak kabul edilirler, bireysel olanlar ise hizmet anlamında üründürler¹⁴¹. Örneğin diskler ve mikroçipler gb. Ancak baskın ve diğer bir görüşe göre ise Yönergeye göre veri aktarıcısı olan disket ve benzeri eşyalara bilgisayar programlarının yüklenmesi ile bunların bir maddi varlık kazandığı, programların tek başına kullanımlarının zaten mümkün olmaması sebebiyle bunların da ürün olarak kabul edilmesi gerektiğidir¹⁴².

3. İMALATÇI

3.1. İmalatçı Kavramı

3.1.1. Genel Olarak

1985 tarihli Konsey Yönergesinin 3. maddesinin 1. bendinde “bir tamamlanmış(nihai) ürünün yapımcısı, herhangi bir hammaddenin yapımcısı veya bir yedek parçanın yapımcısı ve adını, markasını veya diğer ayırt edici bir işaretini ürünün üzerine koyarak kendini onun yapımcısı olarak tanıtan herkes anlamına gelir” denmekle yapımcı olarak sorumlu tutulabilecek kişilerin çerçevesi çizilmiştir¹⁴³. Yine aynı Yönergenin 3. maddesinin 2. bendine göre yapımcının yanı sıra bir ürünü Topluluk üyesi ülkelere satış, kiralama, finansal kiralama ya da diğer bir dağıtım amacıyla ithal eden herkes yapımcı gibi sorumlu olacaktır. Aynı maddenin 3. bendine göre ise ürünün yapımcısının belirlenemediği hallerde ve ithal edilmiş ürünlerde ithalatçı belirlenemiyorsa ürünü dağıtanlar yapımcı olarak kabul edilecektir¹⁴⁴. Yani Yönergede gerçek yapımcının yanında olan yapımcı benzeri

¹⁴¹ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 138.

¹⁴² ERLÜLE, s. 68.

¹⁴³ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; p. 734.

¹⁴⁴ ERLÜLE, s. 74.

kişiler, ithalatçı ve gerçek kişinin belirlenemediği hallerde dağıtıcı kişiler yapımıcı gibi sorumlu tutulmuşlardır. Tüketici zararın tamamı için bunlardan dilediğine başvurabilecek, ancak bu yola gidebilmesi için ayıp ile çeşitli üreticilerden her birinin üretim faaliyeti arasında bir illiyetin bulunması gerekecektir¹⁴⁵. Yine 26 Mayıs 1999 tarihli Tüketim Mallarının satımında ayıp ve garanti problemleri ile İlgili Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönergesi'ne göre de üretici yani imalatçı malı üreten veya Avrupa Birliği ülkelerinden birinde malın ithalatını yapan ya da tüketim malına kendi adını, markasını veya kendisine ilişkin ayırıcı bir işareti koyarak kendisini malın üreticisi olarak tanıtan kişi imalatçı olarak kabul edilerek TKHK ile paralel bir düzenleme getirmiştir¹⁴⁶. Söz konusu Yönergeye göre tüketim mallarının üretilmek veya geliştirilmek üzere satılması hali de tüketici işlemi kabul edilecek ve Yönergeye tabi olacaktır.

Doktrinde ürünü imal eden yani ürünü baştan itibaren yapan kişi yada işletmelerin, tamamlayıcı parça imalatçıların ve diğer bazı kişi veya teşebbüslerin imalatçı kavramına dahil olduğu yine ham maddeyi temin edenler, ürünün yapılmasında faaliyet gösteren konstrüksiyon büroları, ürünü nihai olarak kontrol eden işletmelerin de bu kavram içerisinde olduğu kabul edilmektedir¹⁴⁷.

TKHK'na göre ise tüketiciye karşı sorumlu olan kişiler, satıcı, bayii, acenta, üretici- imalatçı ve ithalatçı olarak sayılmış, bu Kanunun 4/II. Maddesinde ise bu kişilerin müştereken ve müteselsilen sorumlu olacakları düzenlenmiştir. TKHK'nun 3. maddesinde üretici-imalatçı, tüketiciye sunulan mal veya hizmeti veya bu mal ve hizmetlerin ham maddesini veyahut ara maddesini üreten veya mal imal eden özel kişi ve kuruluşlar ile kamu tüzel kişileri olarak tanımlanmıştır¹⁴⁸. Aynı Kanunun 3/h bendinde ise kamu kurum ve kuruluşlarını da imalatçı kavramı içine alarak ekonominin gereklerine uygun ve eşit koşullarda rekabet ortamı sağlanmaya

¹⁴⁵ ZEVKLİLER, s. 55.

¹⁴⁶ ÖZDEMİR, Oktay Saibe; Tüketim Mallarında Ayıp, TEKİNALP, Ünal (Proje Yöneticisi); "Türk Hukukunun Avrupa Birliği Hukukuna Uyumu-Acquis Communautaire'in Alınması- Açıklamalar, Değerlendirmeler, Öneriler, İstanbul, 2001, s. 441.

¹⁴⁷ ÖZTAN Bilge, İmalatçının Sorumluluğu, Ankara, 1982, s. 27.

¹⁴⁸ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 45.

çalışılmıştır. Örneğin Kamu İktisadi Teşebbüsleri, yerel yönetimler ve bağlı kuruluşları, kamu kurumlarının döner sermaye işletmeleri de imalatçı olabilecektir. Kanunun 3/i maddesi ile bu şahıslara ilave olarak mal üzerine kendi ayırt edici işaretini, ticari markasını veya unvanını koyarak satışa sunanlar da imalatçı sayılmışlardır. AT Yönergesi TKHK'dan farklı olarak imalatçının sınırlarını Tüketici lehine genişletmiş, imalatçının sorumluluğunu ayrı bir Yönerge ile düzenleyerek daha ayrıntılı olarak imalatçının sorumluluğunu ele almıştır. Yönerge ile TKHK'nun imalatçı kavramını tanımlamada farklılıklarının en önemlileri Yönergede açıkça imalatçı-üretici tanımına girenler dışında imalatçı sayılanlar ve imalatçı gibi sorumlu olanlardan da bahsedilmiştir¹⁴⁹.

3.1.2. Gerçek İmalatçı

2. Temmuz 1985 tarihli Yönergenin 3. maddesinde gerçek imalatçı açık bir şekilde tanımlanmamış ancak bir tamamlanmış(nihai) ürünün imalatçısı, bir ham maddenin imalatçısı veya yedek parçanın imalatçısının ürünün ayıbından sorumlu olacağı belirtilerek sorumlu olan kişiler sayılmıştır. Buna göre bir ürünü kendi sorumluluğu altında üretmek suretiyle üretim sürecine katılmış olan bütün kişileri ve işletmeleri imalatçı olarak anlamak gerektiği Avrupa Birliği Komisyonu gerekçesinde de belirtilmiştir¹⁵⁰. Hatta imalatçı kavramına başkaları tarafından üretilen ve dağıtım yapılan parçaları toplayarak tamamlanmış ürünü bir araya getiren kişi ve işletmeler de dahil olacak, ancak kendilerine verilen parçaları yine kendilerine verilen bir plana uygun olarak bir araya getiren son montajcı imalatçı olarak nitelendirilemeyecektir¹⁵¹. ERLÜLE'ye göre Yönerge genel olarak değerlendirildiğinde lisans alanın da lisans uyarınca üretilen ürünlerin neden olduğu fabrikasyon ayıpları nedeniyle oluşan zararlardan ve üründeki yapım ayıpları sonucunda oluşan zararlardan sorumlu olacağı öğretide kabul edilmektedir. Avrupa Birliği Yönergesine göre nihai yani tamamlanmış ürünün imalatçısı, kullanıcısının

¹⁴⁹ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 45.

¹⁵⁰ ERLÜLE, s. 75.

¹⁵¹ ERLÜLE, s. 76.

kendisinde bulunan ürün üzerinde bir değişiklik ya da ekleme yapma gereği duymadan kullanma imkanına sahip olduğu ürünü imal eden kişidir. Bir ürünün tek başına kullanılmadığı ancak başka bir ürünün parçası olarak kullanılabilirdiği hallerde yedek parça niteliğindeki üründen bahsedilebilecektir. Eğer nihai ürüne monte edilmiş yedek parça ayıplı ise hem yedek parça imalatçısı hem de bu ayıplı yedek parçayı nihai üründe kullanan gerçek yani asıl imalatçı doğacak zarardan sorumlu olacaktır. Ancak, bir nihai üründe birden fazla yedek ürün varsa ve bunlardan sadece biri ayıplı ise sadece ayıplı olan yedek ürünün imalatçısı sorumlu olacak ve diğer yedek ürünlerin imalatçıları ise bu zararlardan sorumlu olmayacaktır.

Konsey Yönergesi'nin 2. maddesine göre ham madde imalatçısı, nihai ürünlerin üretiminde kullanılan, kömür, ham petrol, toprak, maden, minareler ve kimyasal ürünler gibi ham madde ve materyallerin üreticisine denmektedir. Yine Konsey Yönergesine göre eğer ham madde ayıplı ise ve ayıplı ham madde nihai ürünün veya bir yan ürünün üretiminde kullanılacak olursa ayıplı ham maddeden oluşan nihai ürün veya yan ürün de ayıplı olarak üretilmiş olacak ve Yönergenin 5. maddesine göre üretim aşamasına katılan üç imalatçı da müteselsilen doğan zarardan sorumlu olacaktır.

3.1.3. İmalatçı Benzeri Kişiler

Konsey Yönergesinin 3. maddesine göre üretici-imalatçı sayılanların, gerçek imalatçı olmamakla birlikte adını, markasını veya diğer ayırt edici bir işaretini ürünün üzerine koyarak kendini imalatçı olarak tanıtan ve bilinçli olarak o ürünün gerçek yapımcısı olduğu izlemini uyandıran herkesin imalatçı gibi sorumlu olacağını ifade etmektedir. Kendini imalatçı olarak tanıtan kişinin doğan zarardan sorumlu olması yanında gerçek imalatçının da sorumluluğu devam edecektir.

Yine 25.07.1985 tarihli Konsey Yönergesi'nin 3/2. maddesine göre üretici-imalatçı gibi sorumlu olanlar, aslında üretici-imalatçı olmadığı halde malı topluluğa dahil bir ülkeye satmak, kiralamak, leasing yoluyla kullandırmak veya işletmesinin faaliyetleri çerçevesinde her hangi bir şekilde ülke içinde dağıtımını yapmak üzere

ithal edenler de üretici gibi sorumlu olacaklardır¹⁵². Yine imalatçı benzeri kişiler(imalatçı gibi sorumlu olanlar) de üründeki ayıba gerçek imalatçı sebep olmuş olsa dahi gerçek imalatçı ile birlikte sorumlu olacaktır. Her ne kadar Yönerge'nin 3. maddesinin 3. bendine göre ürünün imalatçısının belirlenemediği hallerde, ürünün dağıtıcılarından her biri makul süre içinde imalatçıyı veya ürünü kendilerine sağlayan kişiyi veya ayıplı malın ithalatçısının kim olduğunu zarar görene bildirmezlerse imalatçı olarak kabul edilerek imalatçı gibi sorumlu olacaktır. Ancak bu gerçek imalatçı ile kendini imalatçı olarak tanıtan kişi arasındaki ilişki için geçerli olmayacaktır. Buna göre kendini imalatçı olarak tanıtan kişi zarar görene gerçek imalatçıyı bildirirse dahi sorumluluktan kurtulamayacaktır¹⁷⁴. TKHK'nun 4/2. maddesinde ise ayıplı malı ithal edenler, üretici-imalatçısı belli olsa bile satıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu tutulmuşlardır¹⁵³.

3.1.4. İthalatçı

25.07.1985 tarihli Konsey Yönergesinin 3. maddesinin II. Bendine göre ticari faaliyetleri gereği olarak bir ürünü Topluluğa satış, kiralama ya da diğer bir dağıtım amacıyla ithali gerçekleştiren kişilerin de yapımcı gibi sorumlu olacağı belirtilmiştir. Üretimde kullanılacak hammadde veya ara malları, bütünleyici parçaları ithal eden kişiler de ithalatçı olarak sorumludur¹⁵⁴.

Yönergeye göre Topluluk üyesi olmayan 3. ülkelerden gelen ürünlerle ilgili de 3/II. Madde anlamında ithalatçının sorumluluğu doğacaktır. Buna göre ithal edilen ürünün Topluluğa ithal edildiği anda gözetilen amacın ticari olması ve ithalatın veya Yönergede sayılan diğer bir dağıtım şeklinin bu amaç çerçevesinde gerçekleşmesini sorumluluğun doğması açısından şart koşturmaktadır¹⁵⁵. Yine Yönergeye göre

¹⁵² ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 45.

¹⁵³ ERLÜLE, s. 81.

¹⁵⁴ HAVUTÇU, s. 91.

¹⁵⁵ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 45.

ithalatçının imalatçı olarak kabul edilip, bu sıfatla sorumlu tutulabildiği hallerde dahi imalatçının sorumluluğu sona ermeyecek ve müteselsil sorumluluk devam edecektir. Aynı maddeye göre Birliğe ürün ithal eden kişiler üretici olarak kabul edilecek, bir üye ülkeden diğer üye ülkeye ithalat yapan kişi imalatçı sayılmayacaktır¹⁵⁶. Ticari amaçla ürün ithal eden kişi daha sonradan ürünü kişisel amaç için kullanırsa imalatçı olarak kabul edilecek, kişisel amaçla ithal edip de daha sonra ticari amaçlı kullanılırsa artık Yönerge'ye göre imalatçı gibi sorumlu olmayacaktır. 96/7794 sayılı Dış Ticaret Yönelik Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Rejimine İlişkin Konsey Kararı ise ithalatçıyı sadece ithal edilen ürünün özel teknik koşullara ve standartlara uygun olmaması halinde sorumlu tutmuştur¹⁵⁷. İthalatçının da sorumlular zincirine katılması ithal ürünlerde imalatçının başka bir ülkede olmasından kaynaklı olan ona ulaşma ve onu dava etme zorluğunu bertaraf etmesi açısından tüketiciye büyük kolaylık sağlamaktadır¹⁵⁸.

3.1.5. Dağıtıcı

25.07.1985 tarihli Avrupa Birliği Yönergesinin 3/III. Maddesine göre ürünün imalatçısının belirlenemediği hallerde, makul bir süre içerisinde imalatçıyı ya da ürünü kendilerine sağlayan kişileri zarar görene bildirmedikleri takdirde ürünün dağıtıcılarından her biri imalatçı gibi sorumlu olacaktır. Ürünün imalatçısının belirlenemiyor olması ancak ürünün üzerinde herhangi bir ayırt edici işaret ya da markanın olmaması şeklinde olabilir. Yönergeye göre ürünün sağlayıcısı konumunda olan herkes dağıtıcıdır. Dağıtıcı, ürünün Topluluğa satışını yapan satıcı olabileceği gibi, ürünün kira, finansal kiralama ya da diğer bir dağıtım şekliyle Topluluğa ithalini gerçekleştiren sağlayıcılardan herhangi biri de olabilir. 3. Maddede geçen makul süre ise her olayın özelliğine göre belirlenecektir. Bir ürün ithal edilmişse ürünün dağıtıcısı da ürünün ithalatçısının belirlenemediği durumlarda imalatçı gibi sorumlu olacaktır. Yönergedeki bu düzenlemenin asıl amacı, kim tarafından

¹⁵⁶ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 141.

¹⁵⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı, Türkiye'nin Tüketici Koruması Mevzuatının Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması, S. 155, İstanbul, 1999, s. 26.

¹⁵⁸ HAVUTÇU, s. 91.

üretildiği bilinmeyen ürünler açısından bunların piyasaya sürülmesini engellemek ve tüketicuyu korumaktır¹⁵⁹.

3.2. İmalatçının Müteselsil Sorumluluğu

25.07.1985 tarihli Konsey Yönergesi'nin 5. maddesine göre birden çok kişinin aynı zarardan sorumlu tutulmaları halinde, rücu haklarına ilişkin üye devletlerin iç hukuklarının saklı kalması şartıyla bunların müteselsil (dayanışmalı) olarak sorumlu tutulacakları belirtilmiştir¹⁶⁰. Bu ifadeden, dayanışmalı sorumlular arasındaki rücu ilişkisini üye devletlerin milli hukuk hükümlerine tabi kıldığı anlaşılmaktadır. Bu demek oluyor ki zarar gören zarara sebebiyet veren kişilerden her hangi birine zararın miktarının tamamı için ayrı ayrı başvurabilecektir. 1985 tarihli Yönerge'nin 8(1) maddesine göre sorumluluğun paylaşılması veya rücu haklarına ilişkin milli hukuk hükümleri saklı kalmak üzere, zararın üründeki ayıpla birleşen bir 3. kişinin fiili veya ihmalinden kaynaklandığı hallerde imalatçının sorumluluğu azaltılamayacaktır. Ancak bu durumda imalatçı ile zarara sebebiyet veren 3. kişinin ayrı ayrı ve müteselsilen bu zarardan sorumlu olacakları Yönerge'de yazılı olmayıp, bu husus üye devletlerin milli hukuklarına bırakılmıştır¹⁶¹. Birden çok kişinin sorumlu tutulduğu hallerde birçok üye ülkede ise haksız fiil hükümlerine binaen kusurları oranında zarardan sorumlu olacaklardır. Ancak imalatçının sorumluluğunu kusursuz sorumluluk olarak adlandıran Yönerge'de 8. maddedeki sorumluluğun kullanılması karşısında kusur oranlarına göre sorumluluk esasını uygulamak bir hayli zor olacaktır¹⁶².

Yönerge'nin 8(2) maddesine göre ise “Zararın üründeki ayıpla birleşen zarar görenin veya onun sorumlu olduğu bir kişinin hatasına sebep olduğu hallerde, tüm şartlar göz önüne alınarak, imalatçının sorumluluğu azaltılabilir veya kaldırılabilir.” hükmü getirilmiştir. Bu durumda imalatçı zarar gören kişi ile zarar arasında illiyet bağı ve zarar görenin kusurunu ispatlamak durumundadır.

¹⁵⁹ HAVUTÇU, s. 93.

¹⁶⁰ ERLÜLE, s. 196.

¹⁶¹ RALPH, LAKE, NANDA, p. 153.

¹⁶² RALPH, LAKE, NANDA, p. 153.

Öğretide aynı zarardan dolayı birden çok kişinin zarar görene karşı sorumluluğu, sorumlulukların paylaşılması, sorumlulukların toplanması ve sorumlulukların yarışması olarak üç ayrı şekilde düzenlenmiştir. Sorumlulukların paylaşılmasında, aynı zarardan sorumlu olan birden çok kişi kusurları oranında kısmi olarak sorumluluk taşımaktadır. Sorumlulukların toplanmasında, zarardan sorumlu olan birden çok kişiden her biri diğerinden bağımsız olarak zararın tamamından sorumlu tutulmakta olup, sorumlulardan birinin zararı karşılaması halinde diğerlerinin tazmin yükümlülüğü ortadan kalkmamaktadır. Müteselsil sorumluluk yani taleplerin yarışmasında ise, tazminattan sorumlu olanların her birinin zarar görene karşı sorumluluğu zarar tamamen ödeninceye kadar devam etmekte ve zarar bir defa tazmin edildiği zaman zarar verenlerin tamamı sorumluluktan kurtulmaktadır. Zarar gören bu durumda dilediğine başvurabilecek ve Yönerge'nin 5. maddesine göre bu sistemden yararlanabilecektir. Müteselsil sorumlulukta zarar gören, tazminat davasını en güçlü ispat deliline sahip olduğu sorumluya karşı açabileceği gibi ödeme gücü en fazla olan sorumluya da dava açabileceğinden tazminat alacağını elde etmede tahsil kolaylığına kavuşmuş olacaktır¹⁶³. Birden fazla kişinin sorumlu olması halinde zarar gören, tazminat talebini kimliğinden haberdar olmadığı yan parça imalatçısı yerine kimliğini daha kolay tespit edebileceği nihai ürün imalatçısına yöneltebilecektir.

Yönerge'nin 12. maddesinde “İmalatçının zarara uğrayan kişi ile ilgili olarak, bu Yönerge'den kaynaklanan sorumluluğu, sorumluluğu sınırlayan veya sorumluluktan muaf tutan bir şartla veya sınırlandırma ile kaldırılamaz” denmektedir. Bu madde sadece imalatçı ile zarar gören kişi arasındaki durumlar için söz konusudur.

TKHK'nın 4/II. Maddesine göre, satıcının yanında bayi, acenta, imalatçı-üretici ve ithalatçının da müştereken ve müteselsilen sorumlu tutulabilecekleri düzenlenmiş ve tüketici açısından etkin bir koruma getirilmiştir. Doktrinde teselsül, borcun aynı sebepten doğması durumunda geçerli olan tam teselsül ve borcun ayrı ayrı sebeplerden doğması halinde geçerli olan eksik teselsül olarak ikiye

¹⁶³ ERLÜLE, s. 197.

ayrılmaktadır¹⁶⁴. Buna göre satıcı, bayi, acenta, imalatçı ve ithalatçı arasında eksik teselsül ilişkisi mevcuttur. Çünkü borcun sebebi her ne kadar aynı sebepten kaynaklanıyormuş gibi görünse de eksik teselsülün sonuçlarından olan zamanaşımının diğerlerinden bağımsız olması ve biri hakkında kesilen zamanaşımının diğerlerini etkilemeyecek olması durumu burada geçerli olacaktır. Halbuki tam teselsülde borçlulardan birine karşı kesilen zamanaşımı, diğerlerine karşı da kesilmiş olacaktır.

Bu Kanun yürürlüğe girmeden önce tüketicilerin genel hükümlere göre sadece satıcıya başvurma olanakları bulunmakta ve tüketici açısından yeterli korumayı sağlamamaktaydı. Özellikle BK 205/III. Maddesine göre satıcının kusurlu olması gerekiyor ve imalatçının ürettiği veya ithalatçının ithal edilen malın ayıplı olmasında kusuru bulunmadığı için onları sorumlu tutmak imkanı bulunmuyordu. Bu nedenle TKHK'nun Konsey Yönergesi'nde olduğu gibi, üreticiden tüketiciye uzanan süreçte dağıtım zinciri içinde rol alan tüm ilgilileri müteselsil sorumluluk kapsamına alması tüketiciyi koruma açısından olumlu olmuştur¹⁶⁵. TKHK'da ayıplı malın neden olduğu her türlü zarara karşı satıcının, onun mal aldığı toptancı ve üretici veya ithalatçı ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu olduğu yazılı olduğu halde, AT Yönergesi'nde bu geniş düzenleme bulunmamaktadır ve üretici bulunamıyorsa veya bilinmiyorsa satıcıyı üretici gibi değerlendirilmekte ve satıcı bu halde sorumlu olmaktadır¹⁶⁶.

TKHK'nın 4/II. maddesinde tüketiciye karşı müteselsil olarak sorumlu olanlar arasında satıcı, bayi, acenta, imalatçı-üretici ve ithalatçı olarak sayılmasına karşın, aynı Kanununun 10/IV. maddesinde tüketiciye karşı aynı zamanda belirli bir mal veya hizmetin satın alınması ya da belirli bir satıcı ile yapılacak hukuki işlem koşulu ile tüketici kredisi veren banka ve finans kurumlarının da satıcı ile birlikte sorumlu tutulacağı belirtilerek maddeler arasında uyumsuzluk yaratılmıştır¹⁶⁷. Ancak

¹⁶⁴ EREN Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 2, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, İstanbul, 1999 s. 1203.

¹⁶⁵ ERLÜLE, s. 199.

¹⁶⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Eylül-Aralık 1998, AB ve Türkiye'de Tüketicinin Korunması Politikaları, s. 27.

¹⁶⁷ ERLÜLE, s. 199.

bu durumda Kanunun 4. maddesine ek olarak 10. maddedeki şartları mevcutsa banka ve finans kurumlarını da yine 4. maddede sayılanları da dahil ederek satıcı, bayi, acenta, imalatçı-üretici ve ithalatçı ile birlikte sorumlu tutmak gereklidir. AT Yönergesi'nde ise satıcının imalatçı gibi sorumlu tutulmasını haklı gösterecek bir durumun olmaması halinde, ürünü satanların zararı giderimle yükümlü olmadıkları belirtilmiştir¹⁶⁸. Her ne kadar satıcıyı da doğan zarardan yükümlü kılmak tüketicinin yararına gibi gözükse de böyle bir çözümün benimsenmesi halinde, her satıcı, herhangi bir tehlike arz etmeyen ürünlerde dahi olası zararlar yüzünden kendisine yöneltilebilecek zararı giderim taleplerine karşı kendisini sigorta ettirmek durumunda kalacak ve bu durumda da ürünlerin maliyeti tüketiciler aleyhine artacaktır¹⁶⁹. Eninde sonunda da satıcı zararı giderse dahi kendisine malı tedarik edene rücu edecek, o da gerçek imalatçıya geri dönecektir.

TKHKK' nun 4/V. Maddesine göre, ayıplı hizmetlerden dolayı ise ayıplı hizmeti sunanla birlikte 4/II. Maddede sayılan satıcı, bayi, acenta, imalatçı-üretici ve ithalatçının da sorumluluğu söz konusu olacak, ancak hizmetin niteliği gereği hizmetin ithal edilmesi veya imal edilmesi düşünülemeyeceğinden bu gibi hallerde hizmeti sunan bayi veya acentayı ana firma ile birlikte müştereken veya müteselsilen sorumlu tutmak mümkün olacaktır¹⁷⁰.

¹⁶⁸ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, 1980, İstanbul, s. 135.

¹⁶⁹ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, 1980, İstanbul, s. 135.

¹⁷⁰ ERLÜLE, s. 201.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMALATÇININ HUKUKİ SORUMLULUĞU

1. İMALATÇININ HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN ÇERÇEVESİ

25.07.1985 tarihli AT Yönergesinin 1. maddesine göre imalatçının ayıplı bir malın 3. kişilere vermiş olduğu zarardan sorumlu olduğu yazılıdır. Ancak Yönergede herhangi bir kusurdan bahsedilmediği için kanımızca bu kusursuz bir sorumluluktur. Bu kusursuz sorumluluktan, imalatçı, tüm özeni gösterdiği halde ayıbın yine de ortaya çıkacağını ispatlasa da kurtulamayacaktır¹⁷¹. İmalatçının sorumluluğu, İsviçre ve Türk Hukukunda geçerli olan olağan sebep sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu çeşitlerinden kendine özgü bir tehlike sorumluluğudur¹⁷². Olağan sebep sorumluluğunda objektif özen ödevinin ihlal edilmesi söz konusu iken, tehlike sorumluluğunda bir nesne, faaliyet veya işletmenin yarattığı, bunlara özgü tipik bir tehlikenin gerçekleşerek bir zarara sebep olmasıdır. İmalatçının sorumluluğu bir faaliyet sorumluluğudur ve o ürünü üretmeye ve piyasaya sürmeye yönelik bir davranıştır. Yönergede başlı başına ürün veya üretim faaliyeti tipik tehlike sorumluluğuna yol açan bir durum olarak görülmesi de sorumluluğun üründeki hataya bağlanmış olması imalatçının üretim rizikolarından sorumlu tutulmak istenmesinin ispatıdır¹⁷³.

1985 tarihli Yönerge, sınırlı kusursuz sorumluluk ilkesini imalatçı açısından belirlemiştir, ancak buna rağmen Yönerge ürünlerin çevreye verdiği zararlarla ilgili olarak imalatçının sorumlu tutulmasının ise nadir olacağı yönünde işaret vermektedir¹⁷⁴. Çünkü söz konusu ürünün çevreye zarar verenin olduğunu ispatlamak bir hayli zor olmaktadır. Bu Yönerge'nin düzenlenmesindeki amaç, tüketicinin malına gelen zararlar ile kişiye gelen zararlar yani ölüm ya da yaralanma gibi cismani zararları düzenlemektir¹⁷⁵. İmalatçının sorumluluğu ile ilgili hem

¹⁷¹ ERLÜLE, s. 87.

¹⁷² HAVUTÇU, s. 98.

¹⁷³ HAVUTÇU, s. 99.

¹⁷⁴ OOSTERHUIS, Frans; RUBIC, Frieder; SCHOLL, Gerd; Product Policy In Europe: New Environmental Perspectives, Kluwer Academic Publishers, London, 1996, p. 193.

¹⁷⁵ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 133.

Yönergeler doğrultusunda tüketiciye koruma sağlanacak hem de iç hukuk kurallarına göre tüketicinin korunması devam edecektir. AT'nun 25.07.1985 tarihli Direktifi'nin 8. maddesine göre, maldaki ayıp 3. kişilerin eyleminden doğmuş olsa bile bu ayıbın yol açtığı zarardan sorumluluğu ortadan kaldıran ya da azaltan koşullar geçerli olmayacak, maldaki ayıp 3. kişinin kusuru ile ortaya çıkmışsa bu durumda sözleşmedeki sınırlamalar geçerli olacaktır¹⁷⁶. Yine Yönerge'nin 13. maddesine göre zarar gören kişinin sözleşmesel, sözleşme dışı veya başka bir sebeple sahip olduğu haklar bu Yönerge'ye göre sahip olduğu haklardan etkilenmeyecektir¹⁷⁷. Örneğin çocuklar için olan genel uyarılar imalatçıyı sorumluluktan kurtarmayacak olup, bu uyarılar tasarımdaki değişikliklere binaen tehlikeyi bertaraf etmek için alternatif olarak kullanılamayacaktır¹⁷⁸. TKHK'na göre imalatçının sorumluluğu, üründeki ayıbın neden olduğu ölüm, yaralanma sonucu doğan zararlardan veya zarar görenin kullanımındaki diğer eşyaların hasara uğramasından kaynaklı kusursuz sorumluluğu ifade eder. İmalatçının sorumluluğu kavramı ile ayıba karşı tekeffül borcu arasında bir bağlantı olmamakla birlikte, ayıba karşı tekeffül borcunda, tüketiciye teslim edilen malın güvenli olup olmaması ile bağlantı olmaksızın sahip olması gereken niteliklerden yoksunluğu nedeniyle tüketicinin ihlal edilen ifa menfaatinin korunması asıl amaç olacaktır¹⁷⁹. Ayıba karşı tekeffül borcundaki tüketiciye tanınan seçimlik haklar bu amacın gerçekleşmesine olanak sağlarken, imalatçının sorumluluğu ile ise imalatçı ve tüketici arasında bir sözleşme ilişkisinin varlığı ve imalatçının sözleşmeden doğan yükümlülüğünün ihlal etmesine gerek olmaksızın sadece tüketicinin bütünlük menfaatlerinin korunması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

26 Mayıs 1999 tarihli "Tüketim Mallarının Satımında Ayıp ve Garanti Problemleri ile İlgili Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönergesi'ne" göre ayıplı üründen kaynaklanan zararlarda sadece malı tüketiciyi satan son satıcının

¹⁷⁶ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 48.

¹⁷⁷ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 133.

¹⁷⁸ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 144.

¹⁷⁹ HAVUTÇU, s. 151.

sorumluluğu söz konusu olmakta ve söz konusu Yönerge gerek diğer Yönergelerden gerekse de TKHK'dan bu yönü ile ayrılmaktadır¹⁸⁰. Yine bu Yönergeye göre sadece tüketici maldaki ayıptan dolayı uğradığı zararı tazmin etme hakkına sahip olacak, TKHK'da ve 1985 tarihli İmalatçının Sorumluluğuna ilişkin Yönerge'de ise zarara uğrayan her kim olursa olsun uğranılan zararı imalatçıdan tazmin edebilecektir. Yine Yönerge'nin 12. maddesinde taraflar arasında yapılan anlaşma ile imalatçının sorumluluğunu bertaraf eden hükümlerin geçersiz olacağı ve Yönerge ile imalatçıya yüklenen sorumluluğun üye devletler tarafından iç hukuk düzenlemeleri ile sınırlandırılmayacağı belirtilmiştir.

Daha önceleri alıcıları ayıplı mal satımına karşı korumaya yönelik genel nitelikli düzenlemeler Borçlar Kanunu'nun 194-207. maddeleri ile Türk Ticaret Kanunu'nun 25/3. maddesinde yer almakta olup, bu hükümler, sadece satım sözleşmelerine uygulanmakta ve bu kuralların uygulanması bazı koşullara bağlandığından, yasada özel bir yollama bulunmadığı ve bu şartlar oluşmadığı sürece öteki mal ve hizmet satışını amaçlayan sözleşmelere uygulanmamaktaydı¹⁸¹. Bununla birlikte genel hükümlere göre satıcıların ayıptan kaynaklı sorumluluğunu sınırlamak ya da kaldırmak amacıyla taraflarca sözleşmeye konulacak hükümler geçerli sayılıyordu ve dolayısıyla bu genel hükümler tüketici haklarını korumaktan uzak kalıyorlardı. 8 Eylül 1995 tarihinde yürürlüğe giren TKHK ise, sadece satım sözleşmelerine değil, bedel karşılığı mal ve hizmet sunulmasını amaçlayan her türlü tüketici sözleşmeleri için uygulanabilecektir ve bu kanun ile satıcının sorumluluğunu kaldırma ya da sınırlaması sonucunu doğuran şartların sözleşme ile getirilmesi imkanı da ortadan kaldırılmıştır. TKHK'da sözleşme ile satıcının sorumluluğunun kaldırılması ya da sınırlanması geçerli olmadığı halde BK 196. maddede satıcı ayıbı alıcıdan gizlemediği sürece sözleşme ile ayıba karşı sorumluluğun kaldırılması ya da sınırlanmasına ilişkin olarak kararlaştırılan şartlar geçerli olacaktır.

¹⁸⁰ ÖZDEMİR, s. 445.

¹⁸¹ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 41

TKHK'nun 2. maddesine göre bedel karşılığı mal ve hizmet sunmayı amaçlayan ve taraflarından birinin tüketici sıfatını taşıdığı sözleşmeler tüketici sözleşmeleridir ve bu yasa tarafından korunmaktadır¹⁸². TKHK'da imalatçının sorumluluğu açısından yeterli bir düzenleme yapılmadığı gözlenmekte, özellikle zararlı ve tehlikeli mal ve hizmetlere yönelik düzenlemelerde tehlike sorumluluğunun yansıtılmadığı görülmektedir. TKHK'da düzenlenmesi gereken sorumluluğun şartları, hukuki niteliği, sorumluluktan kurtulma gibi hususların 13.06.2003 tarihli Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluk Hakkındaki Yönetmelikte düzenlenmiş olması ise yerinde olmamıştır¹⁸³.

Satıcının ayıplı maldan dolayı sorumlu tutulabilmesi için gereken koşullar, hem Borçlar Kanunu'nda ve hem de TKHK'da düzenlenmişse de öncelikle özel kanun olduğu için TKHK'nun uygulanması gerekmekte, bu yasada hüküm bulunmayan hallerde genel hüküm niteliğindeki Borçlar Kanunu'nun ayıplı mal dolayısıyla sorumluluğa ilişkin hükümlerin uygulanması gerekecektir¹⁸⁴. Bazı yazarlar ise TKHK dışında satıcının ayıba karşı sorumluluğunu hata hükümlerine, garanti sözleşmesi hükümlerine, gereği gibi ifa etmeme hükümlerine dayandırmakta, bazıları ise kendine özgü bir sorumluluk olarak ele almaktadırlar¹⁸⁵.

Bazı yazarlara göre ise üretici ile tüketici arasında doğrudan bir sözleşme olduğu durumlarda sözleşmesel sorumluluk söz konusudur ve borcun gereği gibi ifa edilmemesi tüketiciye üreticiye karşı kötü ifa nedeniyle tazminat davası açabilmesi imkanını vermektedir. Kötü ifa nedeniyle tüketicinin bütünlük menfaatleri zarara uğradığında tüketici ayıba refakat eden zararlarını sözleşmeye dayanarak imalatçıdan talep edebilecek, imalatçı da kusursuzluğunu kanıtladığında sorumluluktan kurtulabilecek ve imalatçının sorumluluğunu sözleşmeye konacak bir kayıtla

¹⁸² ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s.43.

¹⁸³ HAVUTÇU, s. 19

¹⁸⁴ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 47.

¹⁸⁵ KÖSE, s. 19.

kaldırılma veya sınırlandırma imkanı olacaktır¹⁸⁶. İmalatçının sözleşme dışı sorumluluğunda dayanılan temel sorumluluk sebebi ise haksız fiil sorumluluğudur ve bir ürünü piyasaya süren imalatçının başkalarının zarar görmemesi için hal ve şartlara göre her türlü önlemi olması gerektiği kabul edilerek buna aykırı bir davranış haksız fiil sorumluluğu çerçevesinde değerlendirilmektedir. Haksız fiil sorumluluğunda imalatçının tehlikeyi uzaklaştırma yükümlüğü ürünün piyasaya sürülmesi ile sona ermeyecek, imalatçı ürünü takip de edecektir. Üreticinin sorumluluğu diğer bir sorumluluk çeşidi olan adam çalıştırmanın sorumluluğu ile de açıklanmaya çalışılmıştır. Adam çalıştırmanın sorumluluğunda, imalatçı, yardımcısının kendisine verilen hizmeti ifa ettiği sırada üçüncü kişilere aykırı bir eylemle verdiği zarardan özen ödevini yerine getirdiğini kanıtlayamadığı sürece sorumlu olacaktır. Türk Hukukunda, Yargıtay kararları doğrultusunda anlatmak gerekirse, TKHK'dan önce imalatçının sorumluluğu haksız fiil sorumluluğu ile açıklanmaya çalışılmakla birlikte daha sonra ispat külfeti ters çevrilmiş ve zarar gören tüketicinin ürünle ilgili kusurları ve ayıpları ispatlaması bir hayli zor olacağı için zararın imal edilen şeyin kullanımından kaynaklandığını imalatçının kanıtlaması gerekeceği şeklinde bir yol izlenmiştir¹⁸⁷.

2. İMALATÇININ SORUMLULUĞU İÇİN GEREKEN ŞARTLAR

Tüketicinin ayıplı maldan dolayı sorumlu olabilmesi için öncelikle alıcı ile satıcı arasında geçerli bir borç ilişkisi bulunmalı ve bunun üzerine satıcının bu borç ilişkisi neticesinde satılanı teslim etmesi ve ürünün mülkiyetini dolayısıyla zilyetliğini alıcıya geçirme borcunu ifa etmiş olması gerekmektedir¹⁸⁸. Maldaki ayıptan tüketicinin sorumlu olabilmesi için maddi koşulların yanında biçimsel koşulların da gerçekleşmesi gerekmektedir. Biçimsel koşullar, alıcının yoklama süresi içerisinde malı muayene etmesi ve yine ayıbı belirlenen süre içerisinde satıcıya bildirmesi gerekliliğidir. Yoklama ve bildirim süreleri konusunda genel hükümler ile TKHK arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. TKHK'da ayıbın açık olduğu

¹⁸⁶ HAVUTÇU, s. 47.

¹⁸⁷ HAVUTÇU, s. 57.

¹⁸⁸ KÖSE, s. 24.

durumlarda hem yoklama hem de bildirim yükümlülüğü 30 gün içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiği halde TTK 25/3'e göre ticari satımlarda ayıbın yine açık olması halinde 2 gün içinde yoklama ve bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmesi gerekmektedir. BK 198. maddeye göre ise taraflardan birinin tüketicinin olmadığı ve bu alım satım işinin ticari nitelikte olmadığı satımlarda yani olağan satımlarda yoklama ve bildirim yapılması için belirli bir süre olmasa da malın teslimden sonra gelenekler doğrultusunda vakit bulur bulunmaz ve gecikmeksizin satıcıya bildirmesi gerekmektedir¹⁸⁹.

Ayıbın gizli olması veya alıcıdan hile ile gizlenmesi halinde TKHK'a göre açık ayıpta geçerli olan 30 günlük süre geçmiş olsa da tüketici satıcıya başvurabilecek, yine BK 200. maddeye göre ayıbın daha sonra ortaya çıkması durumunda satıcının sorumluluğuna gidilebilecek, TTK 25/3. maddesinde ise ayıp gizli bir ayıp ise 8 gün içerisinde muayene ve bildirim yapılması gerekecektir.

Hayvan satımında ise satıcı hayvanın ayıplı olmadığı konusunda yazılı bir güvence vermediği veya ayıbı hile ile gizlemediği sürece ayıplardan mesul olmadığı gibi satıcı alıcıya bu konuda yazılı bir güvence vermiş veya ayıbı hile ile gizlemişse alıcı 9 gün içinde ayıbı muayene etmeli ve satıcıya bildirmelidir¹⁹⁰.

TKHK' da satıcıyı ayıptan dolayı sorumlu tutabilmek için gereken maddi koşullar ise ayıp sayılan bir eksikliğin bulunması, ayıbın önemli olması, ayıbın malın yarar ve zararın alıcıya geçtiği anda var olması, tüketicinin malı satın alırken ayıbın varlığını bilmemesi, sözleşme ile satıcının sorumluluğunun kaldırılması ya da sınırlanmamış olması olarak sayılmaktadır¹⁹¹.

¹⁸⁹ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 49.

¹⁹⁰ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 49.

¹⁹¹ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 47.

2.1.ÜRÜNÜN AYIPLI OLMASI

2.1.1. Genel Olarak Ayıp

Ürünün ayıplı olması hali, onun olması gereken durumundan farklı bir durumda üretilmiş olmasıdır. Bu durum ya satıcının daha önce alıcıya belirttiği veya söz verdiği ürünün özelliğini yerine getirememesi şeklinde ya da niteliği gereği satılan malda normal koşullarda olması gereken özelliklerin bulunmaması halinde tüketicinin maldan yararlanmasını ortadan kaldıran ya da kısıtlayan durumların oluşması şeklinde olabilecektir. Hukuk terminolojisinde ise ayıp, alıcının yararlanmasını güçleştiren fiziki, hukuki, veya ekonomik her türlü eksiklik, kusur ve özürler anlamına gelmektedir¹⁹².

Avrupa Birliği Komisyonu Üye Ülkelerin Ayıplı Mamülden dolayı İmalatçının Sorumluluğu ile ilgili yasa, tüzük ve idari düzenlemelerin Uyumlaştırılması Hakkında 25 Temmuz 1985 tarih ve 85/374 sayılı Konsey Yönergesi'nde ise ayıplı imalat, bir mamülün tüketicinin tüm durumlarını göz önüne alarak o mamülden beklemeye mezu olduğu güvenliği sağlayamaması hali olarak tanımlanmıştır¹⁹³. Yönergenin 6. maddesine göre üründeki ayıp, bir ürünün tüm koşullar, özellikle de ürünün sunum şekli, ürünün piyasaya sürüldüğünde kendisinden makul olarak beklenebilecek kullanım şekli, ürünün piyasaya sürüldüğü zaman da dahil olmak üzere dikkate alındığında kendisinden haklı olarak beklenen güvenilirliği karşılayamaması halidir¹⁹⁴. Yönerge, ayıp çeşitlerini saymamış sadece ayıbın hangi aşamalarda meydana gelebileceğini belirtmekle yetinmiştir. Zaten ayıbın çeşitlerinin bilinmesi imalatçının kusursuz sorumluluğunu da etkilemeyecek, her halükarda imalatçının sorumluluğu devam edecektir. Yine 26 Mayıs 1999 tarihli Tüketim Mallarının Satımında Ayıp ve Garanti Problemleri ile İlgili Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönergesi tüketici açısından sorunları ele almakta ve Topluluk için asgari olarak konulması gereken kuralları belirlemektedir. Söz Konusu Yönerge sadece satım sözleşmelerine ve menkul mallardaki ayıplara ilişkin düzenlemeleri içermekte, cebri icra yolu ile yapılan satışları ve sınırlanmamış su ve

¹⁹² DERYAL, Yahya; Tüketici Hukuku, Ankara, 2004, s. 45.

¹⁹³ ATASOY, TAŞKIN, ACAR, s. 47.

¹⁹⁴ ERLÜLE, s. 99.

elektrik satışlarını kapsam dışı bırakmıştır¹⁹⁵. Diğer Yönergelerdeki ayıp kavramından farklı olarak bu Yönergede ayıp, klasik ayıp kavramında olduğu gibi malın işlevini yerine getirebilmesi için sahip olması gereken nesnel özellikler ve vaat edilen özelliklere sahip olmasının yanı sıra reklamlarda vaat edilmiş olan özelliklere sahip olmaması olarak da ele alınmıştır¹⁹⁶.

TKHK'nun 4. maddesinde ayıplı mallar "Ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda ya da reklam ve ilanlarında yer alan veya satıcı tarafından bildirilen veya standardında veya teknik düzenlemesinde tespit edilen nitelik ve niteliği etkileyen niceliğe aykırı olan ya da tahsis ve kullanım amacı bakımından değerini veya ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddi, hukuki veya ekonomik eksiklikler içeren mallar" olarak tanımlanmıştır. Bu maddede tanımlanan ayıp ile Borçlar Kanunu 194. maddedeki ayıp kavramı birbiri ile uyumlu olmakla birlikte TKHK madde 4'de ayıp daha ayrıntılı ve geniş bir biçimde düzenlenmiştir. TKHK'da Borçlar Kanununa paralel olarak satıcı tarafından bildirilen veya tahsis ve kullanım amacı bakımından malın değerini, elverişliliğini ortadan kaldıran ya da azaltan eksiklikler ayıp olarak kabul edilmekle birlikte, TKHK'da bunun yanı sıra malın ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda ya da reklam ve ilanlarında yer verilen nitelikle ilgili açıklamalar ile standardı veya teknik düzenlemesinde tespit edilen nitelik veya niteliği etkileyen niceliğe aykırı olan eksiklikler de ayıp olarak kabul edilmektedir¹⁹⁷. TKHK'da BK'nundan farklı olarak sadece satıcı değil, imalatçı ve imalatçı benzeri kişiler de ürünlerdeki ayıptan sorumludur ve BK'nundaki ayıba karşı tekeffül borcunda asıl amaç sözleşmedeki karşılıklı edimler arasındaki dengenin ihlaline karşı alacaklıyı korumak olmakla birlikte TKHK'da üreticinin sorumluluğu ile asıl amaçlanan ise tüketicinin can ve mal güvenliği için tehlike yaratan, güvenli olmayan ürünlerin piyasaya sürülmesinin yol açacağı zararlara karşı tüketicinin korunmasıdır.

¹⁹⁵ ÖZDEMİR, s. 440.

¹⁹⁶ TEKİNALP, Gülören; TEKİNALP, Ünal; s. 656

¹⁹⁷ HAVUTÇU, s. 27.

2.1.2. Ayıbın Çeşitleri

Ayıp kategorileri ayıbın oluşabilme imkanının olduğu safhaları belirler ve bunlar yapım ayıpları, fabrikasyon ayıpları, uyarma(talimat) ayıpları ve gelişim ayıpları olarak dörde ayrılır.

Yapım Ayıpları bir ürünün yapımı aşamasında ortaya çıkan özellikle planında, dizaynında ya da bileşiminde bulunan bir eksikliğin tüm üretimi ya da bir üretim serisini etkilediği hallerde oluşan ayıplardır¹⁹⁸.

Fabrikasyon ayıpları ise, çoğunlukla üretimin fabrikasyon aşamasının bilim ve tekniğin son durumuna uygun olmayan şekilde organize edilmesi nedeniyle oluşurlar ve bu ayıplar seri üretim içinde istisnai olarak birkaç üründe olurlar ve bunlara kaçak ürünler denir¹⁹⁹. Fabrikasyon ayıplarında bu tür eksikliklerin amaca uygun olarak kontrol yolu ile engellenebileceği düşüncesi yatmaktadır²⁰⁰.

Yapım ayıpları ürünün tasarımına ilişkin olarak, bu tasarımdaki eksiklik ve aksaklıklardan dolayı ortaya çıkarlar, fabrikasyon ayıpları ise tasarlanmış bir ürünün üretimine geçilmesinden sonraki aşamada bu üretimi gerçekleştiren organizasyondaki eksiklik ve aksaklıkların sonucu olarak oluşurlar²⁰¹. Yapım ayıpları ürünün tasarımına ilişkin ayıpları kapsadığı için seri üretimdeki bütün ürünler bu ayıptan etkilenirken fabrikasyon ayıpları ise ürünün üretilme safhasındaki organizasyon eksikliğinden kaynaklandığı için sadece bir ürüne münhasır olabilmektedir. Örneğin Yargıtay'ın 13. Hukuk Dairesi'nin 1998/2273 E. 1998/3034 K sayılı kararında ufalanma olan fayansların ayıplı mal olduğu ve satıcının ayıplı maldan sorumlu olduğuna, mahkemenin fayanslardaki ufalanmalardan dolayı bir zararın mevcut olup olmadığına, zarar mevcut ise miktarının saptanmasına ve bunun ödetilmesine karar verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

¹⁹⁸ ERLÜLE, s. 101.

¹⁹⁹ ERLÜLE, s. 102.

²⁰⁰ ÖZEL, Çağlar; Tüketicinin Korunması Açısından Ayıplı Maldan Doğan Sorumluluk Kapsamında Yapımcının Sorumluluğu Sorunu, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul, 2000, s. 771.

²⁰¹ ERLÜLE, s. 102.

Uyarma ayıpları ise ürünlerin tüketici tarafından kullanımı safhasında tüketicinin karmaşık olan üretim mekanizmasını yeterince bilmemesinden ve de imalatçının tüketiciyi ürünün kullanım şeklini ve bu kullanım şekline aykırı biçimde davranıldığı zaman tüketicinin hangi tehlikelerle karşılaşabileceği konusunda Uyarılmaması halidir. İmalatçının uyarma ayıplarından doğan sorumluluğu onun tüketiciyi aydınlatmaması veya yapım ve fabrikasyon safhalarında ortadan kaldırılamayan tehlikeler hakkında yeterli uyarılarda bulunmadığı durumlarda ortaya çıkacaktır²⁰². Örneğin bazı kimyasallara karşı hassasiyet gösteren ciltlerde alerjiye neden olan bir kremin kullanım kılavuzunda bu hususta bir uyarının yapılmamış olması gibi²⁰³. Ürünün sunulması deyimi ise, sadece üründeki gizli bozukluklar ile yeterli ve doğru olmayan talimat ve uyarıların değil, aynı zamanda ürünün kullanılmasına ilişkin hiçbir talimat veya uyarı bulunmaması durumlarını da ifade etmektedir²⁰⁴.

Gelişim ayıpları da, piyasaya sürülmüş ürünün tüketici tarafından kullanımında sonradan tespit edilen bilim ve teknolojiye gelişmeler sonucu öngörülebilir gerek normal kullanım gerekse de anormal kullanım sonucu oluşabilecek tehlike ve zararların tüketicie bildirilmemesidir. Örneğin bir ilacın piyasaya sürüldükten sonra hamileler üzerinde yan etkilerinin olduğunun tespit edilmesi ve tüketicilerin bu konuda uyarılmaması gibi. Bu aynı zamanda güvenlik kurallarına uygunluğu da içermekte, güvenlik kurallarına uygun olarak piyasaya sürülen bir ürünün bu kuralların sonradan daha sıkılaştırılması üzerine yeni güvenlik kurallarına uygun görünmemesi onun ayıplı sayılması için yeterli olmaktadır²⁰⁵. Burada kanımızca imalatçıyı objektif olarak bilme imkanına sahip olmadığı bir ayıptan sorumlu tutmak yerinde olmayacaktır.

Diğer bir sınıflandırma olarak ayıp çeşitleri maddi ayıp, ekonomik ve hukuki ayıptır. Maddi ayıp, bir malın aynı cinsten normal parçalarla karşılaştırıldığında

²⁰² ERLÜLE, s. 103.

²⁰³ ÖZSUNAY Ergun, Türk Hukukunda Gerçek Bir Boşluk “ İmalatçının Sorumluluğu, Batıder 1979, C. 10, S. 1-4, s. 105.

²⁰⁴ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, İstanbul, 1980, s. 139.

²⁰⁵ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, İstanbul, 1980, s. 140.

kendi değerini veya elverişliliğini kaldıran veya azaltan her türlü kötü nitelik anlamına gelmektedir. Hukuki ayıp, satılan malda maddi anlamda bir özür olmamakla birlikte objektif hukukun koyduğu hukuki bazı yasaklamalar sonucu satılanın değerini ve ondan beklenen faydaların azaldığı veya yok olduğu durumu ifade eder. Ekonomik ayıp ise, alıcının maldan beklediği yararlanma ve kullanma olanağını azaltan ya da kullanma olanağı bulursa dahi malın ekonomik değerini dūřüren özelliklerdir. Maddi ayıp, malın maddi bütünlük ve buna bağlı işlevinde bir eksiklik olması hali olan malın bozuk, yırtık, kırık, çatlak, sökük gb. olması hallerini, hukuki ayıp kullanılması yasak mal yada maddenin satılması gb. maldan yararlanmayı engelleyen bazı hukuki yasaklama yada sınırlamaların söz konusu olduğu durumları, ekonomik ayıp ise 2 ton yük taşıdığı söylenen bir kamyonun aslında 1 ton yük taşıyabildiğinin anlaşılması durumunda olduğu gibi maldan beklenen ekonomik yararı ortadan kaldıran yada azaltan eksiklik hallerini ifade eder.²⁰⁶

Borçlar Kanunu'nda(madde 194/I) ayıp ise iki çeşitir ve bunlardan birincisi satıcının daha önce mala ilişkin olarak belirttiği ve söz verdiği niteliklerin malda bulunmaması hali, ikincisi ise böyle bir taahhütte bulunmamış olsa dahi niteliği gereği malda normal olarak bulunması gerekli özelliklerin ve kriterlerin bulunmamasından dolayı üründen yararlanma olanağını kaldıran veya azaltan bir durumun varlığı halidir²⁰⁷. Borçlar Kanunu madde 194/I. Maddede belirtilen “zikir ve vaat edilen vasıflardaki ayıp” ile TKHK'nun 4/I.maddesindeki “Ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda yer alan veya satıcı tarafından vaat edilen hususların eksikliği” arasında paralellik mevcuttur. Borçlar Kanunundaki “lüzumlu vasıflardaki ayıp” da TKHK'da “standartlarında tespit edilen nitelik ve/veya niceliğine aykırı olan ya da tahsis veya kullanım amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran eksiklikler” olarak tanımlanmıştır. Borçlar Kanunun ilgili maddesinde yalnızca maddi ve hukuki ayıplar düzenlenmiş, TKHK'da ise bu ayıpların yanında ekonomik eksiklikler de

²⁰⁶ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, 1996, s. 42.

²⁰⁷ ZEVKLİLER, s. 62.

ayıp kavramına dahil edilmiştir²⁰⁸. Borçlar Kanunu'ndaki koruma hükümleri kural olarak satım sözleşmelerine uygulanmakta olup, satıcının sözleşmede ayıptan sorumlu olmayacağı ya da sorumluluğunu hafifletici şartları mevcutsa satıcının ayıptan sorumlu tutulmaması mümkündür²⁰⁹. TKHK 'da ise ayıba karşı satıcının sorumlu olması tüketiciye mal ve hizmet sunmaya yönelik her türlü sözleşmede mümkün olacaktır ve TKHK hükümleri emredici nitelikte olduğu için bunun aksine yani satıcının sorumluluğunu bertaraf eden hükümler geçerli olmayacaktır.

2.1.3. Ayıbın tespiti

Yönergeye göre ayıp, ürünün kullanım amacına uygun olarak kullanılmamasına değil, ürünün güvenilir olmaması kıstasına bağlanmıştır²¹⁰. Yönergenin 6/I maddesine göre bir kişinin üründen beklemeye hakkı olduğu güvenilirliği sağlamayan ürün ayıplı olarak nitelendirilmiştir.

Yine 26 Mayıs 1999 tarihli Tüketim Mallarının Satımında Ayıp ve Garanti Problemleri ile İlgili Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönergesi'ne göre montaj hatalarının malda yarattığı ayıpla ilgili olarak satıcının sorumluluğu ilkesi geçerli iken TKHK madde 4/2'deki satıcının sorumluluğu sadece garanti hükümlerine tabi tutulmuştur²¹¹.

TKHK ile Borçlar Kanunu'nda olmayan ayıplı maldan doğan zararlar ilgili olarak kusursuz sorumluluk ilkesi getirilmiştir²¹². Yine 6.3.2003 tarihinde yapılan ve 14.03.2003 tarihinde yayımlanan 4822 sayılı TKHK'da değişiklik yapılmasına dair Kanunun getirdiği bir yenilik ile reklam ve ilanlarda yer alan, teknik düzenlemesinde tespit edilen eksiklikler de ayıp statüsüne sokulmuştur²¹³. Buradaki ayıp kavramı, satılan malda ortaya çıkan ve alıcının o maldan tümüyle ya da gerektiği gibi

²⁰⁸ ERLÜLE, s. 131.

²⁰⁹ KÖSE, s. 17.

²¹⁰ ERLÜLE, s. 105.

²¹¹ ÖZDEMİR, s. 442.

²¹² AKIN, s. 55

²¹³ <http://www.toprakisveren.org.tr/Yayin/farukacar.htm>, ACAR, Faruk; 4822 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Getirdiği Bazı Yenilikler, s. 2.

yararlanmasını engelleyen eksiklikler ve aksaklıklar gibi özürler anlatılmaya çalışılmıştır²¹⁴. TKHK'daki ayıp, satıcının daha önce alıcıya belirttiği ve vaat ettiği bir hususa (zikir ve vaat edilen hususlara) ilişkin olabileceği gibi, satıcı tarafından vaat edilmemişse de malın niteliği gereği malda normalde bulunması gerekli ve bulunmadığı takdirde o maldan gereken faydanın sağlanmasına olanak vermeyen (lüzumlu vasıflara) ilişkin olabilecektir²¹⁵.

TKHK'nun 4. maddesindeki ayıp kavramı, AT Yönergesindeki ayıp kavramından daha geniş biçimde tanımlanarak tüketicinin o maldan beklentilerinin karşılanmaması bile ayıp olarak nitelendirilmiş ve ayıp maddi, ekonomik, hukuki ayıp olarak sayılmıştır²¹⁶. TKHK'a göre ayıbın önemli olup olmadığına bakılmaksızın tüketici üründen beklenen faydayı sağlayamadığı vakit satıcı ayıptan sorumlu olacaktır. Yine 2003 tarihli Kanun değişikliğine dayalı olarak Bakanlık tarafından hazırlanan "Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik"de de bu konuda ayrıntılı bir düzenleme mevcuttur. Yönetmeliğin 4/I. Maddesine göre ayıplı mal, ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda ya da reklam ve ilanlarında yer alan veya satıcı tarafından bildirilen veya standardında veya teknik düzenlemesinde tespit edilen nitelik veya niteliği etkileyen niceliğine aykırı olan ya da tahsis veya kullanım amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddi, hukuki veya ekonomik eksiklikler içeren mallar, ayıplı mal olarak kabul edilir. Ancak buradaki ambalajda görülen her türlü bozukluk ayıp olarak kabul edilmemeli, ambalajdaki bozukluk veya kusurun malın kullanım amacı ile bağdaşır olup olmaması veya malın ekonomik değerini azaltıp azaltmadığı araştırılmalıdır. Yine malın etiketinde olan eksikliğin de malı ayıplı hale getirebilmesi için kanunen tespit edilmiş etikette bulunması gereken unsurlardan birinin olmaması veya etiketin usulüne uygun olarak konulmamış veya düzenlenmemiş olması yetmeyecek, bu hususun malın kullanım değerini azaltıp- azaltmadığı tespit edilecektir. Genel olarak

²¹⁴ ERLÜLE, s. 129.

²¹⁵ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 42.

²¹⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Eylül-Aralık 1998, AB ve Türkiye'de Tüketicinin Korunması Politikaları, s. 27.

bütün bunlardan yapılacak bir değerlendirme ile ayıp, tarafların iradesine göre olması gereken veya istenen ile somut gerçek arasında tüketici aleyhine ortaya çıkan kalite farkı ve nitelik sapması olarak tanımlanabilir²¹⁷.

TKHK'da gizli ayıp, sözleşmenin kuruluş esnasında alıcının bilmediği ve satılan şey üzerinde olağan dikkatini verse dahi fark edemeyeceği noksanlıklar olarak tanımlanmıştır. Borçlar Kanununa göre satıcı, alıcının sözleşme esnasında haberi olduğu ayıplardan sorumlu olmayacak, alıcının normal bir muayene ile fark edebileceği ayıptan da ancak bunun mevcut olmadığını taahhüt etmiş olması halinde ayıptan sorumlu olacaktır²¹⁸. Borçlar Kanununda ve TKHK'da belirtilmemiş olmakla birlikte öğretiyeye göre ayıbın hasarın tüketiciye geçtiği anda bulunması gerektiği ve bunun da her sözleşmenin kendi içerisinde belirlenmesi gerekliliği savunulmaktadır²¹⁹. Yönergede ise ürünün piyasaya sürüldüğü anda ayıbın bulunması yeterli görülmüş, ayıp kavramında da ürünün güvenilirliği, haklı olarak beklenen güvenilirlik gibi yeni kıstaslar getirmiş, bunların tespitinde de ürünün piyasaya sunum tarzı, üründen makul olarak beklenen kullanım şekli gibi yöntemleri kabul etmiştir²²⁰. BK'nundaki ayıba karşı tekeffül borcu kapsamındaki ayıp kavramı şeyin tahsis ve kullanım amacına elverişliliği açısından değerlendirilmekte, TKHK'da ise genel anlamda imalatçının sorumluluğu açısından ürünün güvenli kullanım imkanı sunup sunmamasını önem taşımaktadır²²¹.

2.1.3.1.Genel Olarak Güvenilirlik İlkesinin Belirlenmesi

Avrupa Birliği'ne üye devletlerde satılan bütün ürünler genel bir güvenlik kıstasını karşılamalı ve her üye devletteki bu hususla ilgili düzenlemeler aynı güvenlik seviyesini elde edebilmelidir²²². 1985 tarihli AT Yönergesinin çıkarılma amacı dikkate alındığı zaman güvenilirliğin ölçüsü belirlenirken ortalama, ideal tipteki tüketicinin bedensel veya mal varlığını korumayı amaçlamakla birlikte 3.

²¹⁷ DERYAL, s. 47.

²¹⁸ ERLÜLE, s. 134.

²¹⁹ YAVUZ, Cevdet; Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 5. bası, İstanbul, 1997, s. 97.

²²⁰ ERLÜLE, s. 135.

²²¹ HAVUTÇU, s. 32.

²²² European Comission, Glossary Institution, Policies and Enlargement Of the European Union, 2000, s. 52.

kişilerin beden veya mal varlıklarında oluşan zararları da gözettiği görülmektedir²²³. Öğreti de kamunun genel olarak beklentisinin merkez olarak ele alınması, yani dayanak noktası olarak ürün güvenilirliğine ilişkin olarak kamu oyununda hakim olan anlayış biçiminin esas alınması gerektiğini savunmaktadır. Ancak kamuya hakim olan görüş kıstası belli şartlar altında ölçüt olarak ele alınabilir ve söz konusu kıstas yalnızca kamuda genel olarak kullanım bulan ürünler için geçerli olabilecektir. İmalatçının, ürünün uzman kişilerce kullanıldığı durumlarda dahi uzman olmayan kişilerce de ürünün kullanılması sırasında beklenen asgari güveni sağlaması gerekecektir. Özel ürünlerle ilgili uzman kişiler dikkate alındığında farklı beklentiler ortaya çıkmakla birlikte, farklı bölgeler de ürünün kullanımı dolayısıyla ortaya beklenti farklılıklarının çıkabileceği aşikardır. Ürünün güvenli olması demek ürünün normal ve kullanılması gereken şekilde kullanılması halinde bir risk oluşturmaması veya en düşük düzeyde risk oluşturması olarak da tanımlanır²²⁴.

Reklamlar ise ürünün güvenilirliği açısından yanıltıcı olmamalı, ürünün güvenilirliği konusunda ürünün karşılayamayacağı beklentileri tüketiciye sunarak gerçek dışı bilgilendirme sunmamalıdır²²⁵. Yönerge uyarınca tüketicinin alım kararı üzerinde etkisi olan tüm reklamlar değil, ama ürünün güvenilirliği konusunda tüketici üzerinde izlenim uyandıran reklamlar ürünlerin sunum şekillerinden sayılacaklardır²²⁶.

Ancak çok abartılı olan ve bu abartının normal tüketiciler tarafından anlaşılabilir olması halinde bu reklamdan tüketicinin güvenilirlik bekleme haklı sayılmayacaktır. Bu nedenle de ürünün reklam aracılığı ile sunumunda çok kesin ve abartılı güvenilirlik ifadelerinden kaçınılmalıdır, aksi halde ürünün kullanımından dolayı bir zararın oluşması halinde tüketicinin üründen haklı olarak beklediği güvenilirlik ilkesi gereği imalatçı zarardan derhal sorumlu tutulabilecektir. Ayrıca imalatçının sadece herkes için geçerli olan değil bir kısım örneğin alerjisi olan kişilerde de oluşabilecek tehlikelere karşı da gerekli uyarıları yapması gerekecektir.

²²³ ERLÜLE, s. 106.

²²⁴ European Commission, European Consumer Guide To The Single Market, Second Edition, p. 50.

²²⁵ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 144.

²²⁶ ERLÜLE, s. 115

Bu uyarıların ise ortalama ve normal bir kimsenin anlayabileceği şekilde açık ve anlaşılabilir olması gerekmektedir. İmalatçının kullanım kılavuzunda yapacağı uyarılar kullanıcılar tarafından kolay fark edilebilir, büyük puntolarla ve koyu bir şekilde yazılmak suretiyle belirgin olmalı ve yaygın olarak kullanılan birkaç yabancı dilde ve gerekirse de uygun işaretlerle anlatılması gerekmektedir²²⁷. Bazı ürünlerin ise sadece uzman kişilerce kullanılması olanağı varsa ürünün sunum şekli belirlenirken bu kişilerce kullanıldığı varsayılarak gerekli uyarılar yapılır, ancak normal ve uzman olmayan kişilerce de ürünün kullanılma ihtimali varsa yine de uzman olmayan kişilerin ürüne münhasır tehlikeler ile ilgili olarak uyarılması gerekecektir. Yine bazı ürünlerin örneğin kortizon gibi faydalı olmaları yanında zararlı etkileri de bulunmaktadır, işte bu durumda dahi ürünün herkesçe bilinen zararları hakkında dahi kullanıcıların uyarılmaları gerekmektedir²²⁸. Yine özellikle ev gereçleri ve elektronik eşyalarda imalatçının veya ithalatçının ürünün güvenliği ve standartlara uygunluğunu garanti etmesi ürünün üzerine CE işaretlerini koyması ile mümkün olabilmektedir²²⁹.

Yönerge ürünün güvenli olması için öngörülebilecek her aşama ve ihtimal için uyarı ve bilgilendirme tedbiri alınmasını ararken, TKHK ise sadece malın emniyetle kullanılabilmesi için uyarı ve bilgilendirme yükümlülüğünü şart kılmıştır²³⁰. Diğer bir farklılık olarak TKHK, mal ve hizmetlerden yararlanırken gerekli uyarıların olmaması nedeniyle zarar görmeleri halinde 25/IV. Maddesi çerçevesinde sadece para cezası öngörmüş, Yönerge ise ürünün pazardaki yerini alması için üretim ve dağıtım zinciri içerisinde yer alan herkesi zararı tazminatla yükümlü kılmıştır²³¹. İmalatçı, ürünü izleme ve gözetim yükümlülüğü çerçevesinde beklenen güvenilirlik olgusundaki değişimleri dikkate alarak üretimini gerçekleştirmelidir. Bilim ve teknikteki gelişmeler sebebiyle güvenilirlik olgusu esaslı değişikliklere uğrarsa ve imalatçı arttırılmış güvenilirlik düzeyine rağmen ürünlerde gerekli değişikliklerde bulunmadan üretime devam edecek olursa doğan zararlardan sorumlu olacaktır²³². Ancak Yönergenin 6. maddesine göre bir ürün

²²⁷ ERLÜLE, s. 113

²²⁸ ERLÜLE, s. 114.

²²⁹ European Commission, European Consumer Guide To The Single Market, Second Edition, p.52.

²³⁰ ÖZDEMİR, s. 415.

²³¹ ÖZDEMİR, s. 415.

²³² ERLÜLE, s. 120.

sadece sonradan daha iyi bir ürünün piyasaya sürülmesi sebebiyle ayıplı olarak kabul edilmeyecektir. Ürün güvenilirliğine ilişkin yasal düzenlemeler ve DIN/ISO gibi teknik standartlara uygunluk da güvenilirlik kriterinin tespitinde önemli rol oynamaktadır. Her ne kadar Yönergenin hazırlık aşamasında Ekonomik ve Sosyal Komite ayıp kavramının tespitinde ürün güvenilirliğine ilişkin DIN/ISO gibi teknik standartlara uygunluğun da ölçüt olarak kabul edilmesini önermişse de, Yönergede teknik standartlar ayıp kavramının tanımı kapsamına alınmamıştır²³³. Ancak ürünlerin belirli niteliklere uygun yapılmasını öngören bu standartlar, kamuda ürünlerden haklı olarak beklenen güvenilirliğin asgari düzeyde sağlanmış olduğu hususunda bir güven oluşturduğu için ürünlerdeki ayıp belirlenirken bu standartlara da başvurulması gerekli hale gelmiştir. Söz konusu standartlara sadece üye ülkeler değil üye ülkeler ile ticaret yapan 3. ülkeler de uygun davranmak zorundadır, aksi halde ürünleri üye ülkeler tarafından ithal edilmeyecektir²³⁴. Ürünün teknik standartlara ve ürün güvenilirliğine ilişkin düzenlemelere uygun olarak üretilmemesi onun ayıplı olarak nitelendirilmesi için yeterli olmayacak, teknik standartlara ve ilgili düzenlemelere uygun olarak üretilen ürünler de sırf bu nedenle ayıpsız ürün olarak nitelendirilemeyecektir²³⁵. Ancak ürünün teknik standartlara uygunluğu ürünün ayıpsız olduğu konusunda karine getirecek ve aksini ispatlamak iddiada bulunan zarar görene düşecektir. Yine zarar gören ürünün üretiminde uyulan yasal düzenlemelerin bilim ve tekniğin gerisinde kaldığını ve yetersiz olduklarını ileri sürerek ürünün ayıplı olduğunu kanıtlama yoluna gidebilecektir.

Ürün güvenilirliği ile ilişkili olan diğer bir Yönerge ise 03.12.2001 tarihli 2001/95 sayılı “Genel Ürün Güvenliği” Yönergesi’dir. Bu Yönergeye göre ürünlerin genel güvenlik gereklerinin düzenlenmesi, tüketicilerin tehlikeli ürünlere karşı sağlık ve güvenliklerinin etkin biçimde korunması, üye devletlerin güvenli ürünleri piyasaya sürmesi ve piyasada sadece güvenli durumdaki ürünlerin bulunmasını sağlama yükümlülüklerini düzenlemektedir. Yönerge’de ürün güvenliği açısından uyulması gereken zorunlu veya ihtiyari nitelikteki teknik düzenlemeler ve ürünün güvenli olup olmadığının belirlenmesinde gereken kıstaslar açıklanmaktadır. Bu

²³³ ERLÜLE, s. 125.

²³⁴ European Commission, European Consumer Guide To The Single Market, Second Edition, p.53.

²³⁵ ERLÜLE, s. 126.

Yönerge ile 85/374 sayılı İmalatçının Sorumluluğu hakkında Yönerge güvenli olmayan ürünlere karşı tüketicilerin korunması gibi ortak amaçları olmakla birlikte yöntem açısından Genel Ürün Güvenliği Yönergesi idari nitelikteki önlemler ve yaptırımlarla, 85/374 sayılı Yönerge ile güvenli olmayan ürün nedeniyle zarar görenin kusursuz sorumluluk çerçevesinde uğradığı zararların giderilmesine imkan tanıyarak tüketiciyi korumaya çalışmaktadır²³⁶

Tüketim Ürünlerindeki Genel Güvenliğe İlişkin 29 Haziran 1992 tarihli (92/59/AET) Konsey Yönergesi'ne göre ise, üye ülkeler pazardaki ürünlerin güvenliğini kontrol edecek ve bu Yönerge'nin öngördüğü önlemleri yerine getirerek, uyulmaması halinde müeyyideler ön görecektir yetkili makamlar oluşturacaklardır²³⁷. Ayrıca Üye devletler, herhangi bir ürünün kullanılması veya ticaretini sağlık ve güvenlik bakımından ciddi ve yakın tehlike arz ettiği gerekçesi ile engellediği, sınırladığı veya özel şartlara tabi tuttuğu zaman Avrupa Birliği nezdinde kurulmuş Komisyona bilgi verecektir.

İmalatçı, sadece güvenli ürünleri piyasaya sürmeli ve tüketicileri ürünlerin riskleri konusunda uyarmalı ve bir problem ile karşılaşıldığında gerekli önlemleri almalıdır²³⁸. Kişilerin ise üründen bekleme hakkı oldukları güvenlik anlayışı zamanla değişse de ürünün piyasaya sürüldüğü zaman genelin güvenlik beklentilerine uygun olması ürünün güvenilir olması için yeterli olacaktır²³⁹.

Ürün güvenliği ile ilgili olarak Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'unun 18. ve 19. maddeleri bulunmakla birlikte daha geniş kapsamlı bir düzenlemeye gidilmesi gereklidir ve eğer hatalı ürünlerin verdiği zarardan dolayı imalatçının sorumluluğu Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna eklenecek veya yeni bir kanunla düzenlenecek olursa ürünün güvenli olmaması halinde verilen zarardan sorumluluk da düzenlenmiş olacaktır²⁴⁰.

²³⁶ HAVUTÇU, s. 66.

²³⁷ ÖZDEMİR, s. 414.

²³⁸ European Commission, European Consumer Guide To The Single Market, Second Edition, p. 52.

²³⁹ HAVUTÇU, s. 76.

²⁴⁰ ÖZDEMİR, s. 415.

TKHK'nun 18. maddesinde ise tüketicinin kullanımına sunulan mal ve hizmetlerin kişi ve çevre sağlığına zararlı veya tehlikeli olabilmesi halinde, bu malların emniyetle kullanılabilmesi için üzerine veya ekli kullanım kılavuzuna bu durumla ilgili olarak açıklayıcı bilgi ve uyarıların açıkça ve görülebilecek şekilde konulması veya yazılması gerekliliği belirtilmiştir.²⁴¹ Aynı Kanunun 19. maddesi ise kalite denetimini ve ürünün kalite açısından belgelendirilmesini düzenlemiştir. Türk Hukukunda hatalı ürünlerden doğan sorumluluk düzenlenmiş, malın güvenli olmamasından doğan sorumluluk tekrar düzenlenmemiştir, çünkü malın güvenli olmaması her halükarda malın hatalı olduğu anlamına gelecektir. Hizmet edimlerinde ise ayıp, harcanması gereken özenin ölçüsüne göre belirlenecek ve borçlanılan özenden sapma ve özen eksikliği şeklinde ortaya çıkacaktır²⁴².

2.1.3.2. Güvenilirlik ilkesinin Belirlenmesinde Aranılan Kıstaslar

Ürünün ayıplı olup olmadığını tespit için aranılan kıstas, ürünün piyasaya sürülmesi dahil bütün aşamalarda bir kimsenin üründen beklemeye hakkı olduğu güvenliği ürünün taşıyıp taşımadığının tespitidir²⁴³.

Güvenilirlik ilkesinin belirlenmesindeki diğer bir kıstas da tüketici ve kullanıcıların imalatçıdan beklentileridir ve imalatçı bu beklentileri ürünün teknik ve pratik amaçlı kullanımının neler olacağını belirleyerek ve bunları tüketiciye sunarak karşılayabilir. Öncelikle zarar görenin üründen ne beklediği değil, objektif olarak ne bekleyebileceğinin tespiti gerekir²⁴⁴. Ancak imalatçının bir ürünün neden olabileceği tipik olan ve önceden öngörülebilir zararlar hususunda da tüketiciyi bilgilendirmesi beklenmemelidir. Dolayısıyla somut olayın gerekleri ve Yönergenin 6. maddesindeki kriterler göz önüne alınarak beklenen güvenilirlik ilkesi ışığı altında ayıbın niteliği konusunda karar vermek gerekecektir.

²⁴¹ AKIN, s. 56.

²⁴² KÖSE, s. 18.

²⁴³ ÖZTAN, s. 25.

²⁴⁴ ÖZTAN, s. 307.

Yönergeye göre güvenilirlik ilkesi belirlenirken ürünün sunum şekli, üründen makul olarak beklenen kullanım şekli ve ürünün piyasaya sürüldüğü an olmak üzere ürünü çevreleyen tüm hal ve koşullar birlikte değerlendirilecektir²⁴⁵. Ürünün güvenilir olma kıstasını tespitite, ürünün piyasaya sürüldüğü anın esas alınacağı kabul edilmektedir. İşte imalatçı, üründeki ayıbın ürünün piyasaya sürüldüğü an var olmadığını ya da daha sonra ortaya çıktığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilecektir²⁴⁶. Yönergeye göre güvenilirlik ilkesinin belirlenmesinde kullanılan kriterlerden biri de üründen makul olarak beklenen kullanım şekli üründen beklenen güvenilirliği sağlamıyorsa ürün ayıplı olarak kabul edilecektir²⁴⁷. Yönergeye göre imalatçının ürünün kullanımı sırasında ortaya çıkabilecek öngörülebilir tehlikeleri ve örneğin sandalyenin merdiven olarak kullanılması gibi istisnai bazı kullanım şekillerini de dikkate alarak üretimde bulunması öngörülmüştür. Bir ürünün asıl işlevi dışında farklı bir şekilde kullanılması hatalı kullanım olarak adlandırılır ve bu durumda dahi imalatçının bazen üründen beklenen güvenilirliği makul olarak beklenen hatalı kullanım şekli için de sağlaması gerektiği savunulur. Burada kötü kullanım ile hatalı kullanımı her somut olaya göre iyice incelemeli ve ondan sonra makul olarak beklenen kullanım kavramını yorumlamak gereklidir.

Yönergede açıkça belirtilmemekle birlikte belirtilen bu kriterler dışında öğretilen kabul edilen beklenen güvenilirliğe ilişkin diğer kriterlerden biride ürünün doğasıdır. Bazı ürünler doğaları gereği tehlikelilik olgusunu bünyelerinde barındırlar ve herkesçe bilinen bu tehlikelerin ayrıca kullanma kılavuzlarında belirtilmesine gerek yoktur. Örneğin bıçak ve makasın kesici aletler olduğu konusunda tüketicinin ayrıca bilgilendirilmesine gerek yoktur veya sigara, alkol gibi ürünlerin sağlığa zarar verici yan etkilerinin olduğu herkesçe bilinmektedir ve zararlarını bilerek kullanan tüketicinin ürünün bu sebeplerle ayıplı olduğu konusunda iddiası artık dinlenmeyecektir. Ancak bu durumda dahi mutlaka imalatçı tarafından usulüne uygun şekilde gerekli uyarıların yapılmış olması gerekmektedir. Aksi halde zararların herkesçe bilinen ürünlerin kullanılması konusunda tüketiciye seçim hakkı tanınmamış olur ki bu da imalatçının sorumluluğuna yol açacaktır. Yine üründen

²⁴⁵ ERLÜLE, s. 110.

²⁴⁶ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 145.

²⁴⁷ ERLÜLE, s. 117.

beklenen güvenilirliğin belirlenmesinde ürünün fiyatı da çok etkilidir, çünkü tüketici aynı cins üründen pahalı olanını satın alarak daha fazla güven verdiği gerekçesi ile pahalı olanı tercih etmektedir. Bununla birlikte aynı kullanım amacına tahsis edilmekle birlikte daha ucuz olan ürünün de asgari güvenilirlik ilkesini yerine getirmesi şarttır. 3. kişiler açısından ise ürünün asgari güvenilirliği sağlaması yine şart olup, ürünün kullanıcısının isteğe bağlı olarak ürünün fiyatından kaynaklı belli riskleri göze almasını hesaba katma zorunluluğu bulunmamaktadır²⁴⁸.

Yönergenin 11. maddesinde düzenlenmiş olan 10 yıllık hak düşürücü süre dikkate alındığında ürünün kullanım ömrünün de ürünün güvenilirliği açısından değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Bu 10 yıllık süre aynı zamanda ürünün kullanım ömrü anlamına gelmeyecek, bir ürünün kullanım ömrü ürünün cinsine göre 10 yıldan fazla olabileceği gibi bu süreden daha az da olabilecektir. Ürünün doğal kullanım ömrünün aşılması durumunda 10 yıl geçmemiş olsa bile bir zararın meydana gelmesi halinde ürün ayıplı olarak kabul edilmeyecek, ancak kamu tarafından belirlenen ürünün kullanım ömrü geçirilmeden üründe bir ayıbın meydana gelmesi halinde imalatçı bu ayıptan dolayı sorumlu tutulabilecektir. Bir ürünün kullanım ömrünün tespiti ya imalatçının bunu ambalajda açıkça belirtmesi şeklinde ya da kullanım ömrünü hesaplamaya yaracak verilerin belirtilmesi şeklinde olabilecektir²⁴⁹.

İmalatçının kullanım ömrü hakkında gerekli uyarılarda bulunmaması halinde ürünün kullanım süresinin aşılması ve dolayısıyla da zararın doğması durumunda ya üründe baştan beri var olan yapım ayıbından söz edilecek ya da imalatçının neden olduğu bir talimat(uyarma) ayıbından söz edilebilecektir.

Yönergede güvenilirlik ilkesinin kriterlerin belirtilmiş olması bunların sınırlı özellikte olduğunu göstermemekte ve Yönergenin 6. maddesinde özellikle ifadesi kullanıldığından sadece örnek mukabilinden sayıldıkları anlaşılmaktadır. Öğretide güvenilirlik ilkesinin kıstasları ürünün sunum şekli, tüketici veya kullanıcı üzerinde ürünün güvenilirliğine ilişkin olarak kanaat uyandıran ürün tanımlamaları, tanıtım,

²⁴⁸ ERLÜLE, s. 124.

²⁴⁹ ERLÜLE, s. 128.

kullanım ve montaj kılavuzları, ambalaj, kalite belgesi ve reklamları da kapsayacak şekilde yorumlanmalıdır²⁵⁰.

Ürünün piyasaya sunumu eylemi ürünün gerçekte piyasaya sürülmesinden önce gerçekleşebileceği gibi sonrasında da gerçekleşebilir. Ancak yine 1985 tarihli Yönergeye göre daha iyi ve yeni bir ürünün piyasaya sürülmesi önceki ürünün ayıplı olması anlamına da gelmeyecektir²⁵¹. İmalatçı özellikle ürünün sunum şekli olan tanıtım ve kullanma kılavuzlarında ürünün usulüne uygun olarak kullanılmaması yani hatalı olarak kullanılması halinde doğacak tehlikeler konusunda tüketiciyi uyarmakla mükelleftir. Yine güvenilirlik ilkesi belirlenirken imalatçı işletmelerin büyük veya küçük olması hususunun önemi tartışılmış, bazı yazarlara göre büyük işletmelerin ürünü piyasaya sürmeden ürünü daha sıkı kontrolden geçirme imkanı olduğu için büyük işletmelerin küçük işletmelere oranla daha ağır bir yükümlülük altına girmesi gerektiği görüşünü savunmaktadırlar²⁵². Her ne kadar Alman Federal Mahkemesi başlangıçta sorumluluğa hükmedilirken küçük teşebbüslerin durumunun ayrıca göz önünde bulundurulmasını savunmuşsa da daha sonra küçük işletmeleri gözetin prensibin yumuşatılmasını talep etmiş ve tüketicilerin menfaatinin küçük işletmelerin menfaatinden daha önce geldiği sonucuna varmıştır.

2.1.4. Ayıbın İhbarı

Tüketicinin satın almış olduğu bir ürünün ayıplı olması halinde ayıbın ihbar edilebilmesi için öncelikle Borçlar Kanunu 198. maddesi gereğince örf ve adete göre imkan hasıl olur olmaz muayene yapılmalıdır. Bu hükme göre muayene süresi satılan şeyin mahiyetine, ilgili ticaret dalına ve ileri sürülen ayıbın cinsine göre değişebilecek ve bu süre adi muayene ile tespiti mümkün olmayan ayıplarda ise uzayabilecektir²⁵³. Muayene süresinin tespitinde yeterince personeli ya da yeri olmaması gibi alıcının şahsına ait engeller göz önüne alınmaz. TKHK da tüketicinin uzmanlık isteyen konularda malı muayene etmesi ve ayıbı tespit etmesi mümkün

²⁵⁰ ERLÜLE, s. 111.

²⁵¹ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; p. 734.

²⁵² ÖZTAN, s. 26.

²⁵³ KÖSE, s. 32.

olmadığı için satın aldığı malın muayenesini tüketiciye bir mükellefiyet olarak yüklememiştir²⁵⁴. TKHK’da muayenenin ne kadar süre içerisinde yapılması ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamasıyla birlikte tüketicinin malın ayıplı olduğunu öğrendiği andan itibaren 30 gün içinde satıcıya haber vermesi gereklidir. Muayene doğal olarak ki ihbardan önce yapılmalı ve malın tesliminden itibaren 30 günü de geçmemelidir. Yine bu 30 günlük süre gizli ayıplarda veya hile ile saklanmış ayıplarda geçerli olmayacaktır. TKHK’da tüketici satın almış olduğu malın ayıplı olduğunu anlaması halinde malı teslim aldığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde satıcı firmaya seçimlik haklarını kullanmak üzere başvurabilecektir, ancak bu ayıp gizli bir ayıp ise ve ayıp tüketiciden hile ile saklanmışsa bu 30 günlük süre satıcı tarafından ileri sürülemeyecektir²⁵⁵. Bu durumda TKHK’a göre gizli ayıplarda bu süre 3 yıl, hileli ayıplarda ise 10 yıl olacaktır²⁵⁶.

TKHK’da tüketiciye muayene külfeti yüklendiğine dair kesin bir hüküm bulunmamasıyla birlikte, TKHK’nun 4. maddesinde “satın alınan malın ayıplı olduğunun anlaşılması halinde” ibaresi ile gerek teknolojik özellik taşıyan malların tüketici tarafından muayenesinin zor olması gerekse de dar gelirli olan tüketicilerin uzman kişilere çeşitli masraflara katlanarak malı muayene ettirmesinin zorluğu nedeniyle derhal muayene külfetinin tüketiciye yüklenmesi haksızlık olacaktır²⁵⁷. Esasında muayene külfeti, tüketicinin menfaati icabı bir hakkın kaybına mani olmak içindir. Bu sebeple bu yükümlülüğü yerine getirmeyen tüketici, ayıbın giderilmesi için seçimlik haklarını kullanma hakkından da yoksun olabilecektir. Türk Ticaret Kanunu’na göre Ticari satımlarda ise ürünün ayıplı olduğu teslim anında belli ise teslimden itibaren 2 gün içerisinde, değilse 8 gün içerisinde satıcıya ayıp muayene edilip ihbar edilmelidir.

TKHK ile BK arasındaki ayıplı mallara ilişkin düzenlemelerdeki en önemli fark ise imalatçının da sorumluluk zincirinde yer almasının sağlanması ve bu güne kadar haksız fiil sorumluluğu kapsamında ele alınan imalatçının sorumluluğunun

²⁵⁴ ATASOY, TAŞKIN, ACAR, s. 113.

²⁵⁵ T.C. Sağlık Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Tüketicinin Sağlık ve Güvenliğinin Korunması, Ankara, 2002, s. 11.

²⁵⁶ TURHAN, s. 4.

²⁵⁷ KÖSE, s. 31.

yeni bir düzenleme ile ele alınmasıdır²⁵⁸. Borçlar Kanunu'nun 205. maddesine göre ayıptan doğan zararlar, satıcının kusursuz olarak sorumlu olacağı doğrudan zararlar ve kusurlu olmadığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulabileceği dolaylı zararlar olmak üzere iki kısma ayrılmıştır²⁵⁹. Buna göre doğrudan zarar, fiili zarar şeklindeki menfi zarar, dolaylı zarar da kazanç kaybı şeklindeki müspet zarardır. Yönerge'nin 9/I. Maddesinde imalatçının sorumlu olacağı zararlar belirtilmiş, TKHK'da ise zararların bir ayrımı yapılmaksızın satıcının doğan her türlü zarardan sorumlu olduğu belirtilerek manevi zararlar da kapsam dahiline alınmıştır. Zarar görenlerin çerçevesi açısından Yönerge'de kapsam epey geniş tutulmuş tüketici dışında zarar gören herhangi bir kişi dahi kapsama alınmış, TKHK'da ise Kanunun uygulaması açısından kapsamı taraflarından birinin tüketici olduğu sözleşmelerle sınırlandırarak bu hususta esas alınan Avrupa Birliği Konseyi'nin düzenlemeleri ile paralellik sağlanamamıştır²⁶⁰.

Hayvan satımlarında Borçlar Kanunu 199. maddeye göre bir hayvanın gebeliği dışında kalan ayıplarda yazılı olarak başka bir süre saptanmamışsa, muayene süresi teslim veya alıcının teslim almada temerrüdü tarihinden itibaren 9 gündür. Gebe hayvanlarda ise muayyen bir muayene süresi belirlenmediği gibi hem bizim hukukumuzda hem de İsviçre'de olduğu gibi muayene mercide resmi olarak tespit edilmemiştir.

Ürünün muayenesinin mutlaka tüketici tarafından yapılması gerekli değildir. Ayıbın giderilmesi için ürünün sadece muayene edilmesi yeterli olmayıp aynı zamanda ayıbın satıcıya muayene süreleri içerisinde ihbar da edilmesi gerekmektedir. İhbar içerik olarak üründeki ayıbı belirlemeli ve onu tanımlamalıdır ve tüketici ürünü bu hali ile istemediğini açıklamalıdır. Ayıbın ihbarı hem TKHK'da hem Türk Ticaret Kanunun'da hem de Borçlar Kanunu'nda herhangi bir şekle tabi değildir. Ayıp ihbarı alıcı veya yetkili temsilcisi tarafından satıcı veya onun adına beyanları kabule yetkili temsilcisine yapılmalıdır. Ancak ayıbın ihbarının geciktirilmesi hakkın kötüye kullanılmasını teşkil etmemelidir. Muayene ve ihbar zamanında yapılmamışsa

²⁵⁸ GÖKÇEN, s. 21.

²⁵⁹ ERLÜLE, s. 153.

²⁶⁰ ERLÜLE, s. 157.

tüketici malı kabul etmiş sayılacak, ancak satıcının hilesinin mevcudiyeti karşısında gecikmiş ihbara rağmen alıcı seçimlik haklarını kullanabilecektir.

Mesafeli satımlarda ise bir ürünün ayıplı çıkması halinde alıcının sadece muayene ve ihbar yükümlülüğünü yerine getirmesi yetmemekte aynı zamanda alıcının ürünün ayıbı nedeniyle ürünün teslim edilmesini ifa olarak kabul etmemesi ve satılan ürünün korunması için gerekli tedbirleri alarak satıcıya bu ürünü göndermesi gerekmektedir. Satıcının ise bu durumda uygun bir zamanda malı muhafaza için almaması halinde, alıcının muhafaza yükümlülüğü ortadan kalkacaktır. Mesafeli satımlarda, tespitin resmi olarak satılanın teslim alındığı yer mahkemesince yapılması gerekmektedir. Alıcı tespit yükümlülüğünü yerine getirmediği zaman iddia olunan ayıbın satılan kendine vardığı zaman mevcut bulunduğunu ispata mecburdur.

2.1.5. Ayıbın İspatı

20 Mart 1975 tarihli Strasbourg Sözleşmesi'ne ilişkin açıklayıcı raporda, zarar görenin imalatçı tarafından piyasaya sürüldüğü sırada üründe bir bozukluğun bulunduğunu ispat etme yükümlülüğünün bulunmadığı belirtilmiştir²⁶¹. Avrupa Konseyi'nin 25 Temmuz 1985 tarihli direktifinin 6. maddesinin c bendinde ayıbın "malın piyasaya sürüldüğü anda mevcut olması gerektiği" belirtilmiştir²⁶². AT Yönergesinde de zarar veren ürünün piyasaya sürüldüğü sırada bozuk olduğuna ilişkin bir karine öngörülmüş ve bunun çürütülmesini imalatçıya yüklemiştir. Gerçekten de bir ürünün piyasaya sürüldüğü anda bozuk olduğunun ispatlanması son derece güçtür ve Sözleşmenin 5. maddesinde hakimin somut olaydaki koşul ve duruma göre ve genel yaşam deneyimlerinin ışığında çeşitli olasılıkları gözden geçirerek bir sonuca varması gerektiği ifade edilmiştir²⁶³.

²⁶¹ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, 1980, İstanbul, s.132

²⁶² KÖSE, s. 30.

²⁶³ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, 1980, İstanbul, s.132

Yönerge'nin 4. maddesine göre "Zarar gören kişi, zararı, ayıbı ve ayıpla zarar arasındaki illiyet bağıını ispatlamalıdır" denmektedir. Zarar gören, ürünün kendisinden haklı olarak beklenen güvenilirliği sağlayamaması nedeniyle ayıplı olduğunu, Yönerge'nin (a) ve (c) bentleri arasında örnek kabilinden sayılmış olan ve böyle bir beklenti için ölçüt olarak kabul edilen kriterlerin varlığını ortaya koymak suretiyle kanıtlayabilecektir. Ancak ürünün kendisinden haklı olarak beklenen güvenilirliği sağlayıp sağlamadığı hususu, esasen bir ispat meselesi olmayıp, hakimin ayıbın tespitinde gözetmesi gereken ölçütler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, zarar görenin ürün piyasaya sürüldüğü anda ürünün ayıplı olduğunu ispatlama yükümlülüğü olmayıp, imalatçının ürünün piyasaya sürüldüğü anda ürünün ayıplı olmadığını ispatlama yükümlülüğü bulunmaktadır²⁶⁴. Avrupa Birliği Adalet Divanı da bu konu ile ilgili olarak ayıplı ürünlerden dolayı imalatçıyı sorumlu tutabilmek için tüketicinin imalatçının kusurunu ispatlamasına gerek olmadığına, ancak imalatçının ürünü piyasaya sürdüğü zaman o günkü teknolojik ve bilimsel gelişmelere göre ürünün ayıplı olmadığını ispatlaması halinde sorumluluktan kurtulabilme imkanı olduğuna karar vermiştir²⁶⁵.

TKHK' nun 4/II. Maddesinin son cümlesinin kusursuz sorumluluk esasını getirdiğini savunan yazarlara göre zarar görenin Yönergede olduğu gibi zarar, ayıp ve bunlar arasındaki illiyet bağıını ispatlaması gerektiğini savunmaktadırlar²⁶⁶. Hukukumuzda Medeni Kanun 6. maddesindeki genel kurala göre de, bir vakıadan kendi lehine haklar çıkaran taraf, o vakıayı ispat ile yükümlü olduğundan burada da zarar gören tarafından iddia edilen vakıanın kanıtlanması gerekliliği gündeme gelmektedir. Zarar gören tüketici, ayıbın açık olduğu durumlarda malın ayıplı olduğunu ve seçimlik haklarını 30 günlük süre içerisinde kullandığını ispat edecek, ayıbın gizli olması durumunda ise tüketicinin gizli nitelikte olduğunu veya kendisinden hile ile gizlendiğini ispatlaması yeterli olacaktır²⁶⁷. Ancak imalat sürecinin son derece karmaşık bir yapıya sahip olması ve bu konuda tüketicinin bilgisinin son derece zayıf olması sebebiyle tüketici açısından ayıbı ispatlamakta o

²⁶⁴ ERLÜLE, s. 191.

²⁶⁵ MATHIJSSEN, P.S.R.F; A Guide to European Union Law, Seventh Edition, London, 1999, p. 398.

²⁶⁶ ERLÜLE, s. 192.

²⁶⁷ KARAHASAN, Mustafa Reşit; Tüketicinin Korunması, Yasa, Hukuk, Mevzuat ve İçtihat Dergisi, C. XV, S 170/1 Şubat 1996, s. 51.

derece güç olmaktadır. Bu sebeple bazı yazarlar BK. 41. maddeye dayanarak imalatçının sorumluluğu sorununu çözmeye çalışırken dahi güçlkle karşılaşmışlar ve ispat yükünün ters çevrilmesi veya prima-facie prensibine dayanarak soruna çözüm bulunması gerekliliğini öne sürmüşlerdir. Prima-facie prensibi, objektif iyiniyet kurallarına dayanarak ortaya çıkmış olup, hayatın genel akışına göre ve aksinin muhtemel olduğu iddia edilmediği sürece belli bir olaydan belli bir sonucun çıkarılacağı anlamına gelmektedir²⁶⁸. Söz konusu prensip, imalatçının sorumluluğuna uygulandığında ise, zarar görenin, ürünü usulüne uygun şekilde kullanmasına rağmen bir zararın doğduğunun ve somut olayın özelliklerine göre ürünün ayıplı olmasının bu zarara sebebiyet verebileceğinin kanıtlanması yeterli olacaktır. Aksini yani ürünün söz konusu zarara yol açmayacağını ispat ise işletmesini her zaman kontrol edebilen ve üründeki ayıba neden olan olayı tespit etme yetisine sahip olan imalatçıya düşecektir²⁶⁹. İspat yükünün ters çevrilmesi prensibinde ise ispat yükü yer değiştirmekte ve imalatçının kusurunun varlığı kabul edilerek kendisine hiçbir kusur yüklenemeyeceğini ispatlama külfeti imalatçıya yüklenmektedir²⁷⁰. Bu prensipteki ana düşünce, zarar verenin zarara neden olan ürünün ayıplı olmadığını ve bu hususta kendisine bir kusur yüklenemeyeceğinin daha kolay ispatlayabilmesi ve imalatçının bu rizikoyu yüklenmesinin hakkaniyete daha uygun olmasıdır²⁷¹. Nitekim TKHK'nın kabulünden önceki dönemde Türk Hukuk Öğretisi, imalatçının sorumluluğu ile ilgili olarak ispat yükünü zarar görene yükleyen BK. 41. maddenin yetersizliği görerek ispat yükünün ters çevrilmesi prensibinin uygulanması gerekliliğini savunmuştur.

2.1.6. Tüketicie Ayıplı Malın Teslim Edilmesi Durumunda Tüketicinin Seçimlik Hakları

2.1.6.1. Sözleşmenin Feshi(Sözleşmeden dönme), Satış Bedelinin Tenzili

Tüketicinin ürünün ayıplı olmasından dolayı dört seçimlik hakkı bulunmakta olup, bunlar tüketicinin ürünü geri vermeye hazır olduğunu bildirerek sözleşmenin feshini, ürünü alıkoyarak maldaki ayıp oranında satış bedelinden uygun bir miktarın

²⁶⁸ YILDIRIM, Kamil; Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul, 1990, s. 124.

²⁶⁹ ERLÜLE, s. 194.

²⁷⁰ ÖZTAN, s. 221.

²⁷¹ ERLÜLE, s. 194.

indirilmesini, ürünün misli eşya olması koşulu ile ayıpsız çeşidiyle değiştirilmesini yahut bozuk olan ürünün onarılmasını isteme haklarıdır. TKHK'nun 4/2. maddesine göre alıcı, yukarıda belirtilen seçimlik haklarını kullanmak istediğini satıcıya bildirmek zorunda olup, ayıp sebebiyle uğramış olduğu zararları satıcıdan, bayiden, acentadan, ithalatçı ve imalatçıdan herhangi birisinden talep edebilecektir. Yine ayıplı hizmet sunulması sonucu ölüm veya yaralanmanın gerçekleşmesi halinde tüketicinin imalatçıdan aynı madde gereğince tazminat isteme hakkı olacaktır²⁷².

Bu seçimlik haklardan ilk üçü hem BK hem de TKHK da düzenlenmiş olup, dördüncü seçenek yani onarım hakkı TKHK ile getirilmiş yeni bir hak olup sadece tüketici sözleşmelerinde kullanılabilir²⁷³. Tüketici malın kendisine ayıplı olarak teslim edilmesi halinde seçimlik haklarından bir tanesini yenilik doğuran hak niteliğinde kullanacak ve seçmiş olduğu bu hakkı bir irade beyanı şeklinde tek taraflı olarak yöneltecektir. Mesela tüketici bu seçimlik haklarından birini satıcıya göndereceği iadeli taahhütlü mektup ile kullanabilecektir. Satıcının tüketicinin kullanmış olduğu seçimlik hakkın gereğini yerine getirmemesi üzerine, tüketicinin açacağı dava sonucunda verilecek olan mahkeme kararı sadece açıklayıcı nitelikte olup, kurucu nitelikte olmayacaktır²⁷⁴.

Tüketici kural olarak bu seçeneklerden dilediğini kullanabilme hakkına sahip olmakla birlikte Mahkeme tüketicinin talebi dışında olmamak kaydıyla bu seçeneklerden herhangi biri doğrultusunda karar verebilecektir. Tüketici, sözleşmenin feshi ve ürünün iadesi seçeneğini tercih edecek olursa BK 205. maddesine göre hem ayıbın doğrudan neden olduğu zararların hem de dolaylı zararların tazminini talep edebilecektir²⁷⁵. Bu durumda satıcı kusurlu olmasa dahi doğrudan zararlardan sorumlu olacak, kusurlu olmaları durumunda ise hem doğrudan

²⁷² DERYAL, s. 53.

²⁷³ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 50.

²⁷⁴ KÖSE, s. 47.

²⁷⁵ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 51.

hem de dolaylı zararlardan sorumlu olacaklardır. Yine BK.'nun aynı maddesine göre alacaklı ancak sözleşmeden dönme hakkı kullanıldığı zaman tazminat isteme hakkını kullanabilecek THKH'da ise tüketici seçimlik haklardan dönmesine gerek olmaksızın tazminat isteme hakkına sahip olacaktır²⁷⁶. BK 96. maddeye göre tüketici sözleşmeyi feshetme hakkını kullanmadan imalatçının sözleşmeye aykırı davranışı dolayısıyla doğrudan ve sadece satıcıdan zararının tazminini, ürünü yoklamaksızın ve ayıbı satıcıya bildirme koşulu aranmaksızın genel zamanaşımı süresi içinde isteyebilecektir. Burada satıcının sorumlu olabilmesi için kusurlu olması gerekmekte olup, bu kusurun tüketici tarafından kanıtlanması zorunlu olmayıp satıcının kusursuzluğunu kanıtlanması zorunludur. Ayıplı hizmetlerde ise mümkün ise hizmetin yeniden yerine getirilmesi, hizmetteki ayıp dolayısıyla bedelden indirim istenebilecek, ancak yapılan hizmetin geri alınması mümkün olmadığı için sözleşmenin feshi ve hizmetin iadesi seçeneği burada uygulanamayacaktır²⁷⁷.

TKHK'nun 4. maddesinde hizmetlerdeki ayıptan da bahsedilmiş ve TKHK'na göre ayıplı hizmetin yeniden görülmesi imkansızlaşmışsa veya amaca aykırı sonuçlar doğuracak nitelikte ise, bedel iadesi yapılır ve bu bedel iadesinde tüketicinin ayıplı hizmetten sağladığı fayda kadar indirim yapılır²⁷⁸. Eğer tüketici bu dört seçimlik hakkından birini kullanacaksa satıcıya yönelebilecek, satıcının yanında acenta veya bayii ve yahut temsilci, üretici, imalatçı ya da ithalatçı bulunması halinde bunların hepsine birlikte yönelebilecek, mal tüketici tarafından kredi kullanmak suretiyle alınmışsa da yukarıda belirtilenler dışında kredi kurumu veya bankayı da sorumlu tutulacaklardır²⁷⁹.

Tüketici seçimlik haklarını süresi içinde dava açmak suretiyle de kullanabilecektir. Ancak TKHK'nun 4. maddesi gereğince tüketicinin sahip olduğu

²⁷⁶ HAVUTÇU, s. 34.

²⁷⁷ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 52.

²⁷⁸ T.C. Sağlık Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Tüketicinin Sağlık ve Güvenliği'nin Korunması, Ankara, 2002, s. 11.

²⁷⁹ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 52.

hukuki imkanlar açıkça belirtilmekle birlikte bu hakların kullanımı MK'nun 2. maddesi iyiniyet kaidelerine aykırılık oluşturmamalıdır. TKHK'da hüküm bulunmayan hallerde Borçlar Kanunu uygulanacaktır ve tüketicinin seçimlik haklarını kısıtlayan durumlar Borçlar Kanunu'nda sayılmıştır. Borçlar Kanunu 202/II. Maddeye göre alıcının sözleşmeden dönme niyetine rağmen hakim müdahale ederek farklı bir hüküm verebilmekte ve alıcının iradesi dışında satım bedelinin indirilmesine karar verebilmektedir. Yine BK 202/III. Maddeye göre de alıcının isteyeceği indirim miktarı mala ödediği bedele eşit ise, alıcı sözleşmeden dönmek hakkını kullanmak zorunda olup semenin indirilmesi seçimlik hakkını kullanamayacaktır. BK 203/III. Maddeye göre de satıcıya, ayıplı çıkan malı derhal yenisi ile değiştirerek alıcının uğramış olduğu zararları tazmin ederek alıcının diğer seçimlik haklarını kullanmasını engelleyici yönde bir yetki verilmiştir. Yine BK 204/II. Maddesine göre de malın alıcının taksiri yüzünden telef olduğu durumlarda alıcı açısından artık sözleşmeden dönme veya malın değiştirilmesi mümkün olmayacak, sadece semenin indirilmesi söz konusu olabilecektir. Yine aynı maddeye göre malın temlik edilmesi durumunda alıcı sadece semenin indirilmesini isteyebilecektir. Malın tağyiri yani işleme, karışma, birleşme biçiminde malın şeklinde oluşturulan her türlü değişikliğin oluşumu halinde de alıcının semenin indirilmesini isteme zorunluluğu bulunmaktadır. BK m. 206'ya göre birden ziyade mal birlikte satıldığı takdirde, bunlardan bazılarının ayıplı çıkması durumunda fesih ancak ayıplı çıkanlar hakkında geçerli olacaktır. Borçlar Kanunu'ndaki bu hükümler TKHK'da benzer hükümler olmayan durumlarda da geçerli olacaktır.

Alıcı sözleşmeden dönme hakkını hem TKHK'nun 4/II. maddesine hem de 202/I. Maddesine göre aldıklarını geri vermek suretiyle kullanabilecektir. Alıcı sözleşmeden dönme hakkını kullandığı vakit sözleşme ilişkisi geriye etkili olarak sona erecektir. Tüketici sözleşmenin feshi yolunu seçmişse bedelin iadesi yanında zararların ödenmesini de bu maddeye göre talep edebilecektir.

BK 204/I.maddeye göre satılanın alıcının fiili dışındaki bir sebeple yok olması durumunda yani satılanın ayıbı sebebiyle yahut kazaen telef veya ziya veya hasara uğraması halinde alıcı sözleşmeden dönme hakkını kullanabilecektir. Böylece

alıcı ayıpları yüzünden bozulan ya da yok olan satılanı geri verme borcunda olmaksızın ya da elinde kalan satılan miktarını geri vererek satımdan dönme hakkını kullanabilecektir. Sözleşmeden dönme hakkı tüketici tarafından kullanıldığı zaman ayıplı malı TKHK'na göre geri vererek, ödediği malın bedelini geri isteyebilecek ve uğradığı her türlü zararın da tazminini isteyebilecektir. BK 205. maddeye göre de satımdan dönülmesi durumunda alıcı satıcıya satılan ile beraber ondan elde ettiği menfaatleri iade ile mükelleftir. Satıcının iade borcunu yerine getirirken TKHK'nun 4/II. Maddesine göre her ne kadar faizden bahsedilmemişse de bedelin ödenmesi ve ayrıca satıcının her türlü zararı karşılaması gerektiği belirtildiği için faizin de satıcı tarafından ödenmesi gerektiği kabul edilmelidir. Tüketici ayrıca satılan için yapmış olduğu her türlü zorunlu, faydalı ve lüks masrafları satıcıdan isteyebilecektir. Lüks masraflar ise ayıbın anlaşılmasından sonra yapılmışsa istenemeyecek fakat bununla birlikte tüketici bunları mala zarar vermeden söküp alabilecektir.

Tüketicinin seçimlik haklarından bir tanesi de ayıplı malın satış bedelinin indirilmesi talebidir. Tüketici bu talebini satıcıya bildirdikten sonra taraflar anlaşarak satım parasından indirilecek meblağı tespit ederler. Taraflar anlaşamadığı takdirde indirim miktarının tespiti için edim yada tespit davası açılacaktır. Tüketicinin satım bedelinin indirilmesini seçmesi bir borcun yenilenmesi değildir sadece satım sözleşmesinin esaslı unsurlarından birisinde değişiklik yapılmasıdır²⁸⁰.

Diğer bir seçimlik hak olarak tanınan ayıplı malın yenisi ile değiştirilmesini isteme hakkı diğerleri gibi bir süreye tabi tutulmamıştır ve ayıbın ihbarından sonra bu hakkın hemen kullanılması gerekmediği gibi bu hakkın zamanaşımı süresi doluncaya kadar kullanılabilmesi belirtilmiştir.

2.1.6.2. Ürününün Onarılması veya ayıpsız olanı ile değiştirilmesi

Tüketim mallarının satışı veya bağlı garantiler ile ilgili olarak tüketicilerin ekonomik çıkarlarının korunmasına ilişkin olan temel düzenleme 99/44/EC sayılı Yönerge'dir ve bu Yönerge ile tüketiciye teslim edilen malların satış sözleşmesine

²⁸⁰ KÖSE, s. 56.

uygun olduğu garanti edilir. Yönerge'nin 1(2)(e) maddesinde garanti “herhangi bir ek masraf olmaksızın reklamlarda veya garanti belgesinde belirtilen özelliklere sahip olmayan tüketim mallarının bedelinin, iadesinin veya değiştirilmesi, tamir veya bakımın satıcı veya üretici tarafından tüketiciye taahhüt edilmesi” olarak tanımlanmaktadır²⁸¹. Bu talebin ilk aşaması tüketicinin sözleşmeye aykırı malın tamir edilmesini isteme veya sözleşmeye uygun olması için ürünün değiştirilmesini isteme şeklinde olacaktır.

Üreticinin tüketiciye garanti belgesi vererek garanti taahhüdünde bulunması, tüketicilerin ürünün hatasız üretildiğine ve üründe garanti süresi boyunca ortaya çıkabilecek sorunların yani arızaların hiçbir masrafa gerek olmaksızın giderileceğini taahhüt etmeleri anlamına gelmekte, ayrıca ayıba karşı tekeffül borcunun koşullarından olan muayene ve ihbar külfetinden de tüketiciyi kurtarmaktadır. Üretici tüketiciye garanti belgesi vererek, ürünün fabrikasyon hatasının, yapım hatasının olmadığını, ürünün malzeme veya işçilik bakımından kusursuz olarak üretildiği taahhüdünde bulunmaktadır.

Türk hukukunda üretici garantisi zorunlu ve ihtiyari üretici garantisi olarak iki türdür ve üreticinin garanti belgesi verme yükümlülüğü, TKHK'nun 13. maddesine dayanılarak çıkarılan Sanayi Mallarının Satış Sonrası Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin eki olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Türk Standartları Enstitüsü ile belirlediği ve ilan ettiği listede yer alan ürünler için mevcuttur²⁸².

Türk Hukuku'nda ayıplı malın ücretsiz onarımını isteme hakkı TKHK'nun 4/II. Maddesi ile getirilen yenilik ile olmuştur. BK'da ise bununla ilgili bir hüküm bulunmamakta ve alıcıya bu hakkın verilebilmesi için ayıbın satıcının garanti taahhüdünün kapsamı içersinde olması gerekmektedir. Bu tamiri satıcı kendisi yapabileceği gibi başka yetkili kişiye de yaptırabilir, hatta doğruluk ve güven kuralları içersinde alıcı kendi yaptırmış olduğu tamir bedelini de satıcıdan talep edebilecektir.

²⁸¹ ERLÜLE, s. 30.

²⁸² HAVUTÇU, s. 39.

Bu dört seçimlik haktan başka TKHK'nun 4. maddesinde göre tüketicin ayıplı maldan ve ayıplı malın neden olduğu her türlü zarardan dolayı satıcı, bayi, acenta, imalatçı, ithalatçıdan herhangi birine müştereken veya mütelsilen tazminat istemiyle başvurma olanağı bulunmaktadır²⁸³. Yine Yönetmeliğin 14. maddesinde, Tüketicinin Yönetmeliğin 13. maddedeki taleplerine karşı satıcı, bayii, acente, imalatçı ve ithalatçının mütelsilen garanti taahhüdünden sorumlu olduğu belirtilmekle birlikte satış sonrası hizmetlerin verilmesi yükümlülüğünün ancak imalatçının veya ithalatçının bulunamaması durumunda satıcıya ait olması daha adil olacaktır²⁸⁴.

Garanti belgesi tüketiciye bir takım kolaylıklar getirmekte olup, garantili olmayan bir malda bile dört seçimlik hakkın olduğu kabul edilirse garantili olan ürüne TKHK ile daha fazla hak sağlamaya çalışıldığı görülecektir²⁸⁵. Burada TKHK 4. madde ile sağlanan hakların bertaraf edilmediği sadece malın ücretsiz olarak tamir ve bakımının seçildiği hallere uygulanacak hükümler bulunduğu kabul edilmektedir. Tüketici garantili satış kapsamında onarım hakkını seçtiği takdirde işçilik gideri ve değiştirilen parça kapsamında sorumlular tüketiciden hiçbir talepte bulunamayacaktır. Arıza tüketicinin kullanım hatasından kaynaklanmakta ise satıcıdan malın ücretsiz onarımı istenemez ve bu arızanın kullanma hatasından kaynaklanıp kaynaklanmadığı servis istasyonlarınca, servis istasyonu bulunmadığı durumlarda sırasıyla satıcı, bayii, acenta, temsilci ya da ithalatçı veya imalatçının birisi tarafından düzenlenen rapor ile belirlenmektedir²⁸⁶. Kanımızca bu madde tüketiciler açısından tehlikelidir, çünkü raporu düzenleyenlerin kendilerini ele vermeleri beklenmeyecek bir durumdur. Ürünün ücretsiz olarak yenisi ile değiştirilmesi ise, TKHK'nun uygulama tebliğine göre malın aynı arızayı bir yıl içinde ikiden fazla tekrarlaması veya malda meydana gelen farklı arızaların bir yıl içinde dörtten fazla ortaya çıkması halinde söz konusu olacaktır. Yine ürünün azami tamir süresi olan 30 iş gününün aşılması ve ürünün onarımının mümkün olmadığının yetkili servis veya yukarıda sayılan diğer yetkililerce belirlenmiş olması da ürünün ayıpsız ile değiştirilmesi için gerekli olacaktır.

²⁸³ ZEVKLİLER, s. 85.

²⁸⁴ HAVUTÇU, s. 44.

²⁸⁵ ATASOY, TAŞKIN, ACAR, s. 180.

²⁸⁶ ATASOY, TAŞKIN, ACAR, s. 181.

TKHK'nun 15.maddesine göre ürünün kullanım süresi içerisinde ithalatçı veya imalatçılar, bakım, onarım ve servis hizmetlerini yürütecek istasyonları kurmak ve yeterli teknisyen kadrosu ile yedek parça stoku bulundurmak suretiyle bakım onarım ve servis hizmetlerini sunmak zorundadırlar.

TKHK'nun 13. maddesi bazı sanayi mallarının garanti belgeli olarak satılması zorunluluğunu getirmekte olup, bu mallar dışında diğer mallar açısından da imalatçının ya da satıcının ya da ithalatçının garanti belgesi düzenlemesini engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Garanti belgesi ile ilgili hükümler incelendiği zaman sanki tüketici açısından öncelikle ayıplı malın tamiri, bu mümkün olmadığı takdirde de malın ayıpsız olanı ile değiştirilmesi seçeneği dışındaki seçeneklerden yararlanamayacağı izlenimi uyansa da bu kanunun ruhuna uymaz²⁸⁷.

Buna göre TKHK'nun 13. maddesinin 4. madde ile düzenlenen seçimlik hakları bertaraf ettiği sonucuna ulaşılamayacaktır. Tüketici malın ayıplı çıkması halinde 4. maddede yazılı olan sözleşmeden dönme, satış bedelinin indirilmesi, malın yenisi ile değiştirilmesi veya tamir edilmesi yollarından birini seçebilecek, tamir seçeneğini seçmesi halinde ise 13. madde hükümlerinin kullanılması mümkün olabilecektir²⁸⁸. Kanun tamir hakkını kullanan tüketiciye, almış olduğu malın garantili olması halinde bazı şartların gerçekleşmesi durumunda seçimlik hakları sona ermiş olmasına karşın ek bir hak tanıyarak malın yenisi ile değiştirilmesine olanak tanımaktadır. Ancak Yazar Yılmaz Aslan'a göre satıcı bu durumda tamir yükümlülüğü altına girmekte tüketici de malın yenisi ile değiştirilmesini talep hakkını korurken diğer seçimlik haklarını özellikle ödediği bedelin iadesi veya bedelin indirilmesini talep etme hakkını kaybetmektedir. Kanımızca 13. madde 4.maddeye ek bazı haklar getirmişse de tüketici seçimlik hakları bir kez kullandıktan sonra talebini değiştiremeyecek, ancak tamir hakkının seçilmesi sonucu tamirin imkansız olduğunun anlaşılması halinde diğer seçimlik haklarını kullanma hakkını

²⁸⁷ ASLAN, Yılmaz; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Getirdikleri, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, 1. Tüketici Konseyi, 1996, s. 106.

²⁸⁸ ASLAN, s. 107.

tekrar elde edecektir. Aynı maddeye göre tüketicinin 13. maddeden kaynaklanan ürünün yenisi ile değiştirilmesi hakkını kullanabilmesi, satın aldığı malın iade edilmesi ön koşuluna da bağlanmamıştır. Buradaki 30 günlük süre ayıplı ürünün değiştirilmesi için gereken süre değil, ürünün ayıplı olduğunu ihbar etme süresidir ve süresinde ihbar yapılmışsa bundan sonra ürünün değişimini talep etmek mümkün olabilecektir. Kanunda garanti süresinin en az 1 yıl olabileceği belirtilmiş olup, garanti süresinin TKHK'daki 3 yıllık zamanaşımı süresinden daha uzun bir süre olarak kararlaştırılması halinde zamanaşımı süresinin değil garanti süresi içerisinde seçimlik hakların kullanılabilmesi, garanti süresinin zamanaşımı süresinden daha kısa olması halinde de alıcının zamanaşımı süresi içerisinde seçimlik haklarını kullanabileceği ancak garanti süresi içerisinde de garantiden kaynaklanan ek haklarını kullanabileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

3. İMALATÇININ KUSURU

Üretim ve pazarlama tekniklerinin karmaşıklığının yaşandığı günümüzde özellikle tüketici açısından imalatçının kusurunun ispatı hemen hemen imkansızlaştığı için kusur artık sorumluluğun kurucu unsuru olmaktan çıkarılmıştır. İmalatçı açısından gerek Avrupa Birliği Hukuku gerekse Türk hukuku açısından kusursuz sorumluluğun tehlike sorumluluğu çeşidi söz konusu olmaktadır. Kusursuz sorumluluk olağan sebep sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu olmak üzere ikiye ayrılmakta olup, tehlike sorumluluğu özellikle ağır bir tehlikeyi taşıyan faaliyetleri, işletmeleri veya faaliyetleri yürüten veya işletenler için özel kanunlarla tanınan bir sorumluluktur²⁸⁹. Hukukumuzda ve AB hukukunda imalatçının sorumluluğu tehlike sorumluluğu ile açıklanmaya çalışılmış, zarara yol açan tehlikenin mutad bir tehlike olmayışı, önlenmesinin güç olması ve kaçınılmaz olması tehlike sorumluluğunun prensiplerini oluşturmuştur²⁹⁰. Bazı yazarlar tehlike sorumluluğunun kabulü için, tehlikenin kaçınılmaz olmasını, toplumun tehlikeyi uzaklaştırmasının mümkün olmamasını ve dolayısıyla zarara maruz kalmasını aramaktadır. Tehlike sorumluluğunun temelinde, belli bir faaliyet sonucu doğacak zararın oldukça yüksek olması veya zarara çok sık rastlanması halinde zarar görenlerin bu zarara

²⁸⁹ GÖKÇEN, s. 25.

²⁹⁰ ÖZTAN, s. 246.

katlanmasının düşünülemediği yatmaktadır. Buradaki sorumluluk hukuka aykırı bir davranışın bir zarar yaratmasından doğmamakta, tam aksine tehlike sorumluluğunun doğmasında hukuka uygun bir davranışa ilişkin bir tehlikenin varlığı önceden kabul edilmektedir. Bu sorumluluk çeşidinde sadece zararlar olay arasında bir illiyet bağının ispatı yeterli olup, imalatçının ürünün ayıplı imali ile özel bir tehlike kaynağı yarattığı kabul edilmektedir. Yine tehlike sorumluluğunda da kusur sorumluluğunda olduğu gibi imalatçı, zararın doğmaması için gerekli tedbirleri almaya azami gayret sarf edecektir, ancak normal ihtimam tedbirlerinin alınmasının bir zararın doğmasını önlemeye yetersiz kalması halinde tehlike sorumluluğu uygulama alanı bulacaktır²⁹¹. İmalatçının sorumluluğu ile haksız fiildeki sorumluluk arasındaki en önemli fark haksız fiil sorumluluğunda kusurun varlığının ispatlanması gerekmektedir²⁹². Borçlar Kanunu 55. maddeye göre bir kişi, istihdamı altındaki çalışanın işini yaparken hukuka aykırı bir hareketi ile 3. kişiye verdiği zarardan dolayı işveren olarak 3. kişiye karşı sorumlu olacaktır. İşveren tüm ihtimamı gösterdiğini ya da tüm özeni gösterse dahi zararın oluşacağını ispatladığı vakit sorumluluktan kurtulacaktır. Yine BK 100. maddeye göre bir borcun ifasını veya bir borçtan mütevellit bir hakkın kullanılmasını kendisi ile beraber yaşayan şahıslara veya maiyetinde çalışanlara kanuna uygun olarak tevdi eden kimse, bunların işlerini icra esnasında ika ettikleri zarardan dolayı diğer tarafa karşı mesuldür. Bu hükümlere göre işveren yani burada imalatçı kusursuz olarak sorumlu olmakla birlikte sorumluluktan kurtuluş beyinnesi getirerek yükümlülüğünden kurtulma imkanına kavuşabilmektedir.

TKHK'nun 4/III. Maddesi gereğince satılan malın ayıplı olduğunun bilinmemesi bu sorumluluğu ortadan kaldırmamaktadır. Yargıtay da içtihat kararlarında ayıbın meydana gelmesinde satıcının kusuru bulunmasa dahi bundan sorumlu olacağına hükmetmiştir. Yönergenin 6/I. Maddesine göre bir kişinin ölümüne veya yaralanmasına veya bir malın zarar görmesine sebep olması halinde imalatçı doğan zararı kusuru aranmaksızın tazmin etmekle yükümlüdür²⁹³.

²⁹¹ ÖZTAN, s. 250.

²⁹² FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 136.

²⁹³ DERYAL, s. 51.

TKHK'nun uygulama alanı bulamadığı zamanlarda nihai satıcı alıcının zararını ödediği takdirde ödediği meblağın kendisine verilmesi için rücu ilişkisini faaliyete geçirerek aralarında akit ilişkisi olan dağıtıcıya veya imalatçıya rücu edebilecek, ancak BK 198. maddeye göre ürünü muayene külfetini zamanında yerine getirmeyen nihai satıcının akdi ilişki içersinde olduğu imalatçıya veya ara satıcıya rücu imkanı ortadan kalkacaktır²⁹⁴. Nihai satıcının ara satıcı veya imalatçıya zararı rücu edebilmesi için aralarındaki akdi ilişkiye dayanarak öncelikle kusuru ispatlamak zorunda olması durumunda kusuru ispatlayamadığı vakit, nihai satıcı kusuru olmamasına rağmen zarardan objektif sorumluluk esaslarına göre sorumlu olacaktır. Ancak satıcının bu objektif sorumluluğu sadece doğrudan doğruya olan zararlar için olup, dolaylı zararın varlığı halinde satıcı BK 205/3. madde gereğince kendisine hiçbir kusur isnat edilemeyeceğini ispatla sorumluluktan kurtularak zararı tazmin etmeyebilecektir. Burada zamanaşımı süresi tüketici açısından son derece kısıtlı olup, ürünün tesliminden itibaren 1 yıldır, zararın daha sonra ortaya çıkması halinde alıcı her türlü himayeden yoksun kalacaktır. İmalatçının sorumluluğunu akit sorumluluğu ile çözenin sakıncaları, akit sorumluluğunun uygulama alanının kısıtlı olması yani sadece akde taraf olanlar arasında geçerli olması ve akde konulacak sorumsuzluk şartı ile zarar görenin imalatçıya rücu imkanının ortadan kalkması ve ürünün akde taraf olmayan 3. kişide bulunduğu sırada zararın doğması halinde bu şahısların akdi sorumluluk hükümlerinden yararlanamayacak olmasıdır²⁹⁵. Akdi bir ilişkinin ve haksız fiil ilişkisinin birlikte bulunduğu durumlarda da hem akit hukuku hem de haksız fiil hükümleri birlikte uygulanacak, zarar gören kişi her iki sorumluluğa bir arada dayanarak dava açabilecektir.

İmalatçı, fabrikasyon ayıplarında kaçak ürün itirazında bulunamayacağı için gerçek anlamda bir kusursuz sorumluluktan bahsedilebilecek, yapım veya uyarma ayıplarında ise ürün kendisinin belirlediği standartlara veya ürüne ilişkin tasarıma aykırı düştüğünden kusursuz sorumluluk ilkesine ulaşabilmek için bazı ölçütlere başvurulması gerekecektir²⁹⁶. Kusur sorumluluğunda failin toplumun kendisinden beklediği özeni göstermemesi sonucu ortaya çıkan bir zarar söz konusu olmakta,

²⁹⁴ ÖZTAN, s. 41.

²⁹⁵ ÖZTAN, s. 43.

²⁹⁶ ERLÜLE, s. 88.

zarar gören failin kendisinden beklenen özeni göstermediğini ya da ispat yükünün tersine çevrildiği durumlarda da fail kendisinden beklenen özeni gösterdiğini ispatlayamadığı durumda zarardan sorumlu olacaktır²⁹⁷. Gerçek anlamda kusur sorumluluğunda dış özenin ihlali yanında iç özenin ihlalinin bulunması gerekirken, imalatçının kusursuz sorumluluğunda dış özen ihlalinin bulunması yeterli sayılmıştır. Burada önemli olan imalat esnasında özen yükümünü yerine getirmeyen imalatçının, özen ölçüsünden sapan davranışı ne tür bir irade ile gerçekleştirdiğine bakılmaksızın sorumlu olmasıdır²⁹⁸. Üründeki bu ayıbın, imalatçının iradesinden bağımsız şekilde genel olarak değerlendirilerek sübjektif değil objektif kusur anlayışı gereği önlenip önlenemeyeceği kıstasının ölçüt olarak ele alınması gerekir. Zarar gören, somut olayın bütün fiili koşullarını, ayıplı ürünün neden olduğu zararları Yönergenin 6. maddesinin (a) ve (c) bentlerine göre her zaman ispat yükümlülüğü altındadır²⁹⁹. Yönergenin asıl amacı tüketicilerin korunması olduğu için imalatçının sorumluluğunu kusurlu bir iradenin varlığına bağlamak yerinde olmayacak ve objektifleştirilmiş kusur anlayışı geleneksel kusur sorumluluğuna nazaran daha ileri bir düzenleme getirdiği için de sübjektif kusur sorumluluğundan burada ayrılacaktır. İmalatçının kusursuz sorumluluğunda “nesnelerin dolaşım güvenliğinin gerekli kıldığı özenli davranışın” çerçevesinin tespiti dolayısıyla da ürünlerden haklı olarak beklenen güvenilirliğin belirlenmesi önem arz etmektedir.

4.HUKUKA AYKIRILIK

Öğretide bazı yazarlar imalatçının sorumlu tutulabilmesi için hukuka aykırılığı gerekli görürken bazı yazarlar da hukuka aykırılığın bir unsur olarak görülmemesi gerektiği görüşündedirler. Hukuka aykırılığın olması için zarar verenin davranışının ya hukuk düzeninin özel olarak belirlediği bir davranış kuralına aykırılık oluşturması ya da ortaya çıkan sonucu önlemek açısından genel bir yükümlülüğünün bulunması gereklidir. Erlüle’ye göre hukuka aykırılık unsurunun gerekli olmadığını savunanlar, zarar verenin herkesi bağlayan ve hukuk düzeni tarafından getirilmiş bir buyruğu, özensiz bir davranışı ile ihlal etmiş olmasını yeterli

²⁹⁷ GÖKÇEN, s. 25.

²⁹⁸ ERLÜLE, s. 89.

²⁹⁹ ERLÜLE, s. 90.

görmektedir. Fiilin hukuka aykırılığı teorisine göre yine tehlike sorumluluklarında hukuka aykırılığın ayrıca araştırılmasına gerek yoktur. Hukuka aykırılığın da imalatçının sorumluluğu için gerekli bir koşul olduğunu kabul eden diğer görüşe göre ise zarar verenin davranışı özen yükümünün ihlali ile birlikte kusurlu bir davranıştır ve hukuken korunan bir değeri ihlal ettiği için zaten hukuka aykırılık olarak kabul edilecektir³⁰⁰. Bu görüşe göre yani sonucun hukuka aykırılığı teorisine göre, kusura ilişkin unsur, bir hareketin özel bir davranış kuralını ihlal etmesi veya genel olarak herkesi bağlayan bir özen yükümünün gereklerinin yerine getirilmemesidir.

Yönergeye göre, bazı yazarlar ayıp kavramının imalatçının hatalı bir davranışını içerdiği ve bu nedenle imalatçının gerçekleştirmesi gerekli yükümlerden sapan bu davranışını hukuka aykırılık olarak değerlendirmektedirler³⁰¹. İşte Yönergeye göre de kabul gören kusursuz sorumluluk için zarar verenin olması gereken ölçüden sapan davranışının kusurlu olup olmadığı önem taşımayacak, tehlike sorumluluğunda da ürünün ayıplı olup olmadığı araştırılmaksızın sırf piyasaya sürülmüş olması sorumluluk için yeterli olacaktır. TKHK ise satıcıyı ve üretim ve dağıtım sürecinde yer alan tüm ilgilileri ve imalatçıyı doğrudan zararlar yanında dolaylı zararlardan da kusursuz sorumluluk ilkesi gereği sorumlu tutmaktadır³⁰².

5.ZARAR

5.1. Zararın tanımı

1985 tarihli Yönergenin 1. maddesine göre “imalatçı ayıplı ürünlerin vermiş olduğu zararlardan sorumludur” denmekle birlikte, zararın tanımı yapılmamıştır. Ancak Yönergenin 9. maddesinde hangi tür zararların tazmine konu olduğu sayılmıştır³⁰³. İmalatçının sorumluluğunun çerçevesini sadece ayıplı malın tüketiciye vermiş olduğu zarar değil, ürünü satın alan, kullanan veya ürünler hiçbir ilişkisi olmayan üçüncü şahısların bedeni varlıklarında veya mameleklerinde meydana gelen

³⁰⁰ ERLÜLE, s. 92.

³⁰¹ ERLÜLE, s. 92.

³⁰² KARAHASAN, s. 50.

³⁰³ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 149.

zararlar da oluşturmaktadır. Ürünün doğrudan doğruya kendisinde meydana gelen zarar ve imalatçının garanti sorumluluğunu yerine getirmemesinden doğan zararlar imalatçının sorumluluğu kapsamına girmemekte, imalatçının sorumluluğuna giren zararlar ayıby takip eden zararlardan oluşmaktadır³⁰⁴. Ürüne refakat eden zarar, ürünün ayıby olması sebebiyle bir kimsenin hukuken korunan mal varlıklarına veya beden bütünlüğüne verilen zarar olarak tanımlanmaktadır. 1985 tarihli Yönerge'nin 16(1) maddesinde "Her üye devlet belirli bir malın aynı ayıbyndan kaynaklanan ve ölüm ve kişisel yaralama ile sonuçlanan zarardan doğacak, imalatçının toplam sorumluluğunu 70 milyon ECU'dan az olmamak üzere sınırlayacak hükümler kabul edebilirler." yazılıdır. Buradaki sınırlama ancak tüketicinin malına gelen zararlarda geçerli olmayacaktır³⁰⁵.

TKHK' da imalatçı, satıcı, ithalatçının tüketicinin uğradığı tüm zararlardan sorumlu olacağı yazılı iken 2003 yılında yapılan değişiklikle ayıby malın neden olduğu ölüm, yaralanma ve kullanımdaki diğer mallara gelen maddi zarardan imalatçının sorumlu olduğu açıkça belirtilmiştir. Ancak hatalı ürünün kendisinde meydana gelen zararlardan ve bu ürünün onarımda olduğu sürede kullanılmamasından doğan kazanç kaybı veya üründen beklenen yararın gerçekleşmemesi sebebiyle doğan zararlardan üretici TKHK'na göre sorumlu tutulmamıştır. Bu tür zararların karşılanması ancak BK'nundaki ayıby karşı tekeffül hükümleri çerçevesinde karşılanabilecektir. TKHK' da amaç başkalarının bütünlük menfaatlerinin korunması olmakla birlikte BK'nundaki ayıby karşı tekeffül borcunda zarar yönünden böyle bir sınırlama yoktur³⁰⁶. Yönergede de ayıby ürünün kendisinde meydana gelen zararın giderilmesine yönelik bir düzenlemenin olmamasının sebebi sözleşmesel tekeffül borcu ile ürünün kendisinde meydana gelen zararın giderilebileceği düşüncesidir³⁰⁷. Bu konuda BK hükümleri uygulanacak olup, tüketici satıcıya satılanla beraber ondan elde ettiği faydaları da teslim edecek, ancak malın telef olması veya hasara uğraması durumunda kendi kusuru olmaması koşulu ile malı o hali ile teslim edecektir³⁰⁸. Satıcı ise aldığı semeni faizi ile birlikte alıcıya

³⁰⁴ ÖZTAN, s. 22.

³⁰⁵ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 152.

³⁰⁶ HAVUTÇU, s. 37.

³⁰⁷ HAVUTÇU, s. 84

³⁰⁸ ATASOY, TAŞKIN, ACAR, s. 79.

yani tüketicie ödeyecek, alıcının satılana yaptığı masraflarda satıcı tarafından ödenecektir. Yine BK 205/2'ye göre ayıplı mal tesliminden dolayı doğrudan doğruya meydana gelen zararları da kusurlu olmasa dahi satıcı ödemekle mükellef olacaktır. TKHK ise doğrudan doğruya veya dolaylı zararı ortadan kaldırarak satıcı ve müteselsil olarak sorumlu olan herkesin tüm zararlardan sorumlu olacağını kabul etmiştir. THK'daki her türlü zarardan yani maddi, manevi zarar, ölüm ve yaralanma halinde kişiye gelen zarar ve şeye gelen zararlardan bahsedilmektedir. Tüketicie ayrıca BK ve TKHK'nun kendisine tanıdığı hakları kullandıktan sonra yine BK 96. maddeye göre satıcının sözleşmeye aykırı davranışları sebebiyle uğramış olduğu zararların da tazminini sadece satıcıdan isteyebilecektir³⁰⁹.

Ürünleri tehlikeli ve tehlikeli olmayan ürünler olarak ikiye ayırmak gerekecek ve zarar doğurma ihtimali daha fazla olan ürün genel olarak tehlikeli ürünler olarak kabul edilecektir. Tehlikeli ürünlerin sebep olduğu ve tüketicinin bilmediği hata ve tehlikelerin sebep olduğu zararlardan imalatçı sorumlu olacak, tehlikeli ürünler için imalatçıya daha büyük bir sorumluluk yüklemek gerekecektir. Ürünün ayıplı olmasından dolayı tüketicinin büyük zarar görmesi halinde yerel yetkililer durumu ayrıca Avrupa Birliği Komisyonu'na bildirir, Komisyon da söz konusu durumu diğer üye devletlere bildirerek gerekli önlemleri almaları konusunda onları uyarır³¹⁰. Ancak çoğu zaman tüketicie ürünü doğrudan doğruya imalatçıdan değil üreticie olmayan satıcılardan almakta, tüketicie ile imalatçı arasında akdi bir ilişki kurulmamaktadır³¹¹. Bu durumda tüketicinin imalatçıya başvurabilmesi ancak akit dışı sorumluluk ilkelerine göre olabilecek, ancak akit dışı sorumlulukta kusura dayalı sorumluluk olarak düzenlendiği için buradaki sorumluluğun Kanunda özel olarak düzenlenmiş olması daha isabetli olmuştur. TKHK'da ayıplı malın sebep olduğu zararlardan imalatçının da sorumlu olduğu belirtilmiş ancak bunun nasıl bir sorumluluk olduğu açıklanmamıştır. TKHK'da imalatçının sorumluluğunun sadece tüketicie karşı olduğu belirtilmiş olup, Konsey Yönergesi'nde zarar gören kişiler bakımından ayırım yapılmayarak imalatçının ayıplı ürünlerin sebep olduğu tüm

³⁰⁹ ATASOY, TAŞKIN, ACAR, s. 88.

³¹⁰ Commission, European Consumer Guide To The Single Market, Second Edition, p.54.

³¹¹ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, 1. Tüketicie Konseyi, ASLAN Yılmaz, s.109.

zararlardan sorumlu tutmuştur³¹². Yönergeye göre İmalatçı, ayıplı malın sebep olduğu ölüm, yaralanma veya sağlığa gelen zararlardan 3. kişilere karşı sorumlu olacak, ancak mala gelen zararlar bakımından sorumluluk sadece tüketicinin kendi malına verilen zararlarla sınırlı olacaktır. Yazar Yılmaz Aslan'a göre TKHK'daki imalatçının sadece tüketiciye karşı sorumlu olması durumunu tüketici kavramını genişletmek suretiyle bertaraf etme imkanı kazanılabilecektir. Tüketici sadece alıcı kavramıyla sınırlandırılmayacak olup, ürünün bulunduğu evde yaşayan ya da söz konusu eve misafirlığe gelen tüm kişiler de tüketici kavramının içersine sokulacaktır. Yani ürünü satın almayan ancak onu kullanan hatta ürünü herhangi bir sebeple elinde bulunduranlar dahi zararın giderilmesini talep edebilecektir³¹³. Böylece imalatçı, 3. kişilerin de ayıplı ürünün sebep olduğu her türlü zarardan Konsey Yönergesi'nde olduğu gibi sorumlu olabilecektir. Konsey Yönergesi'nin 4. maddesine göre tüketicinin ayıbın imalatçının veya diğer sorumlulardan birinin kusurundan veya kusurları olmasa bile bunlardan birinden kaynaklandığını kanıtlaması gerekmeyecek, zarar ile ayıbın varlığını ve zararlar ayıp arasındaki illiyet bağına ispatlaması yeterli olacaktır.

Konsey Yönergesinde zarar açıkça tanımlanmamakla birlikte 9. maddesinde iki kategori halinde belirtilmiştir. Buna göre Yönerge'nin 1. maddesindeki zarar, a) ölüm ve bedensel yaralanmalardan doğan zararı b) ayıplı ürünün kendisi dışında - 500 ECU'nun altında olanı zarar görenin taşıması şartıyla- i) mahiyetine göre olağan olarak özel kullanıma veya tüketime özgülenmiş ve ii) zarar gören tarafından kural olarak özel kullanım ya da tüketim amacıyla kullanılan ve zarar görenin malvarlığına dahil olan başka bir eşyanın uğradığı zararı ifade edecektir³¹⁴. Tazminatın miktarı ise üye devletlerin iç hukuklarına göre tespit edilecektir, çünkü yaşam şartları ile geçim seviyesine göre bu miktar değişiklik arz edecektir³¹⁵. Ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali sonucu doğan zararların kapsamına hangi zararların girdiği konusunda açık bir hüküm bulunmamaktadır ve bu hususta üye ülkelerin iç hukuk düzenlemeleri geçerli

³¹² Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, 1. Tüketici Konseyi, ASLAN Yılmaz, s. 110.

³¹³ ÖZTAN, s. 29.

³¹⁴ ERLÜLE, s. 136.

³¹⁵ FOLSOM, LAKE., NANDA, p. 150.

olacaktır³¹⁶. Zarar görene, manevi giderim için Yönerge hükümlerine göre imalatçıya başvurma olanağı doğrudan tanınmamış, Yönergenin 9. maddesinin II. Bendinde ise I. Maddedeki sayılan zarar kavramlarının üye devletlerin manevi zararlara ilişkin yerel hükümlerini ortadan kaldırmayacağı belirtilmiştir. Öncelikle kişilere verilen zararları imalatçı tam olarak karşılamak zorunda iken şeye verilen zararlarda değeri 500 ECU altında kalanları karşılamak zorunda olmayıp, bu değer üstünde meydana gelen zararları kusursuz sorumluluk esasına göre karşılamak zorundadır. Ayıplı malın dışında başka mallarda meydana gelen zararların imalatçı tarafından karşılanması için bu malların ya özel kullanım ya da tüketim amaçlı bulundurulması ve zarar gören tarafından da bu amaç için kullanılmış olması gerekir³¹⁷.

Strasbourg Konvansiyonunda sadece kişiye gelen zararların tazmini öngörülmesi iken 1985 tarihli Yönergede gerçekten tüketicinin korunmasını gerçekleştirmek amaçlı olarak mala gelen zararları da kapsam içersine almıştır³¹⁸. Mesleki ya da ticari amaçla kullanılmış ayıplı bir malda başka bir mal nedeniyle zarar meydana gelirse bu zarar haksız fiil hükümlerine göre veya sözleşme hukukuna göre tazmin edilebilecektir³¹⁹. Yönerge'nin mesleki ya da ticari amaçla kullanılan ürünleri içermemesi ve bu hususu üye devletlerin iç hukukuna bırakması uyumlaştırma çabalarını sekteye uğrattığı gerekçesi ile eleştirilmiştir³²⁰. Yönergede zarar gören nesnenin hangi amaçla kullanıldığının tespitinde ürünün kullanım amacını belirleyen objektif, ürünün somut olayda kullanılmış olması anlamına gelen sübjektif kriteri birlikte değerlendirmek gerekir³²¹. Objektif olarak değerlendirildiğinde bu nesnenin özel tüketime yönelik olduğu hususunda kamuoyunda genel olarak bir kanı olmalı ve sübjektif olarak değerlendirildiğinde ise bunun yanında söz konusu nesnenin gerçekten de özel amaçlı olarak kullanılması aranmaktadır. Ancak somut olayda zarara uğrayan nesne ticari veya mesleki amaçla kullanılmış olsa bile nesnenin genel kullanım amacı kişisel(özel) ise bu durumda yine Yönerge çerçevesinde imalatçının sorumluluğu doğacaktır. Özellikle zarar

³¹⁶ HAVUTÇU, s. 82.

³¹⁷ ERLÜLE, s. 136.

³¹⁸ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 150.

³¹⁹ ATAMER, s. 381.

³²⁰ ERLÜLE, s. 148.

³²¹ ERLÜLE, s. 148.

gören, nesnenin kişisel veya ailevi nedenlerle kullandığını ispat etmekle mükellef olacaktır. Sonuç olarak ürünün hem mesleki hem kişisel kullanıma elverişli olması halinde ürünün fiilen hangi amaca tahsis edildiğine bakılacaktır. Bu sınırlamanın nedeni mesleki veya ticari amaçla kullanılan ürünlere ilişkin zararın yüksek olması ve tacirin mesleki alanında ortaya çıkabilecek risklere karşı kendisini sigorta yoluyla özel olarak güvence altına alma imkanının olmasıdır³²².

Yönerge'nin zarar ile ilgili hususun çözümünü ayrıntılı olarak düzenlemeleri bulunan üye ülkelerin iç hukuklarına bırakmıştır. Bunun sebebi de sorumluluğun kusursuz sorumluluktan kaynaklanması sebebiyle imalatçının ileride karşılaşılabileceği zarar taleplerinin bir sınırının konması gerekliliğidir. Aksi halde sorumluluk kusura dayanmayınca, bunun herhangi bir biçimde sınırlanmaması imalatçıya hesaplanması olanaksız bir zararı giderim yükü yükleyecek ve bu tehlikeyi göze alamayan imalatçı yeni ürün imal etmekten kaçınacaktır.

Ürünün bazı parçalarının ayıplı olması durumunda ise ürünün bir bütün olarak tedarik edildiği düşünülür ve başlangıçta bir bütün olarak satın alınan ürünün ayıplı bir parçası sebebiyle ürünün tamamının zarar görmesi durumunda ürünün ayıplı olmayan kısmı zarara uğrayan diğer bir eşya gibi değil eşyanın kendisi olarak nitelendirilecektir³²³ Ancak bu ürünün bazı parçaları daha sonradan değiştirilmiş ve bu sonradan değiştirilen parçalar ayıplı ise ürünün zarar gören ve ayıplı olmayan parçaları zarar gören diğer ürün olarak kabul edilecek ve ayıplı parçanın imalatçısı ayıpsız olan parçalara gelen zarardan sorumlu olacaktır.

BK 205. maddesine göre ise zarar ayıbın doğrudan doğruya neden olduğu zararlar ve doğrudan doğruya neden olmadığı zararlar olmak üzere ikiye ayrılmakta ve doğrudan zararlar da satıcının kusuru aranmamakta yani kusursuz sorumluluk hali söz konusu olup, dolaylı zararda ise satıcının kusuru aranmaktadır³²⁴.

³²² HAVUTÇU, s. 88

³²³ HAVUTÇU, s. 86

³²⁴ ZEVKLİLER, s. 86.

5.2. Zararın Tazmini ve Sınırları

1985 tarihli Yönerge'de imalatçının toplam sorumluluğunun sınırlanması imkanı tanınmış, tek bir olayda meydana gelebilecek zararın karşılanmasında ise üst limit belirlenmemiş ve imalatçı tek bir olaydan sınırsız olarak sorumlu tutulmuştur³²⁵. Yönerge mala verilen zararlarda sorumluluğun azami miktarını belirlememiş, ancak 16/I. Maddede üye ülkelerin üründeki ayıbın neden olduğu ölüm veya yaralanma sonucu doğan zararlardan imalatçının toplam sorumluluğunu çıkaracakları uyum yasaları ile 70 milyon ECU'dan az olmayacak şekilde sınırlandırabileceklerini öngörmüştür³²⁶. Bir üründe farklı nitelikte birden fazla hata varsa Yönerge ile üründeki aynı hatanın neden olduğu zararlar için üst sınır getirildiği için bunlardan her birinin neden olduğu zararlarda üst sınır ayrı ayrı değerlendirilecektir³²⁷. Yine aynı imalatçının seri olarak ürettiği birden fazla ürün çeşidinde de her bir ürün için sorumluluğun üst sınırı ayrı ayrı değerlendirilecektir. Yönerge, imalatçının sorumluluğunu zarar gören tüketicinin korunmasına ilişkin çıkarlar ile ekonominin gelişmesine ve teknolojinin ilerlemesine ilişkin çıkarların dengelenmesi üzerine oluşturmuştur.

Beden bütünlüğünün ihlali, zarar görenin beden ve ruh bütünlüğünün maddi veya manevi bir zarar meydana getirecek şekilde bozulmasıdır³²⁸. Beden bütünlüğünün ihlali, zarar görenin mekanik veya psişik bir müdahale veya darbe sonucu, beden bütünlüğünde meydana gelen anatomik değişiklik ve bozulmalardır, ruh bütünlüğünün ihlali ise beden anatomisinde bir değişme meydana gelmeksizin zarar görenin daha çok duygu, irade ve zeka yeteneklerinde bir değişimin meydana gelmesidir³²⁹. Kişinin bedensel bütünlüğünün bozulması halinde, imalatçı zarar görenin yeniden sağlığına kavuşabilmesi için gereken tedavi giderlerini ve ekonomik ve mesleki faaliyetini sürdürememesinden dolayı yoksun kaldığı kazancı tazmin etmekle mükelleftir³³⁰. Yoksun kalınan kazanç ise, zarar görenin tazminata hüküm

³²⁵ ERLÜLE, s. 141.

³²⁶ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; p. 736.

³²⁷ HAVUTÇU, s. 83.

³²⁸ ERLÜLE, s. 138.

³²⁹ EREN Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, 6. Bası, İstanbul, 1998, s. 738.

³³⁰ ERLÜLE, s. 139.

verileceği tarihe kadar olan kazanç kaybını ve çalışma gücünün tamamen veya kısmen kaybının gelecekte yol açacağı kazanç mahrumiyetini kapsayacaktır³³¹. Ölüm olayının meydana gelmesi halinde ise, imalatçı, zarar görenin ölmeden önceki tedavi masraflarını, cenaze masraflarını, zararın meydana geldiği an ile ölüm anı arasında ölenin yoksun kaldığı kazancı ve ölenin desteğinden yoksun kalanların uğradığı malvarlığı kayıplarını tazmin edecektir³³². Ancak 1985 tarihli Yönerge, manevi zararın giderilmesi hususunu düzenleme dışı bırakarak bu hususu üye devletlerin iç hukuklarına bırakmayı tercih etmiştir³³³. Yönerge ayıplı ürünün kendine gelen zarardan imalatçının sorumluluğu hususunu düzenlememiş olup, bu zararın tazmini ancak sözleşmeden doğan sorumluluk esaslarına göre karşılanabilecektir³³⁴.

Şeye verilen zarar ise taşınır veya taşınmaz maddi malların ihlali yani yok edilmesi, hasara uğratılması veya kaybindan doğan zararlardır³³⁵. Zarar kapsamına ürün onarılmayacak biçimde telef olmuşsa ürünün değeri, onarılması mümkünse onarım masrafları, sürüm değerindeki kayıplar da girmektedir. Ancak ürünün zarar görmesine bağlı olarak uğranılan diğer kayıplar, örneğin yoksun kalınan kazanç zarar kapsamına girmeyecektir³³⁶. Yönerge, şeye gelen zararlarda da kişilere verilen zararlarda olduğu gibi başka nesnelere meydana gelen zararın tazmin edilebilmesi için bu nesnelere de özel kullanıma ve tüketilme amaçlı olarak kullanılmasını şart kılmıştır. Ancak Yönerge kişilere verilen zarardan farklı olarak şeye verilen zararlarda bir üst sınır belirlemediği gibi üye ülkelere imalatçının toplam sorumluluğunun sınırlandırılması imkanı da tanımamış ve mala gelen zararlarda Yönerge'nin 9/b maddesinde 500 ECU'nun altında kalan zararları zarar görenin kendisinin taşıyacağı belirtilmiştir³³⁷. Ancak üye devlet kendisi de aynı miktar sınırlamasını getirmediyse zarar gören kendi iç hukukuna göre zararı tazmin edebilme yoluna gidebilecektir. Her ne kadar Komisyon tarafından şeye verilen zararlarda yapımcının sorumluluğunu zarar gören malın taşınır olması halinde 15.000

³³¹ OĞUZMAN, Kemal; ÖZ, Turgut; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, İstanbul, 2000, s. 540.

³³² ERLÜLE, s. 139.

³³³ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; p. 735.

³³⁴ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 151.

³³⁵ ERLÜLE, s. 143.

³³⁶ HAVUTÇU Ayşe, s. 88.

³³⁷ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; p. 735.

ECU, taşınmaz olması halinde ise kişi başına 50.000 ECU olarak önermiş ise de ancak bu kabul görmemiştir³³⁸. Konsey Yönergesinde 500 ECU'nun sınır olarak tespit edilmesindeki asıl gaye bu miktardan düşük zararlarla imalatçıyı meşgul edilmemesi de olsa, bu miktardan düşük zararları zarar gören genel hükümlere göre talep edebilecek olmasıdır. Yönergeye göre, zararın 500 ECU'nun üzerinde olduğu durumlarda imalatçı zararın tamamını değil aradaki farkı ödeyecek, bu katılım payını da olay başına ve zarar gören kişi başına bir defaya mahsus olacaktır³³⁹. Zarar görenin birden fazla olması halinde zarara uğrayanların her biri 500 ECU'dan sorumlu olacak, zarar verici olaydan birden fazla nesnenin zarar görmesi halinde ise zarar gören toplam olarak 500 ECU tutarındaki zarardan sorumlu olacaktır.

Yönerge'nin 9(1)(b) maddesinde 500 ECU'luk miktarın 8(2) madde doğrultusunda azaltılıp azaltılamayacağı sorusu akla gelebilir. Örneğin Danimarka (danish) Kanunlarına göre bu rakam düşürülmüştür³⁴⁰. Tazminatın sınırlanması halinde imalatçının kendisine yönelecek talepleri hesaplayabilmesi ve önceden görebilmesi mümkün olabilmekte, dolayısıyla sigorta şirketleri ile anlaşma yaparak zararın sigorta şirketi tarafından karşılanması olanağı yaratılmaktadır³⁴¹. Türk hukukunda ise imalatçının sorumlu olduğu üst sınırdan bahsedilmemiştir, çünkü zaten BK'nuna göre hakimin tazminat miktarını belirlemede kapsamlı bir takdir hakkı bulunmaktadır ve alt sınır da benimsenmemiştir zira Türkiye açısından 500 Euro oldukça yüksek bir meblağdır³⁴².

Konsey Yönergesi önemli bir nokta olarak şeye verilen zararlarda imalatçının sorumluluğunu ayıplı ürünün kendisi dışında kalan başka nesnelere verilen zararla sınırlamıştır. Ayıplı ürünün kendisinin zarar görmesi durumunda da, Yönerge'nin 13. maddesindeki üye devletlerin iç hukuk kurallarının bu Yönerge ile kaldırılmadığını düzenlediğinden kendi iç hukuklarını uygulayarak, imalatçının sözleşme dışı olan haksız fiil hükümleri gereği ya da sözleşmeye dayalı sorumluluk geçerli olacaktır³⁴³.

³³⁸ ERLÜLE Fulya, s. 151.

³³⁹ ERLÜLE Fulya, s. 152.

³⁴⁰ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 154.

³⁴¹ ÖZTAN, s. 311.

³⁴² ATAMER, s. 382.

³⁴³ ERLÜLE, s. 145.

Ayıplı ürünün kendi dışında zarar verdiği başka malları her zaman belirlemek kolay olmayacak, özellikle de yan parçaların bir araya getirilmesiyle oluşan nihai ürünlerle ilgili olarak ayıplı mal ile onun zarar verdiği diğer malın ayırt edilmesi güç olacaktır. Bir kısım yazara göre tüketici ya da kullanıcının edindiği nihai ürünün bir bütün olarak ele alarak bu ürünün dışında kalan mala gelen zarardan Yönergeye göre imalatçıyı sorumlu tutmak gerekecektir³⁴⁴. Baskın olan görüşe göre ise nihai ürün imalatçısının sorumluluğunu kabul etmemekte ve sadece yan ürün imalatçısının sorumluluğunu kabul etmektedir, yani nihai ürünü sorumluluk açısından bir bütün olarak kabul etmemektedirler. Bu görüşün dayanağı ise ister taşınmaz ister taşınır eşyaya bağlı olsun her türlü taşınırın ürün olduğunu kabul eden Yönergenin 2. maddesi ve yan (yedek) parça imalatçısını da gerçek imalatçı sıfatıyla sorumlu tutan 3. maddesidir.

Ayıplı ürünün kendisine gelen zararlar ise Yönerge'nin kapsamı dışında tutulmuş olup, bu durumda üye devletlerin satış sözleşmesine ilişkin hukuk kurallarının uygulanacağı genel kural olarak benimsenmiştir³⁴⁵. TKHK'da her türlü zararın tazmininden söz edilerek zararın kapsamı geniş tutulmuş, BK'nun da ise her türlü zararı kapsama almayarak BK 205/II'de belirtilen doğrudan ve ekonomik zararların tazmin edileceği belirtilmiştir³⁴⁶.

5.3. Zararın İspatı ve Tazminatı talep Etmeye Yetkili Kişiler

Zarar gören, ürünün ayıplı olduğunu, bu ayıbın zarara neden olduğunu ve zararı ispat ile yükümlüdür. Ayıplı bir ürünün neden olduğu beden bütünlüğünün ihlali veya eşyaya gelen zararda asıl zarar görenin, bir tüketici işlemi çerçevesinde ürünü edinen kişi olarak değerlendirilmesi gerekmektedir³⁴⁷. Konsey Yönergesi uyarınca zarar görenin, uğradığı zarar türüne göre, ölüm ya da yaralanma gibi kişisel bir zarara uğradığını veya ayıplı ürün dışında özel kullanım ya da tüketime

³⁴⁴ ERLÜLE, s. 146.

³⁴⁵ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, 1980, İstanbul, s. 144.

³⁴⁶ GÖKÇEN, s. 20.

³⁴⁷ HAVUTÇU, s. 136

özgülenmiş bir nesnenin zarara uğradığını ispat etmesi gerekecektir³⁴⁸. Zararın ispat usulü ve ispat standartları üye devletlerin iç hukuklarına bırakılmıştır³⁴⁹.

Yönergenin 9(b) maddesi hem objektif hem de sübjektif kriteri içermekte olup, zararın ispatı için her iki şartın da yerine gelmesi gerekmektedir³⁵⁰. Objektif kriterlere göre, zarar gören şeyin özel kullanım veya tüketim amaçlı edinilmesi gerekir ki ürünün düzenli olarak özel amaçlı kullanılması şart değildir. Zarar gören şeyin, zarar gören kişi tarafından kişisel kullanım veya tüketim amaçlı olarak kullanılması dışında 500 ECU'dan az değerli olmamak üzere hasarı veya ziyai sonucunda doğan zararın da olması gerekir. Zarar gören özel kullanım ya da tüketime özgülenmiş bir nesnenin zarara uğradığını objektif ölçüt olarak, bu nesnenin kendisi tarafından özel kullanım ya da tüketim amacıyla kullanıldığını sübjektif ölçüt olarak ispatlamakla mükelleftir³⁵¹. Kişiyeye ilişkin zararlarda, ayıplı ürün mesleki veya ticari amaçla edinilmiş ve mesleki amaçlara tahsis edilmişse yine de Yönergenin korumasından yararlanacak, ancak eşyaya gelen zararlarda hasara uğrayan herhangi bir eşya için değil, kişisel kullanım veya tüketime tahsis edilmiş eşyalar için tazminat talep edebilecektir³⁵².

İmalatçıdan, risk alanına giren herkesin üründeki ayıp nedeniyle zarara uğraması halinde tazminat talep etme imkanı olacak, zarar görenin doğrudan doğruya ürünü satın alarak kullanan kişi veya ürünle ilgisi olan ve alıcı gibi, risk alanına dahil olan bir üçüncü kişi de bu imkana sahip olacaktır³⁵³. Havutçu'ya göre bizzat malı edinen tüketici dışında, ayıplı ürün sebebiyle aile bireylerinden biri veya bir misafir yaralanırsa ya da yaşamını yitirirse ya da eşyaya ilişkin bir zararları olursa bu kişiler bir tüketici işlemine taraf olmadıkları için doğrudan doğruya imalatçıya TKHK çerçevesinde başvurma imkanları olmayacak, ancak üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme kuramı çerçevesinde zarar gören sıfatıyla imalatçıdan tazminat isteyebilecektir. Tüketicinin etki ve egemenlik alanı dışında kalan ve tamamen

³⁴⁸ ERLÜLE, s. 189.

³⁴⁹ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; p. 735.

³⁵⁰ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 150.

³⁵¹ ERLÜLE, s. 190.

³⁵² HAVUTÇU, s. 108.

³⁵³ HAVUTÇU, s. 107.

tesadüfi biçimde ürünle teması olan üçüncü kişiler üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme kuramı çerçevesinde imalatçıya başvuruda bulunamayıp, ancak haksız fiil hükümlerine göre tazminat talep edebileceklerdir.

6.İLLİYET BAĞI

6.1. Tanımı

Konsey Yönergesinin 4. maddesine göre, üründeki bir ayıp nedeniyle zarar görenin, zararı, üründeki ayıbı ve ayıp ile zarar arasındaki illiyet bağıını ispatlamakla mükellef olduğu belirtilmiştir³⁵⁴. Ancak aradaki bu illiyet bağıını ispatlamak her zaman kolay olmayabilecektir, örneğin bir ilacın tüketiciye zararını ispatlamakta olduğu gibi. Bu durumda tüketicinin bu illiyet bağıını ispatlayamaması durumunda zararını tazmin etmesi olanaksızlaşacak, bu durum tüketicinin aleyhine olacaktır. 4. madde illiyet bağıının ispatı için yapılması gerekenleri ve illiyet bağıından ne anlaşılması gerektiğini belirtmemiştir, bu husus üye devletlerin iç hukuklarına bırakılmıştır³⁵⁵. Genelde üye devletlerde hakim olan teori “uygun illiyet bağı” teorisidir ve bu teoriye göre genel hayat deneyimlerine ve olayların normal akışına göre bir zarar belli bir fiilin uygun ve normal bir sonucu gibi karşılanabiliyorsa aralarında uygun bir illiyet bağıının varlığı kabul edilmektedir³⁵⁶.

İmalatçının ürünün vermiş olduğu zarardan sorumlu tutulabilmesi için illiyet bağıını kesen mücbir sebep, üçüncü kişinin ağır kusuru veya zarar görenin ağır kusuru gibi sebeplerin bulunmaması gerekir³⁵⁷. Tehlike sorumluluğunda ispat yükü ters çevrilmiştir, imalatçı ürünün ayıplı olmadığını ve arada bir illiyet bağıının olmadığını ispat edecektir, çünkü işletme organizasyonunda bir eksiklik olup olmadığını en iyi bilebilecek durumda olan imalatçıdır³⁵⁸.

Zarar görenin, zararla ürünün ayıplı olması arasında illiyet bağıının bulunduğunu yani zarara ürünün ayıbının neden olduğunu kanıtlaması, gerek bu

³⁵⁴ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; p. 734.

³⁵⁵ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 153.

³⁵⁶ ERLÜLE, s. 185.

³⁵⁷ ERLÜLE, s. 185.

³⁵⁸ ÖZTAN, s. 293.

ispatın teknik konuları içermesi gerekse imalatçının üretim ile ilgili sırları saklaması sebebiyle bir hayli zor olmaktadır³⁶⁷. Bu ispat ancak konusunda uzman, üretim sürecinin teknik ve komplike yapısı hakkında bilgi sahibi olan bilirkişiler tarafından hazırlanan bilirkişi raporları ile yapılabilmektedir.

6.2. İlliyet Bağını Kesen Durumlar

6.2.1. Zarara Üründeki Ayıpla birlikte Üçüncü kişinin Neden Olması

Yönergenin 8/I. Maddesine göre “rücu haklarına ilişkin milli hukuk hükümleri saklı kalmak üzere, zarara üründeki ayıp ile birlikte üçüncü kişinin fiilinin neden olması halinde imalatçının sorumluluğu azaltılamaz” . Buna göre zarara hem üründeki ayıbın hem de üçüncü kişinin fiilinin birlikte neden olması durumunda imalatçının sorumluluktan kurtulmasına izin verilmemekte ve zararın tamamının imalatçı tarafından giderilmesi öngörülmekle birlikte imalatçının 3. kişiye rücu hakkı saklı tutulmaktadır³⁵⁹. Yönerge, imalatçının 3. kişiye rücu hakkını saklı tutmakla birlikte rücu hakkının varlığı, kapsamı ve ileri sürülme şeklini düzenlemeyerek bu hususta milli hukuk hükümlerine atıfta bulunmuştur. Zararın doğrudan doğruya 3. kişinin sebep olması halinde ise artık imalatçı sorumlu tutulmayacak, 3. kişinin fiilinin etkisiyle zararın sadece artması durumunda ise imalatçı zararın ayıplı ürünün neden olduğu kısmını kanıtlayarak yalnızca bu kısımdan sorumlu tutulacaktır³⁶⁰.

Bazı yazarlara göre imalatçının sorumluluktan kurtuluş kanıtı getirebilmesinin sebebi, üründeki ayıp ile zarar arasındaki nedensellik ilişkisi kesildiği için değil, ürünün ayıplı olması ve ayıp nedeniyle başkalarının hukuken korunan bütünlük değerlerinin tehlikeye atılmamış olması veya imalatçının ayıplı bir ürünü piyasaya sürerek başkaları için tehlike yaratmamış olmasıdır³⁶¹. Havutçu’ya göre de bu nedenle illiyet bağının kesilmesi sebebiyle imalatçının sorumluluktan kurtulabileceğini savunmak hatalı olacaktır.

³⁵⁹ ERLÜLE, s. 186

³⁶⁰ ERLÜLE, s. 187

³⁶¹ HAVUTÇU, s. 133

6.2.2. Zarara Üründeki Ayıpla Birlikte Zarar Görenin veya Onun Sorumlu Olduğu Bir Kişinin Neden Olması

25 Temmuz 1985 tarihli Konsey Yönergesi'nin 8/II. Maddesine göre "Zarara üründeki ayıp ile birlikte zarar görenin veya onun sorumlu olduğu bir kişinin kusuru neden olmuşsa, tüm koşullar dikkate alınarak, yapımcının sorumluluğu azaltılabilir veya kaldırılabilir." Zarar görenin kusuru nedensellik bağına kesecek yoğunlukta ise imalatçının sorumluluktan kurtulabileceğine karar verilebileceği gibi, zarar görenin kusurunun bu yoğunlukta olmaması halinde imalatçının sorumluluğunu zarara etken olan kusurun derecesine göre azaltabilecektir³⁶². Yani somut olayın özellikleri ve tüm koşulları dikkate almak suretiyle bir değerlendirme yapılarak zarar görenin kusurunun tazminatta indirimine mi yoksa imalatçının sorumluluktan kurtulmasına olanak sağlayacağına hakim karar verecektir. Sonuç olarak zarar, zarar görenin sorumlu olduğu kişinin doğrudan kusurlu davranışından doğmuş ise imalatçı sorumluluktan kurtulacak, zarara üründeki ayıpla birlikte zarar görenin sorumlu olduğu kişinin kusurlu davranışı sebep olmuşsa da imalatçı yine sorumlu olacak, ancak onun zararı tazmin yükümlülüğü sorumlu olduğu kişinin zararın oluşumuna ilişkin katkısı oranında indirilecektir. Zarar görenin müşterek kusuru olduğunu ispat yükü ise imalatçıda olacaktır³⁶³.

6.3. İmalatçının Sorumlu Tutulmadığı Haller

AT Yönergesi'nin 7. maddesinin (a) bendi ile (f) bentleri arasında İmalatçının kişi veya şeylerde meydana gelen zararlardan sorumlu olmadığı haller düzenlenmiştir. Yönerge'nin 7. maddesine göre imalatçı;

1. Ürünü kendisinin piyasaya sürmediğini,
2. Durum ve koşullar dikkate alındığında, zarara sebep olan ayıbın ürünün kendisi tarafından piyasaya sürüldüğü sırada var olmadığını veya bu ayıbın sonradan meydana geldiğini,

³⁶² ERLÜLE, s. 187

³⁶³ ÖZTAN, s. 309.

3. Ürünü ne satım veya başka bir ticari amaçla ne de mesleki faaliyeti çerçevesinde üretmediğini veya piyasaya sürmediğini,
4. Ürünün emredici hukuk kurallarına uygun üretilmiş olması nedeniyle ayıplı olduğunu,
5. Ürünün piyasaya sürüldüğü andaki, bilimsel ve teknolojik bilgi düzeyinin, üründeki ayıbı ortaya çıkarmaya yeterli olmadığını,
6. Bir yan parça imalatçısının sorumluluğu halinde ayıbın, yan parçanın işlendiği nihai ürünün imalatından veya nihai ürün imalatçısının verdiği talimatlardan kaynaklandığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilecektir.

İmalatçı her ne kadar objektif olarak meydana gelen zarardan sorumlu ise de Yönerge'nin 7. maddesinde ürünün üretildiği tarihteki teknik ve bilimsel verilere uyularak ürünün piyasaya sürüldüğünün imalatçı tarafından ispatlanması halinde, imalatçının sorumluluktan kurtulabileceği yazılıdır³⁶⁴. Eğer imalatçı bitmiş ürünü piyasaya sürmediği halde ürün bir diğer kişiye zarar verirse bu halde ürünün ayıplı olan parçasını üreten parça imalatçısı zarardan sorumlu olacaktır³⁶⁵. Parça imalatçısı, ürünle ilgili her türlü talimatı ve uyarıları nihai imalatçıya bildirdiğini ve nihai imalatçının bu konuda tüketiciyi bilgilendirmediğini kanıtlayarak sorumluluktan kurtulabilecektir³⁶⁶. AT Yönergesi'nde üreticinin sorumluluktan kurtulma halleri açıkça sayıldığı halde

TKHK'da bu konuda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bazı yazarlara göre imalatçının, imal ettiği bir malın bir tehlikeyi beraberinde getirdiğinin sonradan anlaşılması halinde malikin veya mamulü kendi kullanma alanı altında bulunduranın bilgisindeki noksanlık sebebiyle bir zararın doğması halinde, ürünü kullananın ayıba bağlı tehlikeyi kabul etmesi veya durumu bilmiş olsaydı da yine bunu kabul etme ihtimalinin bulunması halinde sorumluluktan kurtulması mümkün olmaktadır³⁶⁷. Yine ürünün maliyeti ile yaratacağı riziko arasında bir dengenin bulunmaması, yani imalatçının ürünün ayıpsız olması için yapılması gereken

³⁶⁴ MICKLITZ, WEATHERILL, p. 360.

³⁶⁵ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 146.

³⁶⁶ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 146.

³⁶⁷ ÖZTAN, s. 259.

masrafları yapmasının mali yönden kendisinden beklenememesi halinde, imalatçıya kurtuluş beynesi getirerek sorumluluktan kurtulma olanağı yaratılabilmektedir. Bazı yazarlar ise TKHK'nun 4. maddesi Yönergeden daha katı bir tutum sergilemekte, kurtuluş kanıtı getirme imkanı olmadığını kusursuz sorumluluk ilkesinin kayıtsız ve şartsız uygulama getirdiği savunmaktadır³⁶⁸. Ayıplı malın neden olduğu zararlardan sorumluluk Hakkında Yönetmeliğin 7. maddesinde ise AT Yönergesine paralel olan kurtuluş beyanneleri getirilmiş ve belirtilen kurtulma sebeplerinden birinin varlığına dayanan imalatçı bunu ispat etmekle yükümlü kılınmıştır.

6.3.1. Ürünün Başkası tarafından Piyasaya Sürülmüş Olması

Yönerge'nin 7. maddesinin (a) bendine göre imalatçının ürünün başkası tarafından piyasaya sürüldüğünü ispatlaması halinde sorumluluktan kurtulacağı belirtilmiş, piyasaya sürme deyiminden anlaşılması gereken ise Yönergede açıklanmamakla birlikte Yönerge'nin açıklayıcı Memorandumu'nda bunun tanımına gerek olmadığı ve kavramın zaten kendisini açıkladığı ifade edilmiştir³⁶⁹. Baskın olan görüşe göre, dağıtım zincirine verilen yani imalatçının özgür iradesi ile üretim çevresi dışında kalan bir başka kişiye sürüm amacıyla bir ürünün dağıtım zincirine verilmesi anında ürün piyasaya sürülmüş sayılacaktır³⁷⁰. Ürünün piyasaya sürülmesi durumunda imalatçının ürün üzerindeki fiili tasarrufu sona ermekte ve ürünün imalatçının egemenlik sahasından çıkmasıyla toplumda zarar verici olaylar meydana gelebilmektedir. Bu bent kapsamında sorumluluktan kurtulabilme imkanı sadece gerçek imalatçı için değil imalatçı benzeri kişiler için de geçerli olacaktır.

Ürünün piyasaya sürülmesi ayrıca imalatçının çeşidine göre de değişmekte, örneğin bir ham madde ya da yan parça imalatçısının ürünü nihai imalatçıya veya başka bir yan parça imalatçısına vermesi ile veya ithalatçının ürünü ithal etmesi yetmemekte ayrıca ürünü bir dağıtıcı ya da pazarlamacıya da vermesi gerekmektedir. Yine imalatçının iradesi dışında örneğin hırsızlık veya gasp yoluyla ürünün elinden

³⁶⁸ HAVUTÇU, s. 132.

³⁶⁹ ERLÜLE, s. 160

³⁷⁰ ERLÜLE, s. 161.

çıkması hallerinde veya ürünün kalite kontrolü, onarım veya test edilmesi için 3. kişilere geçici olarak ve tekrar iadesi koşulu ile bırakılması halinde ürünün piyasaya sürülmesi gerçekleşmiş olmamaktadır³⁷¹. Örneğin hırsızlar tarafından çalıdıktan sonra piyasaya sürülen ürünün vermiş olduğu zarardan imalatçı sadece haksız fiil hükümlerine göre sorumludur³⁷². Yani imalatçı bu durumda ancak kusuru oranında sorumlu tutulabilecektir.

6.3.2. Ürünün Piyasaya Sürüldüğü Sırada Ayıpsız Olması

Yönerge'nin 7. maddesinin (b) bendi gereğince imalatçı, ürünün piyasaya sürüldüğü esnada zarara sebep olan ayıbın üründe bulunmadığını kanıtlarsa sorumluluktan kurtulacaktır. Yönergede hal ve şartlara göre ayıbın ürünün piyasaya sürüldüğü sırada mevcut olmadığı ifadesi kullanılarak, imalatçının ayıbın ürünün piyasaya sürülmesinden sonra ortaya çıktığını kuvvetli bir olasılık olarak ortaya koyan olayları ispatlaması gerektiği anlatılmaya çalışılmıştır³⁷³. Örneğin imalatçı ürünün piyasaya sürümü zinciri içinde toptancının veya ara satıcının hakimiyet alanında iken saklama koşullarına uyulmadığını, nakliye aşamasında ise özenli davranılmadığını ve hatanın bu sebeple meydana geldiğini ispatladığı aşamada sorumluluktan kurtulacaktır. Ancak bunu ürünün piyasaya sürüldüğü sırada var olan ancak bilim ve tekniğin ürünün piyasaya sürüldüğü anda anlayamadığı gelişim ayıpları ile karıştırmamak gerekir. Bu sorumluluktan kurtulma imkanı daha çok fabrikasyon ayıpları ya da örneğin gıdalarda tüketici tarafından kullanım tarihinin geçirilmesi durumunda olduğu gibi sonradan oluşan ayıplarda mümkün olabilir³⁷⁴. Yapım ayıplarında ise ayıp zaten baştan itibaren vardır ve bu sebeple üründe sonradan oluşan ayıp ile ilgili olarak kurtuluş beyinnesi getirmek mümkün olmayacaktır. Yine kullanma(talimat) ayıplarında da ayıbın başlangıçtan itibaren varlığı kabul edilir ve imalatçının sorumluluktan kurtulma imkanı olmaz. Ancak bazı durumlarda imalatçı, kendi açısından üretimi tamamlanmış bir ürünün dağıtım zinciri içinde başka bir imalatçıya verilmesinden sonra eklenmesi gereken kullanma

³⁷¹ ERLÜLE, s. 162.

³⁷² FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 146.

³⁷³ HAVUTÇU, s. 103.

³⁷⁴ ERLÜLE, s. 164.

kılavuzunun eklenmemesi hali veya imalatçı benzerinin de gerçek imalatçının kendisine iletmesine rağmen kullanım bilgilerini yanlış ya da eksik olarak tüketiciye ifade edilmesi halinde olduğu gibi sorumluluktan kurtulabilecektir³⁷⁵.

Sonuç olarak nihai imalatçı, yan parça veya ham madde imalatçısı, imalatçı benzeri kişiler, ithalatçı veya dağıtıcı gibi her imalatçı tipi için onun eylemi ile bağlantılı olarak ele alınmak kaydıyla, zarara neden olan ayıbın sonradan meydana geldiğini ispatlamaları ile sorumluluktan kurtulmaları mümkün olacaktır.

6.3.3. Ürünün Ticari Amaçla ya da Mesleki Faaliyet Çerçevesinde Üretilmemiş Olması

Yönergenin 7/c maddesinde imalatçı, zarar veren ürünü özel amaçla kendisi veya başkası için ticari bir faaliyet öngörmeksizin ürettiğini kanıtlarsa sorumluluktan kurtulabilecektir. İmalatçı açısından ürünün hem ticari amaçla hem de mesleki faaliyet çerçevesinde üretilmemiş olması halinin birlikte bulunması ve kanıtlanması gerekmektedir³⁷⁶. Özellikle kar elde etmek amaçlı olarak üretilen ürünler ticari amaçla üretilmiş olarak kabul edilirler ve satım veya satım dışında ücret karşılığı gerçekleştirilen kira, finansal kira gibi diğer sürüm şekilleri de ticari amaçlı üretim tanımlaması kapsamına girerler³⁷⁷.

İmalatçının zarara sebep veren ürünün üretilmesi sırasında ne tür faaliyette bulunduğu önem arz eder ve imalatçı çalışma saatleri içerisinde ve işyerinde ürünü meydana getirmişse sorumluluktan kurtulamayacaktır. Ancak iş saatleri dışında boş zamanlarında üretim gerçekleşmişse bu hususu kendisi kanıtlayarak sorumluluktan kurtulabilecek, özel ihtiyaçların karşılanması amacıyla üretilmiş bir ürünün daha sonra kazanç elde etmek amacıyla piyasaya sürülmesi durumunda ise sorumluluktan kurtulamayacaktır³⁷⁸. Yine ticari amaçla üretilen bir ürünün daha sonra kişisel kullanıma tahsis edilmesi halinde ise –örneğin fırında satılmak üzere üretilen

³⁷⁵ ERLÜLE, s.168.

³⁷⁶ ÖZTAN, s. 309.

³⁷⁷ ERLÜLE, s. 167.

³⁷⁸ ERLÜLE, s. 168.

pastaların imalatçısı tarafından evine götürülerek misafirlere ikram edilmesinde olduğu gibi- imalatçı artık bu kurtuluş kanıtına dayanamayacaktır³⁷⁹. Söz konusu kusursuz sorumluluktan ham madde imalatçısı, yan parça imalatçısı ve nihai ürün imalatçısı yararlanabilir, ancak imalatçı benzeri ve ithalatçı ise yararlanamaz. Çünkü imalatçı benzeri de ithalatçı da ticari amaç gütmeyen ve mesleki faaliyet alanları dışına çıkarak faaliyette bulduklarını yani ithalatçı ithal etme eyleminin, imalatçı benzeri de kendisini imalatçı olarak tanıtan ayırt edici bir işaretini ürünün üzerine koyma eyleminin ticari amaç gütmeyenini iddia edemeyeceklerdir³⁸⁰.

6.3.4.Emredici Hukuk Kurallarına Uygun Üretilmiş Olması

Yönerge'nin 7. maddesine göre ise imalatçı eğer devlet otoritesi tarafından verilen talimatlar ve düzenlemeler doğrultusunda ürünü imal etmiş ise sorumlu olmayacaktır³⁸¹.

Yönerge tasarısında, imalatçının üretimde bulunduğu branşa ilişkin DIN veya ISO gibi teknik standartlara uygun imalat yapıldığında ürünün ayıpsız nitelendirilmesi önerilmiş, ancak Yönergede bu kabul edilmediği için bu tür teknik standartlar hukuk kuralı haline gelmemiş ve tavsiye niteliğinde kalmıştır³⁸². Bu tür teknik standartların hukuki bağlayıcılıkları olmadığı için imalatçı da bu standartlara uygun imalat gerçekleştirdiği gerekçesi ile ayıplı ürünün sebep olduğu zarardan sorumlu olmadığını iddia edemeyecektir.

Teknik standartlardan farklı olarak hukuki bağlayıcılıkları bulunan ürünlerin güvenilirliğine ilişkin yasal düzenlemelerdeki standartların altında üretimde bulunan imalatçı ise bu ürün ayıplı sayılacağı için hem Yönerge çerçevesinde hem de haksız fiil hükümlerine göre sorumlu sayılacaktır³⁸³. İster tavsiye niteliğinde teknik düzenlemelere ilişkin olsun isterse ürün güvenilirliğine ilişkin yasal düzenlemelere uyulmuş olsun yine de imalatçı Yönergeye göre sorumlu olacaktır.

³⁷⁹ HAVUTÇU, s. 103.

³⁸⁰ ERLÜLE, s. 168.

³⁸¹ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 143.

³⁸² ERLÜLE, s. 169.

³⁸³ ERLÜLE, s. 170.

Ancak, imalatçı yasalar uyarınca belli bir tarzda üretimde bulunmakla yükümlü kılındığı hallerde yasalarda kesin olarak belirlenmiş bu üretim tarzında üretim yapar ve bu ürün bir mala veya şeye zarar verirse bu durumda sorumlu tutulmayacaktır. Yine imalatçının uyulması zorunlu olmayan teknik düzenlemelere uymak veya kamusal makamların sadece onay veya izin vermeye yönelik faaliyetleri bu kapsama girmeyecek ve imalatçı yetkili makamlardan onay aldığı gerekçesiyle sorumluluktan kurtulamayacaktır³⁸⁴. Emredici hükümlere uyulması sonucu ayıp doğarsa imalatçının kurtuluş beyinnesi getirebilmesi yalnızca imalat ayıplarında mümkün olup, talimat ayıpları gibi diğer ayıp türlerinde mümkün görünmemektedir. Yönergedeki emredici kurallardan kasıt, üretim tarzının içeriğini kesin olarak tanımlayan kurallardır ve bu söz konusu kuralların hukuki bağlayıcılıklarının bulunması gereklidir. Hukuki bağlayıcılığı olan kurallar, kanun, tüzük ve yönetmelikler olup, bunlardan ne anlaşılması gerektiği ise çıkarıldıkları üye devletlerin hukukuna göre belirlenecektir.

6.3.5. Ürünün Piyasaya Sürüldüğü Andaki Bilimsel ve Teknolojik Bilgi Düzeyinin Üründeki Ayıbı Ortaya Çıkarmaya Yeterli Olmaması

Yönergeye göre, imalatçı ürünün piyasaya sürüldüğü andaki bilimsel ve teknolojik bilgi düzeyinin ürünün ayıbını ortaya çıkarmaya yeterli olmadığını kanıtlayarak doğan zarardan sorumluluktan kurtulacaktır. Ancak söz konusu durum ile gelişim tehlikeleri arasında ayırım yapılmış ve gelişim tehlikelerini kanıtlayarak imalatçının sorumluluktan kurtulması kabul edilmemiştir. Bununla beraber Yönerge, üye devletlere isterlerse imalatçının kusursuz sorumluluğunu gelişim tehlikelerini kapsayacak şekilde genişletme imkanı da tanımıştır. Ürünün piyasaya sürüldüğü zamandaki bilim ve teknoloji ile ayıbın tespitinin mümkün olmadığı durumlarda gelişim ayıbından söz edilir ve bu tehlikeler yapım ayıbının özel bir hali olarak kabul edilir³⁸⁵. Ürünün imalatçı tarafından piyasaya sürülmesi sırasında bilimin ve teknolojik gelişmenin ışığında bozuk olarak nitelendirilmesi söz konusu olmasa bile, bu nesnenin neden olacağı zararlardan dolayı imalatçının yapılacak düzenlemeler ile

³⁸⁴ HAVUTÇU, s. 104.

³⁸⁵ ERLÜLE, s. 173.

sorumlu tutulacağı Yönerge’de kabul edilmiştir³⁸⁶. Yönergenin 15(1)(b) maddesine göre “7(c) maddesini değiştirmek suretiyle, bu maddenin 2 paragrafındaki usule uyarak, mevzuatında üreticinin ürünün pazara sürüldüğü sıradaki bilimsel ve teknolojik düzeyin ayıbı bulmaya yeterli olmadığını kanıtlarsa bile sorumlu olmasını sağlayacak düzenlemeler yapabilir.” hükmü getirilmiştir. Buna rağmen Lükemburg dışındaki tüm üye devletler bu hükmü uygulama gereği duymamışlardır³⁸⁷. AB Komisyonuna göre ise imalatçının, ürün piyasaya sürüldüğü zaman hiç kimsenin bu ayıbı keşfetmesinin mümkün olmadığını kanıtlaması halinde sorumluluktan kurtulma imkanı mevcuttur³⁸⁸. İmalatçının, piyasaya sürdüğü sırada bozuk olan, ancak bozukluğu ve doğurduğu tehlikeler daha sonra bilim ve teknolojinin sonucunda anlaşılan ürünlerin neden olduğu zararlardan dolayı da durumu bilmese hatta bilmesine olanak bulunmasa bile sorumluluğu devam edecektir³⁸⁹. Ürünün piyasaya çıktığı anda ayıplı olması sadece imalatçı açısından değil objektif olarak herkes için bilim ve tekniğin ulaşılmış olduğu düzey itibarıyla anlaşılabilir olması haline imalatçı kurtuluş beyanesi getirebilecektir. Söz konusu maddedeki bilimsel düzey, teorik bilgilerin bilinme olanaklarını, teknik bilgi düzeyi ise uygulamada edinilen deneysel kriterleri ifade etmektedir³⁹⁰. Öğretide bilimsel eserlerde yayımlanmak suretiyle kamunun bilgisine sunulan bilimsel ve teknik bilgilerin bunların tespitinde kullanılabilmesi kabul edilmektedir. Ayrıca bilim ve teknik bilgi düzeyinin belirlenmesinde de yalnızca üretimi gerçekleştiren imalatçının ülkesindeki gelişmelerin dikkate alınması yetmeyecek olup, bilim ve tekniğin uluslar arası alanda ulaştığı düzeyin baz alınarak bir değerlendirme yapılması gerektiği savunulmaktadır. Bilim ve tekniğin ulaştığı düzey anlık ve dinamik olup, devamlı değiştiğinden bilim ve tekniğin düzeyin belirlenmesi için her somut olay kendi içinde ve onu çevreleyen bilimsel ve teknik veriler dikkate alınarak değerlendirilecektir.

Gelişim ayıbının tespitinde ürünün piyasaya sürüldüğü an dikkate alınacak olup, seri halde üretim yapılan ürünlerde belli bir ürün tipinin üretimi aşamasında

³⁸⁶ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, İstanbul, 1980, s.133.

³⁸⁷ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 148.

³⁸⁸ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 148.

³⁸⁹ Avrupa Hukuku Araştırma ve Eğitim Merkezi, İkinci Avrupa Hukuku Haftası, İstanbul, 1980, s. 141.

³⁹⁰ ERLÜLE, s. 175.

ürünün ayıplı olduğunun anlaşılması durumunda imalatçı artık bu kurtuluş beyinnesini ileri sürerek sorumluluktan kurtulamayacaktır³⁹¹. Sonuç olarak gelişim ayıbının varlığına dayanarak sorumluluktan kurtulmak isteyen imalatçı, ürünün piyasaya sürüldüğü anda ayıpsız olduğunu değil, ürünün o anda ayıplı olduğunu ancak bu ayıbın bilim ve tekniğin o anda sunmuş olduğu olanaklar dahilinde anlaşılmasının mümkün olmadığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilecektir. Ayıplı malın neden olduğu zararlardan sorumluluk Hakkında Yönetmeliğin 7. maddesinin (e) bendi gereğince de imalatçının mal piyasaya sürüldüğünde mevcut bulunan bilimsel ve teknolojik bilgilerin, ayıbın varlığının bilinmesine imkan vermemesi halinde sorumluluktan kurtulabilecektir. Aynı Yönetmeliğin 6. maddesinin son bendinde ise bilim ve teknolojiye ulaşılan düzeyin, malın piyasaya sunulmasından sonraki 10 yıl içinde ayıplı olduğunun tespit edilmesine imkan tanınması halinde imalatçının bu olası zararlı sonuçlarını ortadan kaldırmak için azami çabayı sarf etmemesi durumunda 7. maddenin birinci fıkrasının (e) bendinde ve son fıkrasında yer alan sorumluluktan kurtulma sebeplerini ileri süremeyecektir.

6.3.6. Yan Parçanın Ayıplı Olmasının, Yan Parçanın İşlendiği Nihai Ürünün Yapımından veya Nihai Ürün Yapımcısının Verdiği Talimatlardan Kaynaklanması

Yönergenin 7(f) maddesinde göre imalatçı “Bir bütünleyici parçanın üreticisinin sorumlu olduğu hallerde, ayıbın parçanın takıldığı veya yerleştirildiği ürünün çiziminden veya ürünün üreticisi tarafından verilen talimatlardan kaynaklandığını kanıtlarsa sorumlu tutulmayacaktır.

Kimi yazarlara göre burada imalatçıya, ya yan parçanın işlendiği nihai ürünün yapımında ayıp olduğunu ya da ayıbın nihai ürün imalatçısının verdiği talimatlardan kaynaklandığını ispatlama yükümlülüğü getirilmiştir. İlk olarak yan parçanın ayıplı olmamasına karşın, nihai ürünün imalatından kaynaklanan bir nedenden ötürü nihai üründe kendisine atfedilen işlevi yerine getirememesi hali mevcuttur. Yönerge'nin 7/b. Maddesine göre imalatçının, ayıbın ürünün yapımı esnasında var olmadığını

³⁹¹ ERLÜLE, s. 178.

kanıtlayarak sorumluluktan kurtulma imkanı var iken ayrıca bu maddenin düzenlenmesi gereksiz görülmüş ve yan parça yapımcısının da 7/b maddesinden yararlanma imkanı olduğu için bu düzenlemenin sadece açıklayıcı bir işlev üstlendiği kabul edilmiştir³⁹². Yönetmeliğin 7/f maddesindeki diğer sorumluluktan kurtulma imkanı veren durumda ise, ürün imalat esnasında ayıplı olmakla birlikte bu ayıp nihai ürün imalatçısının yan parçanın imalatı ya da üretimine ilişkin olarak vermiş olduğu talimatlarından kaynaklanmaktadır ve bu durumun yan imalatçı tarafından kanıtlanması ile kendisine özel bir kurtuluş imkanı tanınmıştır. Yan parça imalatçısının nihai imalatçının talimatları doğrultusunda üretim gerçekleştirmesi durumunda yan parça imalatçısı ürünün yapımına ilişkin planlara müdahale edemiyordur ve nihai ürün imalatçısına bağımlı olarak faaliyet gösteriyordur. Ancak yan parça imalatçısı nihai ürünün imalatına ilişkin planlara müdahale edebiliyorsa artık nihai ürün imalatçısının talimatları doğrultusunda hareket ettiği söylenemez ve artık nihai ürün imalatçısının talimatları doğrultusunda hareket ettiğinden bahisle sorumluluktan kurtulamayacaktır. Yönergenin 7/f maddesindeki ilk durumda, yan parça imalatçısı, ürünün piyasaya sürüldüğü anda ayıplı olduğunu kanıtlayacak, ikinci durumda ise yine yan parça imalatçısı ayıbın nihai parça imalatçısının talimatları sonucu oluştuğunu kanıtlayacaktır³⁹³. Nihai imalatçı ise üründeki ayıbın tüketicinin kendisine vermiş olduğu talimatlardan kaynaklandığını iddia ederek sorumluluktan kurtulamayacaktır³⁹⁴. Öğretide ise Yönerge'nin 7/f maddesindeki kurtuluş beyanesinin ham madde imalatçısı için de geçerli olduğu kabul edilmektedir.

Ayıplı ürünün kişiye ve şeye verdiği zararlar, gün geçtikçe azalacaktır, çünkü dikkatlice yapılan tasarımlar ve ürünler konusunda elde edilen deneyimler ile zararı oluşturabilecek ürünler yerine daha güvenilir ürünler üretilmeye başlanacaktır³⁹⁵.

³⁹² ERLÜLE, s. 180.

³⁹³ ERLÜLE, s. 183.

³⁹⁴ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 149.

³⁹⁵ OOSTERHUIS, RUBIC, SCHOLL, p. 193.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İMALATÇININ SORUMLULUĞUN SONUÇLARI

1. SORUMLULUĞU SINIRLAYAN VEYA ORTADAN KALDIRAN KAYITLAR

AT-Konsej Yönergesi'nin 12. maddesinde imalatçının zarar görene karşı bu Yönerge'den kaynaklı sorumluluğunun bir sorumsuzluk kaydı ile sınırlandırılmayacağı veya kaldırılmayacağı ve Yönergeye ilişkin açıklayıcı memorandumda da bu tür sonuçlar doğuran kayıtların ise batıl sayılacağı belirtilmiştir. Yönerge'nin bu hükmü imalatçı ile zarar gören arasında geçerlilik bulacak, ancak imalatçı sayılan nihai imalatçı, yan parça imalatçısı, ham madde imalatçısı, imalatçı benzeri, ithalatçı ve benzeri kişiler arasında dağıtım zincirinde, sözleşme özgürlüğü çerçevesinde rücu hakkından vazgeçme veya benzer diğer sözleşmeler yapılması suretiyle imalatçılar arasındaki ilişkilerin bir kayıtla sınırlanması veya ortadan kaldırılması mümkün olabilecektir³⁹⁶.

TKHK'da ise bu konuda bir düzenleme bulunmamakla birlikte TKHK'nun Avrupa Birliği Konseyi'nin ve Avrupa Birliği Bakanlar Komitesi'nin programlarının ve ilke kararlarının temel aldığından Yönerge'nin ilgili maddesinin TKHK açısından da geçerli olduğu kabul edilmelidir. TKHK'nın 4. maddesinin VII. Ve VIII. Fıkralarına göre "Satışa sunulacak kullanılmış, tamir edilmiş veya ayıplı mal üzerine veya ambalajına, imalatçı veya ayıplı mal üzerine veya ambalajına imalatçı veya satıcı tarafından alıcının kolaylıkla okuyabileceği şekilde özürdür ibaresini içeren bir etiket konulması zorunludur. Bu durum, tüketiciye verilen fatura, fiş veya satış belgesi üzerinde de gösterilir" ifadesi ile satıcının sorumluluktan kurtulmasına olanak sağlanmıştır. Aynı Kanunun 4/VIII. Maddesinde ise "Yalnızca ayıplı mal satan veya işyerinin bir kat ya da reyon gibi bir bölümünü sürekli olarak ayıplı mal satışına tahsis etmiş olan satıcılara VII. Fıkra hükmü uygulanmaz" hükmü yer almaktadır. Ayıplı mal satışa sunulmuş ise üzerinde özürdür ibaresinin yer alması gerekir, ancak özürdür ibaresinin olmaması durumunda ve mal ayıplı ise ancak tüketicinin

³⁹⁶ ERLÜLE, s. 202.

bilebileceği şekilde tahsis edilmiş yerlerde ürünün ayırt edilmiş olması halinde özürdür ibaresinin yer alması gerekli değildir³⁹⁷. Ürünün defolu yani özürlü olması halinde bu durumun fatura, fiş veya satış belgesi üzerine yazılması TKHK'nun 4. maddesi gereğince zorunludur ve 2003 yılında yapılan kanun değişikliği ile güvenli olmayan malların özürdür etiketiyle piyasaya sürülemeyeceği belirtilmiştir³⁹⁸.

Bazen de malın miktarındaki eksiklikte olduğu gibi satıcı, sözleşmedeki şartlara uygun biçimde malı teslim etmiş olmasına rağmen bu aykırılık ayıp kavramına girmemektedir³⁹⁹. Bu durumda, alıcının BK. 96. maddesine göre eksik ifa dolayısıyla tazminat davası açma hakkı doğacaktır. Yine kararlaştırılan mal yerine başka bir malın teslim edilmesi durumu da ayıp kavramı içersine girmemekte ve gereği gibi ifa etmemekten dolayı satıcının tazminat ödeme yükümlülüğüne yol açmaktadır⁴⁰⁰.

Yine Türk Hukuku'nda Ayıplı malın neden olduğu zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik'in sorumsuzluk kaydı başlıklı 8. maddesinde sözleşme metninde veya müstakil herhangi bir belgede tüketicinin bu Yönetmelikte yer alan, haklarını kullanmaktan feragat ettiğine dair veya imalatçının bu Yönetmelikten kaynaklanan yükümlülüklerini sınırlayan veya ortadan kaldıran kayıtların geçersiz olduğu açıkça yazılmıştır.

2. TÜKETİCİLERİN HAK ARAMA YOLLARI

Tüketici ihtilafları için külfetli, uzun zaman alıcı ve masraflı olan adli yollara başvuru imkanı yanında mahkeme dışı çözüm yolları da geliştirilmiştir. AB Yargılama sistemi ve Yönerge'nin 5(3) maddesi gereği imalatçının sorumluluğundan

³⁹⁷ www.toprakisveren.org.tr/yayin/farukacar.htm, ACAR, Faruk; s. 3.

³⁹⁸ DERYAL, s. 48.

³⁹⁹ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 42.

⁴⁰⁰ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 42.

kaynaklı olan davalar zararın meydana geldiği yerde açılmalıdır⁴⁰¹. Gerek iç Pazar dahilinde mesafeli satışların ve internet aracılığı ile satışların artması gerekse tüketicinin pahalı ve zaman alması nedeniyle hakkını aramada zorlanmasından dolayı 1998 yılında Komisyon tüketici ihtilaflarının mahkeme dışında çözümlenmesi konusunda bir bildiri yayımlamış ve Avrupa Mahkeme dışı ihtilaf çözüm ağını teşvik etmiştir⁴⁰². Özellikle imalatçının sorumluluğu konusunda tüketicilerin Yönergeler dışında gerek sözleşmeye dayalı veya sözleşmeye dayalı olmayan sorumluluk ilkelerine göre iç hukuk yolları ve diğer düzenlemeler doğrultusunda başvurularda bulunabileceği belirtilmiş, bunlara başvurmaları halinde ise ikinci kez ayrıca Yönergeler doğrultusunda haklarını talep etmeleri ise Yönerge'nin 13. maddesi ile engellenmiştir⁴⁰³. Belirlenen ilkeler olan bağımsızlık, şeffaflık, hısmına saygı, etkinlik, yasallıklar, özgürlük ve temsil ilkelerinin uygulanması ile davalara daha basit ve hızlı bir şekilde bakılmasının yanı sıra hakkaniyete uygun ve bağımsız olarak davaların sonuçlandırılması sağlanmıştır. Bu ağın oluşturulmasındaki amaç, sınır ötesi sorunla karşılaşılan tüketiciye, sağlayıcının ülkesindeki kontak noktasıyla ulusal sistemleri ile ilgili bilgi edinebilmesinin ve şikayet ile ilgili Mahkeme dışı ihtilaf çözüm planına kolay ve hızlı bir şekilde ulaşılmasını sağlamaktır⁴⁰⁴. Öte yandan Avrupa Birliği ülkelerinde İspanya dışında özel yetkili tüketici mahkemeleri kurulmamış, genel mahkemelerin görevi devam etmiştir⁴⁰⁵.

Yukarıda bahsi geçen Avrupa Mahkeme Dışı Ağı, 05.05.2000 tarihinde Lizbon'da başlatılmıştır. Avrupa Mahkeme dışı ağı yani EEJ-Net, üye devletler tarafından bildirilen organlardan ve ulusal yönlendirme bürolarından oluşmakta olup, merkeziyetçilikten uzaklaştırılmış gayri resmi bir organdır. EEJ-Net 'in başlangıç noktası olan yönlendirme bürolarında başvurular ücretsiz veya cüzi miktarda olup, her bir şikayet konusuna göre sorular özel alt ağlara bağlı olarak en etkili ve basit yolla çözüme kavuşma imkanına sahiptir.

⁴⁰¹ FOLSOM, LAKE, NANDA, p. 142.

⁴⁰² ÇAĞLAR, s. 49.

⁴⁰³ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; p. 736.

⁴⁰⁴ ÇAĞLAR, s. 51.

⁴⁰⁵ ZEVKLİLER, s. 242.

1991 yılında Komisyon, yerel yetkililerle birlikte sınır ötesi sorunlara çözüm bulmak amacıyla sınır bölgelerinde sınır ötesi anlaşmazlıklarda tüketicilere bilgi sunma ve haklarını arama konusunda yardımcı olmak amacıyla Avrupa Bilgi Merkezleri kurmuştur⁴⁰⁶. Avrupa Bilgi Merkezlerine tüketici ihtilaf konularının çözümü ile ilgili ilk başvurusunu yaparak bu konuda tavsiye ve yardım alır, burada tüketici gerekli mercilere yönlendirilir ve Merkez tüketicilerin bilgilendirilme ve eğitimi konusunda da görevlidir.

Söz konusu ağın içindeki iletişimin son derece hızlı olması için ve ulusal irtibat noktasında ilk durak olarak hizmet etmesi için Yönlendirme büroları kurulmuştur. Yönlendirme bürolarının görevi, tüketicileri bilgilendirme, onlara yardım sağlama ve tüketici politikasını yönlendirenlere destek sağlamaktır.

Alternatif İhtilaf Çözümleri ise ihtilafların mahkemede dava açmak yerine hakem, erken tarafsız değerlendirme, uzman görüşü, arabuluculuk ve uzlaşma gibi usulleri kapsayan organlarla çözümlenmesi yoludur⁴⁰⁷.

AB 1985 tarihli Yönerge'nin 21. maddesinde Komisyona Yönergeyi uygulamaya görevi verildiği ve 5 yılda bir Konseye bu konuda rapor sunması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁰⁸.

TKHK'unda ise dava aşamasına gelinmeden Tüketiciler ile ilgili önlemlerini almaya ancak TKHK'nun üçüncü kısmında yer alan tüketici kuruluşları, Tüketici Konseyi, Tüketici Sorunları Hakem Heyeti, Reklam Kurulu ile sağlamaya çalışılmıştır. Tüketici Konseyi, ayrı bir tüzel kişiliği olmayan ve kural olarak yılda bir kez toplanan danışma kurulu olup, Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı ile diğer bakanlıklar arasında koordinasyonu sağlar. Reklam Kurulu, ticari reklam ve ilanların Kanununun 16. maddesi doğrultusundaki ilkeleri belirler ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bu ilkeleri bildirerek, reklamların bu ilkelere uyup uymadığını denetler.

⁴⁰⁶ ÇAĞLAR, s. 54.

⁴⁰⁷ ÇAĞLAR, s. 60.

⁴⁰⁸ LASOK, Dominik; LASOK, Kpe; p. 737.

Tüketici Sorunları Hakem Heyeti ise, her yıl Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenecek belli mal ve hizmet bedeli tutarındaki uyuşmazlıklarda öncelikle başvurulması gereken kurum olarak çalışır. Yargıtay'ın içtihatlarında belirttiği üzere satıcıların tüketici aleyhine açacağı davalar genel mahkemelerde görülecek alacak davaları olduğu için, bu gibi olaylara TKHK uygulanmayacaktır⁴⁰⁹.

TKHK'nun 24. maddesinde satışa sunulan bir seri malın ayıplı olması halinde Bakanlığın, Tüketiciler veya tüketici örgütlerinin ayıplı seri malın üretiminin ve satışının durdurulması, satış amacıyla elde bulunduranlardan toplatılması için dava açabilecekleri; satışa sunulan bir seri malın ayıplı olduğunun mahkeme kararıyla tespit edilmesi halinde malın satışının geçici olarak durdurulacağı, mahkeme kararının tebliği tarihinden itibaren en geç üç ay içinde ürünün ayıbının kaldırılması için imalatçı veya ithalatçı firmanın uyarılacağı, malın ayıbının ortadan kalkmasının imkansız olması halinde ürünün imalatçı veya ithalatçı tarafından toplanacağı veya toplattırılacağı; toplanan malların taşıdığı risklere göre kısmen veya tamamen imha edileceği veya ettirileceği hükmü yer almaktadır⁴¹⁰.

Yine TKHK'a göre mal ve hizmetlerin belirlenen standartlara uygunluğunu denetleme görevi Sanayi ve Ticaret Bakanlığına verilmiş olup, yapılan denetimlerde standarda uymayan mal ve hizmet üretilmesi durumunda 25. maddeye göre para cezasına, işyerinin kapatılmasına, mala el konulmasına ya da ürünün toplatılmasına karar verileceği yazılıdır⁴¹¹. Para cezaları idari niteliktedir ve tebliğ tarihinden itibaren 7 gün içerisinde yetkili idari mahkemelerinde itiraz edilebilir. Yine TKHK'na göre satışa sunulan bir seri malın ayıplı olması durumunda Bakanlık veya tüketici örgütleri ayıplı seri malın üretiminin ve satışının durdurulması ve satış amacıyla elinde bulunduranlardan toplatılması için dava edebileceklerdir⁴¹².

TKHK'nun 26. maddesine göre mecburi standartlarına aykırı imal edilen malın, tüketicinin can ve mal güvenliği ve sağlığı ile doğrudan ilgisinin bulunması ve

⁴⁰⁹ ZEVKLİLER, s. 246.

⁴¹⁰ HAVUTÇU, s. 144.

⁴¹¹ ATASOY, TAŞKIN, ACAR, s. 102.

⁴¹² ATASOY, TAŞKIN, ACAR, s. 104.

standardına intibak ettirilmesinin imkansız olması halinde tüketici mahkemesinin doğrudan veya Bakanlığın başvurusu üzerine üretim ve satışın engellenmesi için işyerinin kapatılmasına ve malın müsaderesine ve gerektiğinde tüketim ve kullanım amacıyla elinde bulunduranlardan toplatılmasına karar verilebileceği belirtilmiştir⁴¹³.

İmalatçının sorumluluğu ile ilgili olarak uygulanacak hukuk, her ne kadar ayıplı ürünün parçalarının başka başka yerlerde imal edilmesinde olduğu gibi tespit etmesi hayli güç olsa da ayıplı ürünün imal edildiği yer hukukudur⁴¹⁴.

3. ZAMANAŞIMI

AT Konsey Yönergesinin 10. maddesine göre “Üye devletler, bu Yönergeden doğan zararı giderim taleplerinin davacının zararı, ayıbı ve yapımcının kimliğini öğrendiği veya öğrenmesi gerektiği günden itibaren üç yıllık bir sürenin geçmesiyle zamanaşımına uğrayacağını mevzuatlarında düzenleyeceklerdir.” Söz konusu maddedeki üç yıllık süre, zarar görenin zarara ıtıla, ürünün ayıplı olduğunu öğrendiği ve imalatçının kimliğini öğrendiği ya da makul olarak öğrenmesi gerektiği günden itibaren işlemeye başlayacaktır⁴¹⁵. Zarar görenin ihmalden ötürü ayıbı, zararı ve imalatçının kimliğini öğrenememesi durumunda da zamanaşımı işleyecek olup, bu durum zamanaşımının başlamasında menfaati olan imalatçı tarafından ispat edilecektir⁴¹⁶. Zarar verenin kim olduğunun öğrenilmesi hem zarar verenin kimliğinin hem de nerede ikamet ettiğinin öğrenilmesi anlamına gelmektedir⁴¹⁷. Yani zarar gören zarar verene karşı dava açabilmesi için gereken bilgilere sahip olmalıdır.

Yine Yönergenin 10/II. Maddesine göre zamanaşımının durması veya kesilmesine ilişkin hukuk kurallarında üye devletlerin iç hukuklarının geçerli olacağı belirtilmiştir. Danimarka’da bu üç yıllık zamanaşımı sadece imalatçısının

⁴¹³ GÖKÇEN, s. 26.

⁴¹⁴ ÖZSUNAY, Ergun; The Liability of Producer in Turkish Law, Avusturya ve Türkiye’de Tüketicinin Korunması, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mukayeseli Hukuk Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul, 1983, p. 80.

⁴¹⁵ ÖZTAN, s. 313.

⁴¹⁶ ERLÜLE, s. 207.

⁴¹⁷ RALPH, LAKE, NANDA, p. 155.

Yönerge'den kaynaklanan sorumluluğu için değil aynı zamanda haksız fiil ve sözleşmeye dayalı sorumluluğu için de söz konusudur⁴¹⁸.

26 Mayıs 1999 tarihli Tüketim Mallarının Satımında Ayıp ve Garanti Problemleri ile İlgili Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönergesi, 2 yıllık bir zamanaşımı süresi içinde tüketicinin sahip olduğu haklarını kullanılacağını belirtmekte olup, malın tesliminden itibaren 6 aylık süre içerisinde ortaya çıkan ayıpların aksi kanıtlanmadıkça ve malın niteliğine ve ortaya çıkan ayıbın niteliğine ters düşmedikçe malın teslimi sırasında var olduğuna dair bir karine getirmektedir⁴¹⁹. Yine aynı Yönergeye göre indirimli mal satışında tarafların yapacakları sözleşme ile ayıptan dolayı doğacak talep sürelerini 1 yıla indirebilecekleri hükme bağlanmıştır.

TKHK'nun 4/IV. Maddesine göre ise "Satıcı daha uzun bir süre için garanti vermemiş ise, ayıplı maldan veya ayıplı malın neden olduğu her türlü zararlardan dolayı açılacak davalar, ayıp daha sonra ortaya çıkmış olsa bile malın tüketiciye teslimi tarihinden itibaren iki yıllık zamanaşımına tabidir. Ancak satıcı, satılan malın ayıbını tüketiciden hile ile gizlenmişse iki yıllık zamanaşımı süresinden yararlanamaz." Belirtilen bu süre tüketici lehine sözleşme ile uzatılabilecek ancak kısaltılamayacak veya kaldırılamayacaktır⁴²⁰.

Yine TKHK'nun 4/4. maddesi gereğince göre ayıplı malın neden olduğu her türlü zarardan dolayı yapılacak talepler ise 3 yıllık zamanaşımına tabidir. Bu talepler zarara sebep olan malın piyasaya sürüldüğü günden başlayarak 10 yıl sonra ortadan kalkar. Ancak satılan malın ayıbı, tüketiciden satıcının ağır kusuru veya hile ile gizlenmişse zamanaşımı süresinden yararlanamaz." Taraflardan birinin tüketici olduğu sözleşmelerde ister olağan ister ticari satımlarda olsun satılan malın ayıplı olması dolayısıyla açılacak davalar 2 yıllık zamanaşımına tabidir. TKHK'nun 4/4. maddesine göre ayıba karşı sorumlulukta zamanaşımı süresi konut veya tatil amaçlı taşınmaz mallarda 5 yıl olarak belirlenmiştir⁴²¹. Bu maddede öngörülen 2 yıllık

⁴¹⁸ RALPH, LAKE, NANDA, p. 155.

⁴¹⁹ ÖZDEMİR, s. 446.

⁴²⁰ KÖSE, s. 64.

⁴²¹ www.toprakisveren.org.tr/yayin/farukacar.htm, ACAR, Faruk; s.3.

zamanaşımı imalatçının ayıba karşı tekeffülden doğan sorumluluğu yani seçimlik hakların kullanılması için geçerlidir, 3 yıllık zamanaşımı süresi ise tazminat isteminin tabi olduğu zamanaşımıdır⁴²². Havutçuya göre zamanaşımı süresinin başlangıcı tüketiciye malın teslim edildiği tarih olarak düşünülse de başlangıcın zararın ve sorumluluğun öğrenildiği tarihte başlaması uygun olacaktır.

Taraflardan birinin tüketici konumunda bulunmadığı olağan satımlarda ise BK 207/I maddesi gereğince ayıp dolayısıyla satıcıyı sorumlu tutmak üzere açılacak davaların teslimden itibaren 1 yıl içinde açılması gerekmektedir⁴²³.

Bununla birlikte taraflardan hiçbirinin tüketici konumunda olmadığı ticari satımlarda, ayıptan dolayı satıcının sorumluluğuna başvurma süresi TK'nun 25/IV. Maddesine göre teslimden başlayarak 6 aydır. BK. 96. maddesine göre sözleşmeye aykırılıktan dolayı tazminat isteme durumunda ise dava zamanaşımı BK 125. maddeye göre 10 yıldır⁴²⁴. BK 132-136. maddeler arasındaki zamanaşımının kesilmesi ve durması ile ilgili hükümler TKHK'nın uygulanması açısından da uygulama alanı bulmaktadır. Hizmet sözleşmelerinde hizmetin ilişkin olduğu sözleşme başkaca bir zamanaşımı süresi getirmiyorsa 10 yıllık genel zamanaşımı süresi uygulanmaktadır.

Her ne kadar TKHK'daki zamanaşımı sürelerinin tüketici lehine uzatılabileceği öngörülmüşse de TK m. 25/IV'deki ticari satımlarda 6 aylık sürenin uzatılabilmesi imkanı tanınmamıştır. TKHK'nun uygulamasında tüketici sözleşmeleri açısından tüketicilere karşı olan sorumluluğu sınırlayan ya da ortadan kaldıran kayıtların geçerli olmadığı kabul edildiğine göre zamanaşımı süresi de kısaltılmayacak ancak tüketici lehine uzatılabilecektir⁴²⁵.

⁴²² HAVUTÇU, s. 134.

⁴²³ ERLÜLE, s. 208.

⁴²⁴ ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, YAZMAN, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 53.

⁴²⁵ ERLÜLE, s. 210.

Zamanaşımı malın tesliminden itibaren başlayacak, geciktirici şarta bağlı sözleşmelerde teslim gerçekleşse dahi şartın gerçekleşmesi ile, muayyen vadelerde teslim şartıyla satışta her vadede teslim edilen ayıplı mal için zamanaşımı ayrı tarihlerde başlayacaktır⁴²⁶. Garanti süresinin akitte zamanaşımı süresinden uzun olması durumunda zamanaşımı da belirtilen süre kadar uzamış sayılacaktır. Satılan malın ayıbı, tüketiciden satıcının ağır kusuru veya hile ile gizlenmişse bu zamanaşımı süresinden yararlanmak mümkün olmayacaktır. Ayıbın kusur veya hile ile gizlenmesi halinde tüketicinin TKHK'daki dört seçimlik haktan birini kullanabilmesi açısından 30 gün içinde başvurmak gibi bir yükümlülüğü de olmayacak, gizli ya da gizlenmiş ayıbı ne zaman fark ederse sorumlulara başvurmak hakkına sahip olacaklardır⁴²⁷. Tüketicinin zamanaşımı süresinde seçimlik haklarını kullanmaması satıcının ayıpları gidereceğine dair alıcıya güven vermesi sonucu olmuş ise satıcı kötüniyetli sayılacak ve zamanaşımı definde bulunamayacaktır. Yine malın ayıplı olduğu tüketici tarafından bilinmemesi gerekecek, bilerek ayıplı mal alan tüketicinin seçimlik haklardan yaralanması dürüstlük ilkesi ile bağdaşmayacak, ancak bu durumda dahi ayıplı malın neden olacağı zararlardan dolayı sorumluluk ve tazminat yükümlülüğü TKHK'nun 4/V. maddesi gereği devam edecektir⁴²⁸.

Yine Türk Hukuku'nda Ayıplı malın neden olduğu zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik'in zamanaşımı başlıklı 9ayıplı malın neden olduğu her türlü zarardan dolayı yapılacak taleplerin zarar görenin maldaki ayıbı veya imalatçının kim olduğunu öğrendiği veya öğrenebileceği günden itibaren 3 yıllık zamanaşımına tabi olduğu yazılıdır.

4. HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRE

AT-Konsey Yönergesi'nin 11. maddesine göre, zarar görenin bu Yönerge'den doğan talepleri, imalatçının ürünü piyasaya sürdüğü andan itibaren 10 yıl geçmesiyle sona erecektir, meğerki zarar gören bu arada imalatçıya karşı yargısal bir işlem

⁴²⁶ KÖSE, s. 65.

⁴²⁷ DERYAL, s. 52.

⁴²⁸ DERYAL, s. 52.

başlatmamış olsun denmektedir⁴²⁹. Bu maddeye göre zarar gören 10 yıllık süre içinde imalatçıya karşı yargısal bir işlem başlatmış olursa süre kesilmiş olacak ve ürünün piyasaya sürüldüğü andan itibaren işlemeye başlayan on yıllık süre geçmiş olsa bile imalatçının sorumluluğu devam edecektir⁴³⁰. Bu sürenin konmasındaki amaç ayıbın ürünün piyasaya sürüldüğü sırada var olduğunun ispatlanmasının gün geçtikçe daha zor olmasıdır⁴³¹.

1985 tarihli Yönergeye göre zarar gen teknolojisi uygulanarak değiştirilmiş veya patojen bir organizmanın piyasaya sürülmesi sonucu gerçekleşmişse bu kanundan doğan talepler ilk piyasaya sürülme tarihinden itibaren otuz yıllık bir hak düşürücü süreye tabi olacaktır⁴³².

Türk Hukukunda ise bu on yıllık süre 4822 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle getirilmiş olup, ürünün piyasaya sürülmesinden itibaren on yıl geçtikten sonra artık maldaki üretim hatası nedeniyle imalatçının sorumluluğuna gidilemeyeceği belirtilerek hak düşürücü süreden bahsedilmiştir⁴³³. On yıllık sürenin öngörülmesi, imalatçının gelişim tehlikeleri açısından belirsiz süreye bağlı olarak çok yüksek risk üstlenmesini engellemiş ve bu riskin sigortalanmasını kolaylaştırmıştır⁴³⁴. Yine Yönergede bahsi geçen piyasaya sürülme eylemi her imalatçı tipi için onun eylemi ile birlikte bağlantılı olarak ayrı ayrı ele alınmalı ve süre bu andan itibaren işlemeye başlamalıdır⁴³⁵. Örneğin nihai imalatçı, imalatçı benzeri veya dağıtıcı ürünleri dağıtım zincirine verdikleri andan itibaren, ham madde ya da yan parça imalatçısı için de ürünleri başka bir yan parça imalatçısına veya nihai imalatçıya verdikleri anda başlayacaktır. Zarar görenin talep hakkının sona erdiği 10 yıllık hak düşürücü sürenin dolduğunu ve bu sürenin başlangıcı olan ürünün piyasaya sürülme anını ispat ise bunda menfaati olan imalatçıya düşecektir⁴³⁶.

⁴²⁹ ÖZTAN, s. 313.

⁴³⁰ ERLÜLE, s. 212.

⁴³¹ RALPH, LAKE, NANDA, p. 155.

⁴³² ATAMER, s. 385.

⁴³³ HAVUTÇU, s. 135.

⁴³⁴ ERLÜLE, s. 212.

⁴³⁵ ERLÜLE, s. 213.

⁴³⁶ ERLÜLE, s. 213.

Yönerge'nin 11. maddesi ile 10.maddesindeki süreler birbirinden iki noktada ayrılmaktadır. Birincisi 11. maddedeki 10 yıllık süre üye devletler tarafından iç hukuklarına uygulanırken bertaraf edilemeyecek olup, 10. maddedeki 3 yıllık süre ise tüketici lehine uzatılabilecektir, ikincisi ise 11. maddedeki 10 yıllık sürenin sadece zarar gören kişilere karşı kullanılabilirdir⁴³⁷. Yine Türk Hukuku'nda Ayıplı malın neden olduğu zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik'in hak düşümü başlıklı 10. maddesinde ayıplı malın neden olduğu her türlü zararlara karşı tazminat talepleri zarar sebep olan malın piyasaya sürüldüğü günden başlayarak 10 yıl içinde yapılabileceği yazılıdır.

⁴³⁷ RALPH, LAKE, NANDA, p. 156.

SONUÇ

Öncelikle belirtmek gerekir ki Avrupa Birliği, Tüketici haklarına bir hayli önem vermiş ve tüketicinin korunmasına ilişkin yasal faaliyetler ve bu çerçevede topluluk hukukunun uyumlaştırılması çabasına hizmet eden birçok Yönerge yürürlüğe koymuştur. Tüketicinin Korunmasına ilişkin düzenlemeler daha Topluluğun kuruluş aşamasında var olsa da Yönergeler daha çok son dönemlere aittir. 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun genel gerekçesinde bu yasanın hazırlanmasında Avrupa Birliği'nin kabul etmiş olduğu program ve esasların benimsendiği belirtildiğinden, TKHK'nun oluşturulması esnasında sözü geçen program ve esaslar göz önünde tutulmuştur.

Tüketicilerin Korunması alanında AB müktesebatı ile uyum büyük ölçüde tamamlanmış olup, bu konuda teknik ve idari kapasitenin güçlendirilmesi, piyasa gözetimi ve ürün denetimlerinin yoğunlaştırılması, adli süreçlerin hızlandırılması ve tüketicilerin hakları konusunda eğitilmesi ile tüketici örgütlerinin haklarının korunmasında ve duyurulmasında etkin rol oynamasının sağlanması yakın dönemde sağlanacak en önemli ilerlemeler olacaktır.

AB'ye tam üyeliğin gerçekleşmesi halinde ise Türkiye Avrupa Tek Pazarına tam entegre olacak, tüketiciler geniş pazarın yaratacağı imkanlardan ve AB'nin serbestleşmeye yönelik politikalarından ve dolayısıyla tüketici politikasından da faydalanacaktır. Tüketicinin Korunması ile ilgili olarak çağdaş anlamda haklar getiren ve sonuçta toplam kaliteye ulaşarak ekonomik kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması yoluyla uluslararası rekabet edebilme yetenek ve gücünü sağlayacak düzenlemelerin ülke ekonomisine olumlu katkılar sağlayacağı kuşkusuzdur.

Zamanımızda sosyal düşünceler tüketicinin ürünün ayıplı olmasından dolayı ortaya çıkacak zararı şansızlık eseri olarak taşımasını kabul etmemektedir. Diğer taraftan da tüketicinin yani zarar görenin ürünün ayıplı olmasında imalatçının yerine getirmesi gereken tedbirleri almadığını yani imalatçının kusurlu olduğunu ispat

etmesi mümkün değildir. Bu sebeplerle ve imalatçının tüm imalat safhalarına hakim olması sebebiyle günümüzde zarara imalatçının katlanması istenmektedir. Bunlardan başka imalatçı sigorta vasıtası ile rizikosunu garanti altına alabilmekte ve ürünün fiyatının tespitinde bu durumu hesaba katarak masrafı tüketiciye yansıtma imkanına sahip bulunmaktadır.

Zarar gören, imalatçıya karşı kendi ulusal hukukuna dayanarak bir haksız eylem davası yöneltebileceği gibi sözleşme hukuku gereği satıcının garanti borcuna ilişkin hükümler çerçevesinde taleplerde bulunabilecektir. Yönerge görüldüğü üzere zarar görenin ulusal hukuktan doğan dava haklarına ilişmemek suretiyle ona daha iyi bir koruma sağlamayı amaçlamıştır.

Tüm bu düzenlemeler neticesinde sanıldığı gibi aksine tüketici ile üreticinin çıkarları çatışmamakta, aksine kesişmektedir. Çünkü toplumdaki üreticiler, eninde sonunda mutlaka tüketici olacak ve tüketici olarak da hakkını arama hakkına sahip olacaktır.

Tüketicinin korunması için, serbest piyasa ekonomilerinde tüketiciler tatminkar düzeyde mal ve hizmetleri, rekabet ortamında piyasadan sağlayabilmeli, yani tam rekabet şartlarının piyasada mutlaka sağlanması gereklidir. Yine tüketici korunmasının tam olarak sağlanabilmesi için, tüketicinin korunması ihtiyacına cevap verebilecek mevzuat düzenlemeleri yapılmalı, bu mevzuatın etkili bir şekilde uygulanması gereklidir. Tüketicinin bilinçlendirilmesi ve tüm toplumda bu bilincin yaygınlaştırılması gereklidir ve bunun gerçekleştirilebilmesi için yasal düzenlemelerin yanı sıra resmi örgütlerin teşvik edilmesi, kitle iletişim araçlarında tüketicilerin temel tüketici hak ve sorumluluklarının neler olduğu konusunda bilgilendirilmesi, eğitim kurumlarının her derecesinde, tüketici hakları ve güvenliğinin öğretilmesini amaçlayan panel, yarışma ve araştırma gibi etkinliklerin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Tüketicinin Korunması ile ilgili olarak çağdaş anlamda haklar getiren ve sonuçta yüksek kaliteye ulaşarak ekonomik kaynakların etkin ve verimli bir biçimde kullanılması ile uluslararası rekabet edebilme yetenek ve gücünü sağlayan düzenlemeler ülke ekonomisine katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AKIN, Cengiz; Türkiye’de Tüketicinin Korunması Hareketi ve Tüketicinin Korunmasına İlişkin Mevzuat, Ankara, 1998.

AKİPEK, Şebnem; Batı Ülkelerinde ve Avrupa Birliğinde Tüketicinin Korunması, **YAZMAN**, İrfan (Yayına hazırlayan); Türkiye’de Tüketici’nin Korunması Sorunlar-Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S.18, Ankara, 1996, s.21-29.

Annual Reports On Consumer Policy In OECD Member Countries, Organisation For Economic Co-Operation And Development, Paris, 1980.

ASLAN, Yılmaz; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Getirdikleri, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, 1. Tüketici Konseyi, 1996, s. 93-141.

ATAMER, Yeşim M.; Tüketicinin Korunması Hukuku, Yapımcının Sorumluluğu, V. Bölüm, **TEKİNALP**, Ünal (Proje Yöneticisi); “Türk Hukukunun Avrupa Birliği Hukukuna Uyumu-Acquis Communautaire’in Alınması- Açıklamalar, Değerlendirmeler, Öneriler, İstanbul, 2001.

ATASOY, Ömer Adil; **TAŞKIN**, Mustafa; **ACAR**, Hakan; Tüketiciyi Koruma Hukuku, İlgili Mevzuat ve Yargıtay Kararları, Ankara, 2000.

Avrupa Birliği Tüketiciyi nasıl yardım ediyor?, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.

BAYKAN, Renan; Türkiye’de Tüketicinin Korunması Tedbirleri- Öneriler ve Ekonomik Etkileri, İstanbul, 1996.

Commission of the European Communities, Thirty Years of Community Law, The European Perspectives Series.

ÇAĞLAR, Fatma; 4077 Sayılı Kanunla Ortaya Çıkan Tüketicinin Hak Arama Yolları, Ankara, 2001.

ÇINARLI, Sinem; Türkiye Avrupa Birliği Gümrük Birliği Uygulamasında Tüketicilerin İthal Ürünlere Yönelme Eğilimleri-Gıda Ürünleri Üzerine bir Araştırma, İzmir, 2000.

DERYAL, Yahya; Tüketici Hukuku, Ankara, 2004.

EREN, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, 6. Bası, İstanbul, 1998.

EREN, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 2, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, İstanbul, 1999.

ERLÜLE, Fulya; Avrupa Topluluğu Konsey Yönergesi Çerçevesinde Yapımcının Sorumluluğu, İstanbul, 2002.

European Commission, European Consumer Guide To The Single Market, Second Edition.

European Commission, Glossary Institutions, Policies and Enlargement Of the European Union, 2000.

European Communities, Commission, Bulletin of the European Communities, Supplement 6/86, A new Impetus for Consumer Protection Policy, 1986.

European Communities, Consumer Policy Strategy 2002-2006, Communication From The Commission to The European Parliament, The Council, The Economic and Social Committee and the Committee of The Regions, Belgium, 2002.

European Parliament, European Community Directives in the Field of Consumer Protection and Public Health, Special Edition, Luxembourg, 1991.

EVANS, Andrew; A textbook on EU Law, Hart Publishing, Oxford, 1998.

FOLSOM, Ralph H.; **LAKE**, Ralph B.; **NANDA**, Ved P.; European Union Law After Maastricht, A Practical Guide for Lawyers Outside The Common Market, Kluwer Law International, London.

FOSTER, Nigel G.; EC Legislation 2002/2003, Thirteenth Edition, Blackstone's, Oxford University Press.

GORMLEY, Laurence W.; Introduction to the Law Of European Communities, Kluwer Law International, Third Edition, London.

GÖKÇEN, Füsün; Tüketicinin Korunması-Zararların Tazmini, Çimento İşveren Dergisi, S. 16, s. 16-27.

HAVUTÇU, Ayşe; Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu, Ankara, 2005.

İktisadi Kalkınma Vakfı, Türkiye'nin Tüketici Koruması Mevzuatının Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması, S. 155, İstanbul, 1999.

International Consumer Research Institute, International Consumer Policy Bureau, Guidelines for Consumer Policy in Central and Eastern Europe, 2000.

KARAHASAN, Mustafa Reşit; Tüketicinin Korunması, Yasa, Hukuk, Mevzuat ve İçtihat Dergisi, C. XV, S. 170/1, Şubat 1996, s. 50 vd.

KARLUK, Rıdvan; Avrupa Birliği ve Türkiye, 4. bası, İstanbul, 1996.

KENT, Penelope; Law of the European Union, Principal Lecturer in Law, Middlesex University Business School, Longman, third edition, London.

KILKIŞ, Yıldırım; Tüketici'nin Korunması, Pazarlamacı karşısında Tüketici, İstanbul, 1999.

KOCASOY, Aliye Banu; AB Konseyi ve Avrupa Parlementosu 98/6 EC Esas Nolu Tüketicilerin Kendilerine Sunulan Ürünlerde Fiyatların Belirtilmesi Hususunda Korunmaları Konulu Ortak Yönergesi ve Türk Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, İzmir, 2003.

KÖSE, Nida; Türk Hukukunda Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Korunması, İstanbul, 2000.

KRAUSE, Lawrence B.; European Economic Integretion And The United States, The Brookings Institution, Washington D.C.

LASOK, Dominik; Turkey And The European Community, İstanbul, 1993.

LASOK, Dominik; **LASOK**, Kpe; Law and Institutions of the European Union, sixth Edition, London, 1994.

LEONARD, Dick; Guide To the European Union, The Economist, Eight Edition.

MATHIJSEN, P.S.R.F.; A Guide to European Union Law, Seventh Edition, London, 1999.

MICKLITZ, Hans-W.; **WEATHERILL**, Stephen; European Economic Law, Ashgate, Sydney.

OĞUZMAN, Kemal; **ÖZ**, Turgut; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, İstanbul, 2000.

OKTAY, Mete; **TATLIDİL**, Rezan; **TANYERİ**, Mustafa; Avrupa Topluluğunda Tüketiciyi Koruma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1989.

OOSTERHUIS, Frans; **RUBIC**, Frieder; **SCHOLL**, Gerd; Product Policy In Europe: New Environmental Perspectives, Kluwer Academic Publishers, London, 1996.

ÖZDEMİR, Oktay Saibe; Tüketim Mallarında Ayıp, **TEKİNALP**, Ünal (Proje Yöneticisi); "Türk Hukukunun Avrupa Birliği Hukukuna Uyumu-Acquis Communautaire'in Alınması- Açıklamalar, Değerlendirmeler, Öneriler, İstanbul, 2001.

ÖZEL, Çağlar; Tüketicinin Korunması Açısından Ayıplı Maldan Doğan Sorumluluk Kapsamında Yapımcının Sorumluluğu Sorunu, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul, 2000, s. 770 vd.

ÖZSUNAY Ergun, Türk Hukukunda Gerçek bir Boşluk "İmalatçının Sorumluluğu", Batıder 1979, C. 10, S. 1-4, s. 97-158.

ÖZSUNAY, Ergun; The Liability of Producer in Turkish Law, Avusturya ve Türkiye'de Tüketicinin Korunması, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mukayeseli Hukuk Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul, 1983, s. 67-84.

ÖZTAN, Bilge; İmalatçının Sorumluluğu, Ankara, 1982.

ÖZTEKİN GELGEL, Günseli; Topluluk Bünyesinde Hukukların Uyumlaştırılması ve Tüketicinin Korunması, Prof. Dr. Nihal Uluocak'a Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1999, s.101-112.

PARLAK, Belda Şenel; Tüketici Kredisinden Doğan Hukuki Uyuşmazlıklar ve 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Uygulaması, Ankara, 2001.

PFISTER, Bernhard; Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda Hukuk Uyumu, **ÖZTAN**, Bilge; **ÖZTAN**, Fırat (Derleyenler); Avrupa Birliği Hukukunun Durumu ve Perspektifleri, Ankara, 1990.

RAWLINSON, William; **CORNWELL-KELLY**, Malachy; European Community Law, A Practitioner's Guide, Second Edition, London, 1994.

RUDDEN, Bernard; **WYATT**, Derrick; Basic Community Laws, Clarendon Press, Sixth Edition, Oxford.

TANYERİ, Mustafa; **TATLIDİL**, Rezan; **OKTAY**, Mete; Avrupa Birliği'nin Tüketici Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İstanbul, 2001.

TEKİNALP, Gülören; **TEKİNALP**, Ünal; Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul, 2000.

TURHAN, Sezer; 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde "Tüketici Hakları", Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları, Ankara, Şubat-Mart 2001, s. 3-19.

TWİGG-FLESNER, Christian; Türkiye'nin Tüketici Koruma Mevzuatının Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması, **CANSEVDİ**, Hürrem(Editör); İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2001.

ULAŞ KISA, Seda; Avrupa Toplulukları Hukuku'nda Tüketici Hakları ve Tüketicinin Korunması, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul, 2000.

ULUOCAK, Nihal; Milletlerarası Tüketici ve İş Akitlerinde Tahkim Şartının Geçerliliğine Dair Fransız Yargıtay'ının ve Doktrinin Görüşleri, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Yılmaz **ALTUĞ**'a Armağan, 1997-1998, sayı 1-2, s. 515-531.

ÜLKER, İrfan Kaya; Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Turcab AB-Türkiye İşbirliği Derneği.

WEATHERRIL, Stephen; **BEAYMONT**, Paul; EU Law, Penguin Books, 1993.

YAVUZ, Cevdet; Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 5. bası, İstanbul, 1997.

YILDIRIM, Kamil; Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul, 1990.

ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Örnek Yargıtay Kararları ve İlgili Mevzuat, 2. bası, Ankara, 2001.

ZEVKLİLER, Aydın; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Satılan Ayıplı Mallardan Dolayı Sorumluluk, **YAZMAN**, İrfan (Yayına Hazırlayan); Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar Perspektifler, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü, S. 18, Ankara, 1996, s. 41-53.

<http://www.toprakisveren.org.tr/Yayin/farukacar.htm>, **ACAR**, Faruk; 4822 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Getirdiği Bazı Yenilikler.